

Uchwała Nr 226/XXXVIII/08
Rady Miejskiej w Chęcinach

z dnia 19 grudnia 2008r

w sprawie: przyjęcia Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Chęciny na lata 2008- 2011.

Na podstawie art.18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 08 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.), art.87 ust.1 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Kielcach

Rada Miejska w Chęcinach
uchwala, co następuje:

§ 1

Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Chęciny na lata 2008-2011, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Gminy i Miasta Chęciny.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

§ 4

Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego.

PRZEWODNICZĄCY
Rady Miejskiej
Talawa
Krystyna Fabek

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
NA LATA 2008-2011
DLA GMINY CHEĆCINY**

Opracował
Dariusz Kalina
Regionalny Ośrodek Badań i
Dokumentacji Zabytków w Kielcach

Kalina Dariusz
27. 11. 2008r.

DYREKTOR

mgr inż. arch. Roman Mironowski

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY CHĘCINY NA LATA 2008-2011 PRZYGOTOWAŁ DARIUSZ KAŁINA Z REGIONALNEGO OŚRODKA BADAŃ I DOKUMENTACJI ZABYTKÓW W KIELCACH ORAZ PRZY WSPÓLPRACY Z WOJEWÓDZKIM URZĘDEM OCHRONY ZABYTKÓW W KIELCACH.

JEST EFEKTEM REALIZACJI PROGRAMU „PRZESZŁOŚĆ DLA PRZYSZŁOŚCI 2007 ROK CHĘCIN” PRZYGOTOWANYM I ZREALIZOWANYM W 2007 ROKU.

Wstęp

Powstały w 2007 r. *Program opieki nad zabytkami w województwie świętokrzyskim na lata 2007-2011* stanowi, „...material wyjściowy do szczegółowych opracowań na poziomie samorządów lokalnych”. Jest on odpowiedzią na konstytucyjny obowiązek opieki nad materialnym i niematerialnym dziedzictwem dóbr kultury. Kwestia ta nabrała wielkiej wagi po wejściu Rzeczypospolitej Polskiej w przestrzeń kulturową Unii Europejskiej, która mocno akcentuje konieczność opieki nad różnorodnym dziedzictwem państw członkowskich. W ten sposób władze samorządowe stanęły wobec konieczności wyznaczenia kierunków działań w dziedzinie opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego. Przystępując do nakręcenia programu *Program opieki nad zabytkami w województwie świętokrzyskim na lata 2007-2011* zakładano, iż będzie on syntezą powiatowych i gminnych programów opieki. Jednakże, na podstawie zebranych informacji skontatowano, iż większość gmin z województwa świętokrzyskiego nie przystąpiło do sformowania dotąd do nawet ogólnych założeń opieki nad zabytkami. I tu pojawia się zasadnicze pytanie o brak tego tak bardzo ważnego instrumentu realizacji polityki rozwoju własnego regionu przez samorządowy i społeczności lokalne. Bowiem, jak czytamy w *Program opieki nad zabytkami w województwie świętokrzyskim na lata 2007-2011* „u źródeł jego powstania leży przekonanie, że kultura jest jednym z podstawowych czynników decydujących o szansach rozwoju społeczno-ekonomicznego, wartością niezbędną w kreowaniu nowoczesnego, wykształconego i aktywnego społeczeństwa obywatelskiego”.

W województwie świętokrzyskim opracowane i uchwalone gminne programy opieki nad zabytkami w liczbie 7 są mało precyzyjne i zawierają szereg uogólnień. Skupiają się głównie na:

- prezentacji wykazów obiektów wpisanych już do Rejestru Zabytków, jak również objętych ochroną konserwatorską, stanowisk archeologicznych i innych, niestety bez aktualizacji, co dowodzi braku również innego ważnej dokumentacji – Gminnej Ewidencji Zabytków
- streszczeniem zasad ochrony obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków i podlegających ochronie konserwatorskiej
- nieostrych deklaracji w zakresie dofinansowania z budżetu gminy prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy zabytkach wpisanych do Rejestru Zabytków.
- zapewnieniu współpracy z urzędem wojewódzkiego konserwatora zabytków
- planowaniem monitoringu stanu zabytków na terenie gminy
- planowaniu eksponowania i promowania w różnych formach przekazu atrakcyjności poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego
- wykorzystaniu zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych, w tym działań ekologicznych i historyczno-patriotycznych

Wśród działań jakie samorządy planują ująć w swoich programach przeważają- oprócz niezbędnych remontów, zadania o charakterze nieinwestycyjnym takie jak:

- współpraca administracyjna z urzędem wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- współpraca z samorządami lokalnymi, polegająca głównie na zbieraniu okresowych informacji o stanie zabytków na ich terenie,
- przygotowanie ewidencji zabytków na danym obszarze na podstawie informacji od wojewódzkiego konserwatora i samorządów,
- eksponowanie i promowanie w różnych opracowaniach i formach przekazu - atrakcyjności poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego z terenu Gminy,
- promowanie wykorzystania zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych, w tym działań ekologicznych i historyczno - patriotycznych,
- ustanawianie społecznych opiekunów zabytków i prowadzenie listy opiekunów (realizacja wniosku wojewódzkiego konserwatora zabytków).

Niektóre samorządy natomiast, zamiast informacji o stanie przygotowań do sporządzenia programów przedłożyły wypisy ze strategicznych dokumentów odnoszące się do zagadnień z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami (strategie rozwoju, plany rozwoju lokalnego, plany rewitalizacji obszarów, plany i studia zagospodarowania przestrzennego itp.) lub wykaz przeprowadzonych prac remontowych w obiektach zabytkowych.

Warto wspomnieć, że samorządy na terenie, których znajdują się znaczne skupiska zabytków, od lat realizują szereg zadań w ramach sprawowania opieki nad zabytkami, przeznaczając na ten cel własne środki finansowe, jak i korzystając z funduszy zewnętrznych, w tym strukturalnych. Posiadają też szereg opracowań i projektów, które z powodzeniem stanowią mogą podstawę przyszłych programów.

Celem *Programu opieki nad zabytkami w gminie Chęciny* jest wypełnienie obowiązków, jakie spoczywają na samorządzie lokalnym w zakresie ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego wynikająca z *Ustawy O Ochronie Zabytków i Opiece nad zabytkami* z dnia 23 VII 2003 r.¹ Jest to podstawa prawna Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Chęciny.

Opracowaniu *Programu* przyświecała idea stworzenia spójnego systemu opieki nad zabytkami w regionie świętokrzyskim obejmującego ochronę i poprawę stanu zasobów środowiska kulturowego, promocję i turystyczne udostępnienie zabytkowych atrakcji regionu, uwzględnienie otoczenia obiektów zabytkowych, parków kulturowych i krajobrazowych w działaniach samorządów zmierzających do kształtowania i utrzymania ładu przestrzennego, a także edukację, budowanie tożsamości kulturowej i obywatelskiej oraz rozwój gospodarczy.

Zainicjowanie zintegrowanych działań służb konserwatorskich, właścicieli obiektów zabytkowych, jednostek samorządu terytorialnego oraz środowisk naukowych i badawczych na rzecz opieki nad zabytkami i upowszechnienia dziedzictwa kulturowego - to główne zamierzenia prezentowanego *Programu*. Podjęte w oparciu o niniejsze opracowanie działania winny sprzyjać również pobudzaniu aktywności lokalnej społeczności na rzecz zachowania wielowiekowego dziedzictwa kulturowego ziemi świętokrzyskiej.

¹ Zobacz: A. Soldami, D. Jankowski, *Zabytki. Ochrona i opieka. Praktyczny komentarz do nowej ustawy. Tekst ustawy z dnia 23 lipca 2003 r., Zielona Góra 2004.*

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. (DZ. U. nr 162, poz. 1568). Pouczenia poniższe wynikają z treści tej ustawy:

Art. 3. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 12.1. Starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, że zabytek ten podlega ochronie.

Art. 25.1. Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza:

- 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku;
- 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;
- 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

Art. 26.1. W umowie sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, przy określaniu sposobu korzystania z tego zabytku należy nałożyć, jeśli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy zabytku.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do decyzji o oddaniu w trwały zarząd zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru.

Art. 28. Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru ... zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, ... zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Art. 30.1. Właściciel lub posiadacz zabytku nieruchomego bądź nieruchomości o cechach zabytku jest obowiązany udostępnić ten zabytek bądź nieruchomość wykonawcy badań w celu ich przeprowadzenia.

2. W przypadku odmowy udostępnienia zabytku nieruchomego bądź nieruchomości, o których mowa w ust. 1 wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję nakazującą właścicielowi lub posiadaczowi udostępnienie tego zabytku bądź nieruchomości, na czas niezbędny do przeprowadzenia badań, jednak nie dłuższy niż 3 miesiące od dnia, w którym decyzja stała się ostateczna.

Art. 32.1. Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

- 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta, (burmistrza, prezydenta miasta).
2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie (ust. 1 pkt 3).

Art. 36.1. Pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- 11) podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;

4. Wojewódzki konserwator zabytków może uzależnić wydanie pozwolenia na podejmowanie działań, o których mowa w ust. 1 pkt 6, 9 i 11, od przeprowadzenia, na koszt wnioskodawcy, niezbędnych badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych. Egzemplarz dokumentacji badań jest przekazywany nieodpłatnie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

5. Pozwolenia, o których mowa w ust. 1, wydaje się na wniosek osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do korzystania z zabytku wpisanego do rejestru, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego.

Art. 38.1. konserwator zabytków lub działający z jego upoważnienia pracownicy wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków prowadzą kontrolę przestrzegania i stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Art. 40.1. Na podstawie ustaleń wynikających z kontroli wojewódzki konserwator zabytków może wydać zalecenia pokontrolne kontrolowanej osobie fizycznej lub kierownikowi kontrolowanej jednostki organizacyjnej.

Art. 43. Wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję o wstrzymaniu wykonywanych bez jego pozwolenia lub w sposób odbiegający od zakresu i warunków określonych w pozwoleniu:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich, badań konserwatorskich lub architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- 2) robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub w jego otoczeniu;
- 3) badań archeologicznych;
- 4) innych działań, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 6-8 i 10-12.

Art. 45.1. W przypadku gdy bez wymaganego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków lub w sposób odbiegający od zakresu i warunków określonych w pozwoleniu, wykonano przy zabytku wpisanym do rejestru prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne lub podjęto inne działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 6-8 i 10-12, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:

- 1) nakazującą przywrócenie zabytku do poprzedniego stanu lub uporządkowania terenu, określając termin wykonania tych czynności albo
- 2) zobowiązującą do doprowadzenia zabytku do jak najlepszego stanu we wskazanym sposobie i w określonym terminie.

Art. 49.1. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję nakazującą osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do korzystania z zabytku wpisanego do rejestru, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego, przeprowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku, jeżeli ich wykonanie jest niezbędne ze względu na zagrożenie zniszczeniem lub istotnym uszkodzeniem tego zabytku.

2. Wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami Prawa Budowlanego.

Art. 50.3. W przypadku wystąpienia zagrożenia dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia. Przepisy o gospodarce nieruchomościami stosuje się odpowiednio.

4. Jeśli nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, o którym mowa w ust. 3:

- 2) zabytek nieruchomy może być na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków wywłaszczony przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy właściwej ze względu na miejsce położenia tego zabytku, w trybie i na zasadach przewidzianych w przepisach o gospodarce nieruchomościami.

Art. 108.1. Kto niszczy lub uszkadza zabytek, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5

2. Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 110.1. Kto będąc właścicielem lub posiadaczem zabytku nie zabezpieczył go w należyty sposób przed uszkodzeniem, zniszczeniem, ... , podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

Art. 113.1. Kto będąc właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków nie powiadomi wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, ... , zabytku niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3.) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości
- podlega karze grzywny.

Art. 114. Kto uniemożliwia lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze grzywny.

Art. 117. Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia prowadzi prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie lub architektoniczne przy

zabytku wpisanym do rejestru lub roboty budowlane w jego otoczeniu albo badania archeologiczne, podlega karze grzywny.

Art. 118. Kto bez pozwolenia umieszcza na zabytku wpisanym do rejestru urządzenia techniczne, tablice, reklamy oraz napisy, podlega karze grzywny.

Art. 119. Kto nie wykonuje zaleceń pokontrolnych, o których mowa w art. 40 ust. 1, podlega karze grzywny.

Natomiast przepisy dotyczące zasad finansowania opieki nad zabytkami są zawarte w rozdziale 7 (art. 71 – 83) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

I

Postanowienia ogólne:

- ilekroć w Gminny Programie Opieki nad Zabytkami jest o:
- ustawie –rozumie się przez to: Ustawę z dnia 23 lipca 2003 roku
- programie - rozumie się przez to: **GMINNY PROGRAM OPIEKI nad ZABYTKAMI na LATA 2008-2011**
- Gminie - rozumie się przez to: **GMINĘ CHEĆCINY**

Program na celu:

- uwzględnienie uwarunkowań prawnych opieki nad zabytkami,
- rozpoznanie potrzeb dotyczących podejmowania działań zmierzających do zahamowania procesów degradacji obiektów zabytkowych i doprowadzenia do poprawy ich zachowania
- wyeksponowanie obiektów zabytkowych oraz walorów krajobrazu zabytkowego
- podejmowanie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych
- tworzenie warunków współpracy władz Gminy z właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych w zakresie zapewnienia opieki.

II

Dokumentacja dotycząca zagadnień urbanistycznych:

- A. Bartzakowa, M. Koziańska, Chęciny. Studium historyczno-urbanistyczne, PKZ Warszawa 1957, mps
- M. Barbasiewicz, J. Kubiak, Chęciny. Studium historyczno-urbanistyczne, Warszawa 1981, mps
- K. Dumala, Zagadnienie przywrócenia i wyzyskania wartości zabytkowych Chęcin, w: VII wieków Chęcin. Materiały sesji naukowej 24 V 1975, Kielce 1976
- tenże, M. Trochym, Studium rewolaryzacji Chęcin, mps Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej oraz Instytut Historii Kultury Materialnej PAN, 1975
- J. Kubiak, E. Pustola-Kozłowska, Chęciny. Blok zach. Zabudowy rynkowej, mps PKZ, Warszawa 1983
- E. Pustola-Kozłowska, Chęciny. Blok północny zabudowy rynkowej, mps PKZ, Warszawa 1984
- E Pustola-Kozłowska, Chęciny. Blok południowy zabudowy rynkowej, mps PKZ, Warszawa 1984
- E Pustola-Kozłowska, Chęciny. Blok zachodni zabudowy rynkowej, mps PKZ Warszawa 1983
- E Pustola-Kozłowska, Chęciny. Blok wschodni zabudowy rynkowej, mps PKZ Warszawa 1983
- M. Rozbicka, Koncepcja rekonstrukcji architektoniczno-konserwatorskiej zabytkowego domu w Chęcinach zw. Kamienicą Fotydziańską, mps PKZ, Warszawa 1983
- J. Jamróz, Chęciny. Dom Niemczówka, mps
- Cz. Hadamik, R. Mirowski, Studium historyczno-urbanistyczne rozwoju przestrzennego zamku dolnego w Chęcinach z propozycjami wytycznych konserwatorskich rewitalizacji obiektu, Kielce 2005 mps.
- J. Różalski, Krajobraz kulturowy Polski. Województwo świętokrzyskie. Studium zabytkowego krajobrazu zabytkowego województwa świętokrzyskiego, mps, Kielce 2003.
- Karty Ewidencyjne Zabytków Architektury i Budownictwa, tzw. Białe Karty, w archiwum WKZ w Kielcach
- Chęciny, Plac 2 Czerwca, Analiza historyczno-urbanistyczna lokacyjnego placu miasta, oprac. Dariusz Piotrowicz-

-Chęciny. zespół urbanistyczny, oprac. Dr hab., inż. Arch., prof. Nadzwyczajny, G. Balińska, Warszawa 1996, tzw. Karta Urbanistyczna

III

Obiekty zabytkowe podlegające opiece nad zabytkami w wpisane do Rejestru Zabytków (symbol R.)², uznany jako obiekt zabytkowy według spisu przygotowanego przez Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie w 1995 r.³, oraz niegdyś istniejących (symbol *) lub o zatartej ekspozycji, ale warte zainteresowania:

---

² Zob. Aneks I

³ Zabytki Architektury i Budownictwa w Polsce. Województwo kieleckie, t. 15, Warszawa 1995.

ZABYTKI NA TERENIE GMINY CHĘCINY PODLEGAJĄCE OPIECE PRAWNEJ W RAMACH PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY CHĘCINY

CHĘCINY

ZESPÓŁ URBANISTYCZNY (R. 264)

Układ urbanistyczny miasta pochodzi z XIV – XIX w. wraz z terenem południowego przedpoła historycznego układu urbanistyczno – krajobrazowego Chęcin z ruinami średniowiecznego zamku (decyzja WUOK z dnia 08 05 2006 o wpisaniu do Rejestru Zabytków woj. świętokrzyskiego)

ZESPÓŁ KOŚCIÓŁA PARAFIALNY p.w. św. Bartłomieja (i św. Jadwigi) (R. 273)

Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja.

Kościół położony poza zabudową południowego bloku przyrynkowego, murowany. Wybudowany został przed 1325 rokiem i przebudowany z inicjatywy króla Kazimierza Wielkiego po 1368 r. Ma układ halowy trójnawowy, jest orientowany. W latach 1568-1603 był zamieniony na kościół kalwiński, po czym został przywrócony katolikom przez Stanisława Branickiego z poparciem królewskim i wyremontowany po 1597 r/ w I, 1830-1840, wybudowano na nim nową wieżę i obniżono dach. Przed 1614 r. miejscowy wójt Kaeper Fodyga, ufundował i wybudował przy nim kaplicę grobową p.w. Trzech Króli z manierystycznym marmurowym ołtarzem. W prezbiterium kościoła ołtarz główny renesansowy, z przed 1618 r.

Kaplica p.w. Trzech Króli (R. 273)

Przy stronie południowej świątyni, przy połączeniu murów prezbiterium i nawy, dostawiona została późnorenesansowa kaplica grobowa p.w. Trzech Króli, lokalnie przezwaną Kaplicą Fodygów¹. Ma ona proste, tynkowane ściany z prostym gzymsem. Zwieńczono ją smukłą latarnią, ozdobioną kamiennymi pilasterkami, o prostych głowicach i bazach. Fundament i ściany wzniesiono z miejscowego kamienia na planie kwadratu o wymiarach zewnętrznych 6,5 x 6,5 m, używając cegły do wykończenia otworów i wykonania kopuły

Wnętrze kaplicy otwarte jest do nawy ostrołukową arkadą ujętą profilowaną archiwoltą na konsolkach. Poziom posadzki kaplicy podniesiono o 1 metr ponad poziom podłogi nawy, co spowodowane zostało umieszczeniem pod kaplicą krypty grobowej. Dlatego też aby dostać się do jej wnętrza musimy pokonać 6 drewnianych stopni². W inwentarzu kościoła z 1861 roku zapisano, że wewnątrz kaplicy oddzielała drewniana balustrada z tralek oraz „*krata we floresy*”.

Jej wewnętrzne wymiary wynoszą 5,8 x 5,8 m. Wnętrze oświetlają dwa okrągłe rozglifinone okna, o średnicy ok. jednego metra, niegdyś zaopatrzone w ukośne, drewniane kraty. Ściany boczne są proste, gładkie. Poniżej okien obiega je fryz, niegdyś o wiele bogatszy niż obecny, podobny do fryzu z kaplicy św. Leonarda w Chęcinach, który po remoncie przeprowadzony w połowie XX w. został zamurowany. Wnętrze jest nakryte lekko rozplaszczoną kopułą, której czaszę podzielono na 12 części profilowanymi żebrami. Obecnie pola te pomalowano na kolor niebieski, zaś w inwentarzu kościoła z 1861 roku zapisano, że zarówno ściany boczne jak i czasza kopuły były *malowane*. Z malatury pozostał fresk przedstawiający Pokłon Trzech Króli umieszczony ponad wejściem. W 1731 r. Franciszek Domański przystąpił do odmalowania wnętrza kaplicy, przeznaczając na ten cel znaczny

fundusz. A. Król informuje, iż w 1894 r. został on przemalowany w ten sposób, iż zatarto jego pierwotny charakter i koloryt. Największą ozdobą kaplicy Trzech Króli jest ołtarz Ukrzyżowanego Chrystusa, umieszczony na ścianie wschodniej, na wprost wejścia do kaplicy. Wzniesiony został z inicjatywy Kacpra Fodygi i Zuzanny z Grodzonowic. Wykonany jest on z różnokolorowych *marmurów chęcińskich, kamienia pińczowskiego*. Mensa spoczywa na dwóch marmurowych stopniach, na predelli umieszczono płaskorzeźbę przedstawiającą *Pokłon Trzech Króli*, którego promotorem budowy był brat Sebastian. Być może ten sam, znany mu temat, zainspirował Kacpra Fodygę przy budowie i dekoracji własnej kaplicy. Retabulum oddzielono od predelli gzymsem. W części środkowej, wykonanej z ciemnego, bolechowickiego marmuru, między korynckimi kolumnkami, umieszczono alabastrowy krucyfiks. Według opisu kościoła z 1861 r. po bokach krzyża umieszczone były jeszcze dwie figurki, również z alabastru, św. Jana i Matki Bożej. Po bokach kolumniek, na pilastrach, umieszczono emblematy Męki Pańskiej – z prawej strony trzy gwoździe, drabina, młot i cęgi, przepaska na biodra, szaty i dwie kości do gry; z drugiej strony umieszczono dzban, figurkę koguta, poniżej kolumnę i narzędzia służące do biczowania. Z boków zamykają ołtarz skrzydelka z główkami puttów na wolutach i kiście winogron. Powyżej, we dwóch wnękach, umieszczone zostały dwie figurki, w lewej umieszczono przedstawienie Chrystusa jako ogrodnika w kapeluszu i rydłem, w drugiej postać św. Anny z małym Jezusem i Janem. Ołtarz wieńczy figura Matki Bożej Brzemiennej, a po jej bokach dwie figury leżących kobiet. Z lewej strony ołtarza, wysoko ponad gzymsem, na ścianie prezbiterium, umieszczone zostało epitafium fundatorów.

***Szkoła parafialna**

Istnienie szkoły potwierdzone w 1477 r., wydaje się, że nieistniejący budynek scholasterii wzniesiony został zapewne z końcem XVI w., rozbudowany w I poł. XVII w., rozebrany po pożarze w 1994 r.

Piwnica

Murowana w XIX w. (?)

Ogrodzenia z bramkami i schodami

Murowane, kamienne, z XVII-XIX w.

***Stara plebania**

Murowana w XIX w., w miejscu murowanej w I. 50. XX w., nieużywanej.

Spichlerz

Murowany z kamienia łamanego, usytuowany na wschód od plebanii.

Cmentarz przykościelny (R. 69)

Na cmentarzu znajduje się, w południowo-wschodni narożu, samotna figura w postaci krzyża żeliwnego na kamiennym postumencie kryjąca ciała trzech franciszkanów zabitych 1 IV 1657 r. przez wojska Rakoczego, pochowane w podziemiach kaplicy św. Leonarda, a w 1818 r. przeniesione w obecne miejsce przez ks. M. Tarczyńskiego, który likwidował majątek ruchomy oo. Franciszkanów z polecenia władz cywilnych.

ZESPÓŁ KLASZTORYNY FRANCISZKANÓW (R. 97 z 24.02.1962 oraz R. 275 z 15.02.1967)

Klasztor został ufundowany przez króla Kazimierza Wielkiego w 1368 r., przekształcony w XV w. W latach 1581-1603 r. użytkowany przez innowierców. Odnowiony z rozbudową budynków klasztornych po 1605 kosztem starosty chęcińskiego Stanisława Branickiego,

kościół nowo konsekrowany p.w. Wniebowzięcia Matki Bożej w 1628 r. Zniszczone w 1657 r., odbudowany ok. 1668 r. po kasacji klasztoru w 1817 r. przekształcony na więzienie, restaurowany częściowo w l. 1946-1948.

Układ. Teren klasztorny zajmuje duży czworobok położony pomiędzy ulicami miasta. W jego części południowo-wschodniej znajduje się kościół i przylegający do niego czworobok zabudowań klasztornych, od północy i zachodu teren ograniczają budynki administracyjne i gospodarcze. Brama wjazdowa usytuowana została od strony zachodniej, od strony południowej i wschodniej wysoki mur.

KOŚCIÓŁ P.W. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY

Z okresu kazimierzowskiego można wiązać gotycki budynek kościoła z dwuprzęsłowa nawa i trójprzęsłowym zamkniętym wielobocznie prezbiterium zachowanym do dnia dzisiejszego zarysie rzutu, lecz znacznie obniżony, o czym świadczą odkryte w strefie strychów fragmenty polichromii datowanej na 2 poł. XIV w. z tego okresu pochodzą laskowany portal a fasadzie i ostrołukowe okna. W 1465 r. miał miejsce wielki pożar w Chęcinach, który również zniszczył zabudowania franciszkańskie. W trakcie odbudowy w XV w. kościół otrzymał we wnętrzu nową polichromię, odsłoniętą w czasie prac konserwatorskich, zachowaną we fragmentach na południowej części ściany tęczowej-*Frater Angelus de Sandec*. W 1591-1603 zespół był użytkowany jako zbór. Odnowienie i rozbudowa podjęta przez franciszkanów po roku 1605 r. kosztem Stanisława Branickiego starosty. Zakres prac był znaczny-kościół otrzymał nowe sklepienia i dachy, wraz z zachodnim szczytem ożywionym blendami, klasztor został całkowicie przekształcony i uzyskał wówczas obecny wygląd; wzniesiono budynki gospodarcze wraz z bramą wjazdową wyposażoną w kluczowe strzelnice na piętrze, Kościół konsekrowany p.w. Wniebowzięcia Matki Boskiej 1628 r.

Prezbiterium kościoła o trzech nierównej szerokości przęsłach, zamknięte wielobocznie, nawa szersza i wyższa od, krótka, dwuprzęsłowa. Obecnie wnętrza przedzielone stropem na dwie kondygnacje. Sklepienia kolebkowo-krzyżowe z XVII w. z nakładanymi dekoracyjnymi żebrami, wsparte w nawie na filarach przyściennych; w prezbiterium zebrą wsparte w nawie na filarach przyściennych; w prezbiterium zebrą o układzie sieciowym, ze spływami wspartymi na konsolach, w nawie o układzie krzyżowym. Dachy dwuspadowe.

KAPLICA ŚW. LEONARDA

Widniejąca nad luką tęczą data 1641 określa czas powstania kaplicy, a dwa ozdobne kartusze z herbami Gryf i Nieczuja Klemensa Branickiego i jego żony Beaty z Wapowskich, zawieszony na dwóch pendentywach poniżej kopuły wskazują na fundatorów.

Kaplica zniesiona przed rokiem 1640 z fundacji Jana Branickiego, starosty chęcińskiego. Położona na osi krzyżanki skrzydła północnego. Adaptowana na bar w l. 1966 – 1972. Zbudowana na planie kwadratu, o korpusie nieco wyższym od budynku klasztoru, podsklepienia kryptami grobowymi, z niską absydą od wschodu, otwarta do wnętrza arkadą. Wnętrze kaplicy nakryte kopułą wyodrębnioną gzymsem na żagielkach z latarnią. W ścianach tarczowych okrągłe okna. Belkowanie ścian oraz promieniste, płaskie zebrą kopuły pokryte późnorenesansową dekoracją stiukową ok. 1640 r. Nad tęczą stiukowy biogram IHS i data 1641 r. Na dwu żagielkach późnorenesansowe stiukowe kartusze z herbami Gryf Jana Branickiego i Nieczuja jego żony Anny Beaty z Wapowskich. Zewnątrz naroża opilastrowane. Kopuła kaplicy i półkopułka absydy lekko rozplaszczony; latarnia kamienna z rzeźbionymi pilastrami hermowymi i główkami aniołków. Bryła kaplicy jest prosta, lecz harmonijna, na zewnątrz zdobią ją narożne pilastry i niepełne belkowanie.

Wewnątrz późnorenesansowa sztukatorska dekoracja pokrywa belkowania ścian i czasze kopuły, tworząc ornamentalny fryz i promieniście ułożone zebrą. Najwspanialsza jednak

ozdoba kaplicy jest kamienna latarnia wieńcząca kopule. Dekoruje ją 6 herm, z popiersiami mężczyzn, kobiety, dziecka i trzech aniołów, wspierających się na liściach akantu oraz główki aniołków i bogate profile gzymsów. Pokrycie latarni wykonano jest również z ciosów kamiennych w formie łuskowatej dachówki. Autorem pozostaje nieznan, próbowano widzieć w nim Kaspra Fodygę, łącząc fundacje ze Stanisławem Branickim, tym bardziej, że kaplica a szczególnie jej kopuła z żebrowaną dekoracją bliska jest kaplicy grobowej K. Fodygi, którą wznosił przed 1614 r. Interesujący jest również problem przeznaczenia użytkowego kaplicy. Jej usytuowanie przy klasztorze a nie przy kościele wyklucza charakter kaplicy grobowej Branickich, tym bardziej że żaden z XVII w. starostów chęcińskich tego rodu nie był tu pochowany. Natomiast dodanie do typowego dla ówczesnych kaplic kwadratowego rzutu półkolistej absydy na ołtarz oraz istnienie ponad wejściem drewnianego chóru, dostępnego z pietra krużganku, klasztoru jak i grobowych krypt pod posadzką, wskazuje na urządzenie w kaplicy wewnętrznej świątyni zakonnej, przeznaczonej do modlitw określonych reguła i grzebania zmarłych zakonników.

Z wyposażenia kaplicy nie się nie zachowało resztki drewnianego ołtarza z około 1700 r. widziano jeszcze w 1956 r. istniejące niegdyś groby splądrowano a krypty zasypano w ostatnich latach. (przed 1972). Pozostało epitafium trzech braci zakonnych.

KLASZTOR

Murowany z kamienia XIV-XV w., przebudowany w XV w. i po 1605 r., zdezelowany 1657 r., odbudowany po 1668 r., przebudowany na więzienie p 1818 r., częściowo restaurowany 1946 r., adaptowany na hotel 1966 – 1972. Pierwotnie gotycki, przekształcony całkowicie i rozbudowany w I połowie XVII w., odnawiany i częściowo rekonstruowany i rozbudowany w I poł. XVII w. Murowany z kamienia, tynkowany. Piętrowy. Łączy się poprzez dawną zakrytą i przylegające do niej pomieszczenia z północną ścianą nawy i prezbiterium, występując na wschodzie od niego. Zabudowany w czworobok wokół prostokątnego wirydarza, z przylegającą do skrzydła wschodniego przy jego północnym narożniku kaplicą św. Leonarda. Na osi skrzydła północnego ryzalit klatki schodowej, przy nim od zachodu parterowa dobudówka z sienią i małym pomieszczeniem. W obu kondygnacjach trakt krużganków obiegających wirydarz, z wyjątkiem pietra skrzydła zachodniego, z traktami cel po bokach korytarza. w przyziemiu skrzydła zachodniego wzdłuż krużganku trakt dużych pomieszczeń, m.in. dawny refektarz; na piętrze skrzydła wschodniego przebudowany ciąg pomieszczeń, nadwieszonych na arkadach przesklepionych od zewnątrz między szkarpami przyziemia.

Krużganki, klatka schodowa, wszystkie pomieszczenia przyziemia i większość pietra sklepienie w I poł. XVII w. kolebkowo-krzyżowo, na ogół ze stiukowymi, nakładanymi żebrami. Elewacje od strony wirydarza wsparte w przyziemiu gotyckimi szkarpami, między którymi ostrołukowe okna krużganku z XIV w.; na piętrze małe okienka w rekonstruowanych obramieniach z XVII w. Elewacje zewnętrzne bezstylowe. Dachy niskie, dwuspadowe. Trzy kamienne portale; z I poł. XVII w. z nich dwa rustykowane.

Tablice marmurowe inskrypcyjne:

Stefana Bidzińskiego, starosty chęcińskiego z herbem Janina;

Franciszków zabitych 1657 r. przez Kozaków, pochodząca z 1720 r.

BUDYNEK BRAMNY

Położony na zachód od klasztoru pochodzi z I połowy XVII w. przebudowany, murowany, tynkowany, czworoboczny, piętrowy z przejazdem w przyziemiu, w którego bocznych ścianach przesklepienie wnetki. Na piętrze od ulicy trzy blendy arkadowe i kluczowe strzelnice, od dziedzińca kamienne, późnorenesansowe obramienie okna z I połowy XVII w.,

od południa obramienie portalu i ślad dachu parterowego budynku. Na północ od bramy nowszy budynek ujmujący północno - zachodni naroże terenu.

BUDYNEK GOSPODARCZY

Murowany z kamienia w 1 połowie XVII w. W przedłużeniu poprzedniego ku wschodowi, na północ od klasztoru budynek z 1 połowy XVII w., murowany, tynkowany, piętrowy, na rzucie wydłużonego prostokąta. Wewnątrz na parterze i piętrze pomieszczenia w jednym trakcie. W kilku z nich zachowane stropy belkowane z XVII w. dwa z nich z datami na profilowanych belkach 1637 i 1668 r. Elewacje bezstyłowe zwieńczone gzymsem, dach czterospadowy. Nad wejściem stiukowy kartusz ok. 1700 ze znakiem franciszkanów.

BUDYNEK ADMINISTRACYJNY

Na wschód od poprzedniego, w północno- wschodnim narożu terenu wolnostojący z 1 połowy XIX w. z przybudówką z boku. Z wykorzystaniem muru ogrodzeniowego, przebudowany. Wewnątrz trakt pomieszczeń wzdłuż korytarza. Elewacje z gzymsem kordonowym i wieńczącym.

OGRODZENIE

Murowane z kamienia, pochodzące z XVII w., przebudowane w 1 połowie XIX w., rozbudowane w XX w.

ZESPÓŁ KLASZTORNY BERNARDYNEK (R.: 70 z 5.11.1947 oraz 274 z 15.02.1967) TEREN KLASZTORNY (R. 70)

Zespół wzniesiony został w zachodniej części miasta, około 170 metrów od jej wylotu w północno - zachodnim narożniku rynku. Teren posesji należącej do klasztoru, podnosi się ku stronie południowej ku ul. Jędrzejowskiej, w przedłużeniu stoku Góry Zamkowej.

KOŚCIÓŁ p.w. św. Marii Magdaleny (R. 274)

Świątynia usytuowana jest kalenicowo w stosunku do południowej pierzei ul. Małogoskiej. Zajmuje północno-zachodni narożnik obszernej posesji należącej do klasztoru. Ślepa fasadą zwrócona jest ku zachodowi z klasztorem leżącym w jego przedłużeniu ku wschodowi, dostępny od ulicy przez kruchtę oraz od ogrodu klasztornego.

Dawny, XVI wieczny kościół fundacji mieszczan chęcińskich w XVII w. jako św. Marii Magdaleny, został w około 1643 r. przebudowany i rozbudowany, konsekrowany w 1685 r. przez biskupa Mikołaja Oborskiego.

Kościół został wymurowany z łomów wapiennych z użyciem cegły, ściany tynkowane. Sklepienia kolebkowe i kolebkowo-krzyżowe, we wnętrzu kościoła z podłożoną dekoracją stiukową. Wieżba dachowa storczykowa, dach pokryty blachą. Posadzki marmurowe. Detal kamieniarski z piaskowca. Bryła wysoka dwupiętrowa, nakryta dachem dwuspadowym, dwuczęściowym w części wschodniej odpowiadająca strefie absydy i zakrystii o obniżonej kalenicy; w kalenicy w części zachodniej przy jej krańcu wschodnim sygnaturka jedno-kalenicowa, 8 boczna z hełmem. Dzwonnica nieznacznie wyższa od korony murów kościoła; przylegający od wschodu klasztor jest niższy od niej. Kruchty parterowe. Prezbiterium niższe i węższe, oddzielone od niej arkadą tęczową, również jak absyda oddzielona głęboką arkadą. W jego ścianie północnej: w arkadzie tęczowej oraz pomiędzy przesłami ołtarze jednokondygnacyjne; w prześle zachodnim i wschodnim portale o profilowaniu obrzeży węgarów włamanym ku środkowi ok. ¼ wysokości od dołu z wydatnym profilowanym gzymsem supraportowym, w prześle wschodnim wegar nadproża wtórnie podciosany łukiem odcinkowym, w tym portalu drzwi żelazne z nabijanymi listwami i dekoracją; powyżej tego portalu w bogatej ramie architektonicznej z czarnego marmuru tablica inskrypcyjna

upamiętniają poświęcenie kościoła. Obok druga prosta, w obu przesłach w strefie tarczowej w głębokim glifie zamkniętym łukiem odcinkowym okienka otwierające się na drugą kondygnację korytarza chóru zakonnego.

Wyposażenie:

Ołtarz główny i trzy boczne, barokowe z około 1670 - 1680 r., jeden uzupełniany w XVIII w.; w nich rzeźby świętych, biskupów i zakonników oraz obrazy św. Magdaleny, Matki Boskiej z Dzieciątkiem, św. Franciszka i św. Antoniego, z tegoż czasu, w sukienkach srebrnych z XVIII w. Dwa małe ołtarzyki barokowe z drugiej połowy XVII w. z obrazami Oplakiwania (replika obrazu z feretronu w kościele parafialnym w Bodzentynie), i św. Józefa z XVII w. w sukienkach z XVIII w. Ambona późnobarokowa. Dwie gotyckie Madonny z Dzieciątkiem rzeźbione w drewnie.

Chór zakonnny z drewnianą nadbudową o parapecie rzeźbionym w pilasterki i malowanym w postaci świętych, wczesnobarokowy po połowie XVII w. kropielnica drewniana barokowa. Krata do klauzury, kuta z XVII w. obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z XVII w. w sukience z XVIII w. dwie późnobarokowe rzeźby św. Franciszka i św. Wita z dodanym księżycem z 1 połowy XVIII w. dwa krucyfiksy barokowe.

Epitafia

Marianny z Łukowa Wilczewskiej, cześnikowej drohiczyńskiej w marmurowym, barokowym obramieniu. Na zewnątrz od strony północnej Teresy z Ługowskich, tablice: konsekracji 1685 r., oraz z nadaniem przywilejów 1752 r.

W skarbcu: monstrancja z figurkami Matki Boskiej Niepokalanej oraz św. Zakonników, barokowa 1702 r. Dwa kielichy barokowe; z drugiej połowy XVII w i pocz. XVIII w. kilka lichtarzy cynowych, barokowych. Kapa haftowana ze srebrną koronką, z pocz. XVIII w.

Organy

Chór muzyczny murowany na zachodniej ścianie nawy kościoła, szafa organowa na chórze zakonnym przy ścianie północnej, prospektem równoległe do osi kościoła. Prospekt barokowy zbudowany w 3 ćwierci XVII w., architektoniczny, malowany, trójwieżowy.

KLASZTOR (R. 274)

Wzniesiony przy ulicy, orientowany kościół przylegający do niej północną boczną elewacją i budynek klasztorny stanowiący jego przedłużenie ku wschodowi, otoczone wraz z ogrodem od południa wysokim murem. W 1594 r. w pobliżu klasztoru franciszkanów mieszkało kilka terejanek zakonu św. Franciszka. Początkowo mieszkały w kamienicy Boxińskiej, będącej ich własnością. Następnie po 1643 r. przenieśli się do wzniesionego dla nich klasztoru. Zapewne ok. 1650 r. pobożna Marianna z Łukowej Wilczewska dokupiła domów dla klasztoru i zaopatrzyła w budynki gospodarcze. Pierwotnie pozbawione były własnego kościoła, siostry uzyskały w 1673 r. od miasta i proboszcza szpitalnego prawo do kościoła Marii Magdaleny. Po tej dacie starosta checiński Stefan Bidziński przystąpił do rozbudowy świątyni, której konsekracja nastąpiła w 1685 r., następnie do rozbudowy klasztoru i połączenia go z rozbudowanym już kościołem. Dokupił również ogród, a całość otoczono murem, zniszczony pożarem 1700 i 1731 r. odbudowany i przebudowany w 1 połowie XIX w., opuszczony i zrujnowany po kasacie zgromadzenia popadł w ruinę. Odbudowany w latach 30 tych XX w. przez zgromadzenie bernardynek. Po drugiej wojnie piętro przejęte na mieszkania kwaterunkowe od 1960 r.

Klasztor stanowią dwa murowane, piętrowe, prostokątne budynki. W części węższej i nieznacznie krótszej zachodniej, zawierającej węzeł komunikacyjny oraz pomieszczenia

wspólnego użytkowania oraz część wschodnia mieszczącej pomieszczenia klasztorne (cele). Część wschodnia na planie prostokąta dwu- i półtraktowe, z półtraktem korytarza przesuniętym ku północy czteropasmowa. W część zachodniej rozwinięta w dwu połowach, trójtraktowa, trójpasmowa, z czego w trakcie środkowym korytarz, w paśmie środkowym traktu północnego oraz zach. traktu południowego sionki, w środkowym traktu południowego schody, w pozostałych pomieszczenia użytkowe, z czego we wsch. Traktu północnego rozmównica; w trakcie południowym szerszym, refektarz, w północnym od wschodu wąska sionka oraz od zach. kuchnia, z refektarza wejście do zakrystii w korpusie kościoła. Posadowienie od strony północnej wyraźnie niższe niż od południowej o niemal jedną kondygnację. Podpiwniczony. Od strony ulicy na bardzo wysokiej podmurówce, dwu- i półkondygnacyjny. Z półpiętrzem w ścianie kolankowej, czytelnym od strony północnej. Część wschodnia oszkarpowana bardzo wydatnymi szkarpami w wolnych narożach oraz w połowie ściany południowej. Całość nakryta dachem dwuspadowym z trzecią połacią na zamknięciu, z dwoma facytkami w połaci południowej. Dach jednakowej szerokości nad całym budynkiem, nadwieszony nad ustępem części zachodniej od południa, na silnie wydatnych ostatekach tramów.

Wewnątrz siedem portali uszaty, wczesnobarokowych, kamiennych z około połowy XVII w., ósmy w elewacji południowej. W elewacji północnej okna w skromnych profilowanych obramieniach około połowy XVII w., na parterze kamiennych, na piętrze drewnianych. Dach dwuspadowy. Na strychu klasztoru znajduje się kilka rzeźb barokowych.

***SPICHLERZ**

Zapewne z XVIII w. odnawiany. Drewniany, konstrukcji zrębowej, na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny. Wzdłuż ściany frontowej na piętrze częściowo zachowany ganek ze słupami wspierającymi okap trójpołaciowego dachu gontowego. Obiekt jest rozmontowany i przechowywany w Skansenie w Tokarni.

OGRODZENIE Z BRAMĄ

Murowane z kamienia w XVII - XIX w., remontowane w XX w.

CMENTARZ ŻYDOWSKI (R. 1095 z 02.03.1991) sprzed 1660 r.

CMENTARZ KOMUNALNY (R. 1176 z 21.06.1993):

Założony został w 1842 r. na gruncie należącym do ówczesnego plebana.

*CMENTARZ PRZYKOŚCIELNY NOWY, tzw. choleryczny z XVII w.

Położony na wschód od ogrodzenia kościelnego i dawnej szkoły. Zachowane fundamenty murów ogrodzenia cmentarza w formie wałów ziemnych. W części wschodniej zapadły grobowiec nakryty płytami z czerwonego piaskowca.

ZAMEK KRÓLEWSKI

Położony na skalistym wzgórzu, na planie wydłużonego prostokąta. Murowany z kamienia z użyciem cegły w nadbudowie wież. Od wschodu posadowiony jest zamek górny-część najstarsza, od zachodu dostawiony później zamek dolny - Przygródek o charakterze gospodarczym. Na jego terenie w XVII w. znajdowały się: piekarnia z łaźnią, drewniane, budynek w narożu południowo zachodnim, mała stajenka naprzeciw piekarni. W jego narożu znajduje się czworoboczna wieża flankująca drogę krakowską przebiegającą poniżej zamku. Wjazd do zamku prowadził od wschodu po murowanym moście, pod którym trzymano konie.

Zachowane są: pozostałości budynku bramnego, budynku przybramnego, skarbcza, piwnice jednostruktowego pałacu i połączonego z nim tzw. trójkąta - kuchni średniowiecznej, oraz budynku kuchni wybudowanej w okresie renesansu przy wieży środkowej, przy wieży środkowej.

STARY RYNEK ob. Plac 2 Czerwca PIERZEJA POŁUDNIOWA

Kamienica nr 1 (R. 1076 z 04.10.1990)

Murowany po 1825 r., budowniczy Kazimierz Wąsowicz

Kamienica nr 2 (R. 1077 z 04.10.1990)

Murowana po 1866, przebudowany w latach 70. XX w.

Kamienica nr 3, (R. 1091 z 02.01.1991)

Murowana XVI/XVII, rozbudowa po 1946, remontowana

Kamienica nr 4:

Murowana w I ćwierci XIX, na reliktach XVI/XVII, remontowana.

Ratusz (R. 1079 z 04.10.1990)

Murowany z kamienia i cegły 1837 r., gruntownie przebudowany 1856, rozbudowany około 1980.

PIERZEJA WSCHODNIA

Wschodni blok zabudowy Rynku zachował pierwotne wymiary miasta lokacyjnego (50 x 63 m) oraz przebiegającą na jego tyłach wąską uliczkę gospodarczą.

Nie znamy dziejów zabudowy tej części miasta, dopiero na akwareli Ussenera z 1805 r. przedstawione zostały ruiny trzech potężnych kamienic, nie zasiedlonych jeszcze od czasu pożaru z 1745 r. Od roku 1777 r. Żydzi otrzymali pozwolenie swobodnego osiedlania się tego czasu zaszły tu poważne zmiany. Po zezwoleniu na swobodne osiedlanie się Żydów w Chęcinach po 1777 r., ten właśnie blok należał do najszybciej zasiedlonych przez starozakonnych, co potwierdza to wydana w 1820 r. *Konsygnacja domów prokatolickich wykupionych w rynku chęcińskim*, w której nie wymieniono ani jednego domu z tejże pierzei. Na z 1820 r. blok podzielony został na 12 działek (nie wszystkie zostały zasiedlone).

Kamienica nr 5 (R. 852 z 15.05.1975)

Budynek usytuowany jest kalenicą w stosunku do linii wschodniej pierzei rynkowej, wysunięty ok. 2,5 m przed lico, od strony południowej przekracza ok. 5 m lico ul. Radkowskiej. Zajmuje całą szerokość działki: 18,8 m, koniec działki zamknięty był stodołą, obecnie przebudowanej, od strony południowej stała niegdyś murowana oficyna, której resztki widoczne były do l. 80. XX w. Budynek datowany został na XVI-XVII w., a następnie poddane przebudowie w pocz. XIX w., XX w., po 1905 r., ok. 1924 r., remontowane w l. 70. XX w.

Zbudowany z kamienia wapiennego z użyciem cegły, piwnice nakryte kamiennym sklepieniem kolebkowym. Dom ma stropy belkowe, wieżbę krokwiowo-płatwiową odsłoniętą w sieni, niegdyś brukowanej. Zbudowany na rzucie prostokąta 10,5 x 18,8 m, nieznacznie ugiętego (ok. 0,3), w części północnej ku wschodowi, z przybudówkami od strony wschodniej – południowej mieszczące zejście do piwnic w postaci kamiennych stopni. W obrysie korpus czterotraktowy, dwupasmowy z sienią w drugim trakcie od południa. Na podmurówce niwelującej bardzo gwałtowny spadek terenu, nakryty dachem

czterospadowym. Pomieszczenia przyziemia dostępne z sieni oraz trakt południowy wtórnie z rynku. Elewacja zachodnia ośmioosiowa w trzeciej osi przejazd bramny. Piwnice pod dawnym domem narożnym są nakryte sklepieniem kolebkowym, wykonanym z cegły, niewykluczone, że XVI wieczne. Zachował się portal z kamiennych prostych ciosów obrabiający przejście z komory sąsiedniej. Zasięg piwnic odpowiada działce o szerokości ok. 6 m, co stanowiło zapewne połowę działki lokacyjnej.

Kamienica nr 6 (R. 1059)

Budynek zajmuje obecnie całą szerokość działki wynoszącą 13 m, zabudowanej dwoma pasmami pomieszczeń przedzielonych wąską, nieprzejezdną sienią. Północne pasmo powstało wtórnie, poprzez zabudowanie szerokiej sieni, południowe stanowią trakty starszej, może XVII - wiecznej kamienicy. Od frontu zachowała się największa izba nakryta sklepieniem kolebkowym z lunetami, o wymiarach 5x7.5 m, posadowiona na piwnicy. W sieni umieszczony został wtórnie użyty, kamienny, renesansowy portal, obok kamienne obramienie wejścia do piwnicy; oba otwory zostały zamurwane. Elewacja frontowa jest trzyosiowa na parterze i pięćosiowa. Od strony wschodniej dostawiona została parterowa murowana oficyna. W części południowej domu ma znajdować się niedostępna piwnica, wysunięta znacznie przed lico domu.

Kamienica nr 7 (R. 1060)

Dom ma szerokość siedmiu metrów, co nie odpowiada lokacyjnej szerokości działki. Przed generalnym remontem był to wąski, jednopasmowy czterotraktowy dom z wąską sienią po stronie południowej. Po północnej stronie miała pochodzącą z końca XVI lub XVII w. izbę frontową o wymiarach 3x7 m, nakrytą sklepieniem kolebkowym z lunetami. Obecnie jest to niski, parterowy dom nakryty dwuspadowym dachem, pozbawiony jakichkolwiek wartości zabytkowych.

Kamienica nr 8

W roku 1805 na działce tej nie było żadnej zabudowy, a około 1820 r. działka była zabudowana, a dom ten szerokość miał 9 m. Zapewne szerokość działki pierwotnie wynosiła 13, a zmniejszono ją o 4 m podczas odbudowy sąsiedniego narożnego domu, tworząc 10-metrowej szerokości sień. Zakładając około 13-metrowej szerokości szerokość pierwotnej działki. W 1848 r. stał tu dom murowany z przystawką z drewna. W 1965 r. dom został nadbudowany o piętro.

Kamienica nr 9 (R. 1061)

Murowana z pocz. XIX na reliktach, rozebranie podcienia 1862, nadbudowa pietra z pocz. XX, remont.

Kamienica nr 10 (R. 1061)

Murowana w XIX w., przebudowany w XX w.

Kamienica nr 11

Murowana przed 1848, na piwnicach z XVII w, zniszczony pożarem 1905, przebudowany 1937.

PIERZEJA PÓLNOČNA

Kamienica nr 12

Murowany w XVII w, przebudowa 1938-1848, nadbudowana w 1853 r., zniszczona pożarem w 1905 r., odbudowany 1916 - 1923 r., przekształcony po 1945 r.

Kamienica nr 13

Działka w 1848 r. miała szerokość 10,4 m, zatem zachowała do tego czasu lokacyjną szerokość. Zabudowa sięgała w głąb działki na długość 22,6 m i poprzedzona była podcieniem na czterech murowanych słupach wysuniętych 5,7 m przed linię frontu domu. Podpiwniczenie występuje pod zachodnią połową działki. Nad nią wystawiono zapewne najwcześniej murowana izbę. W 1957 r. istniał mały dom z wąskim oknem i drzwiami w elewacji południowej. W I. 60 XX w. budynek został wówczas nadbudowany.

Kamienica nr 14-17 (R.1089)

Obecny obiekt obejmuje dwa numery domów 14 i 17, oba budynki są piętrowe. W przyziemiu pomiędzy nimi wąski Przechód umożliwiający komunikację z rynku oraz ulicą (dawna Wesola). Dom zachodni nr 17 o dwu osiowej elewacji o prostym gzymsem to najstarsza część dawnej kamienicy, nadbudowanej w XIX w. W przechodzie będącym częścią danej sieni zachowany jest portal z prostych ciosów piaskowca ukryty pod tynkiem, prowadzący do przesklepionej izby frontowej; drugi portal drewniany prowadzi do piwnicy; zachował się bruk kamienny zalany cementem. Dom po stronie wschodniej nr 14 powstał poprzez XIX - wieczne zabudowania sieni dawnej kamienicy. Na północnej części działki znajdują się dwa budynki mieszkalne ustawione szeregowo, szczytem do ulicy (dawnej Wesolej). Murowany budynek przykryty dwuspadowym dachem o trzy -osiowej elewacji jest pozostałością budynku z I. 20. XX w.

Kamienica nr 18-19 (R.1063 nr 18; R. 1099 nr 19)

Murowana XVI/XVII w. rozbudowany około 1732, dobudowa oficyny przed 1820, nadbudowa części frontowej 1866, rozbudowa oficyny od północy XX w.

Kamienica nr 20 (R. 1078 z 04.10.1990)

Murowany w XVI w., rozbudowany w XVII w., przebudowany w XVIII w.

Kamienica nr 21 (R. 1066 z 19.09.1990)

Murowana w XVI w., rozbudowany XVII, zniszczony około 1655, odbudowany i rozbudowany 34 ćwierć XIX, remontowany. przebudowa XVIII.

PIERZEJA ZACHODNIA

Kamienica 22/23

Na narożnej działce o szerokości 18 metrów w jej części frontowej znajdują się obecnie dwa parterowe domy oznaczone nr 22 i 23 (A), w głębi działki wzdłuż ulicy Małogoskiej wznosi się jednopiętrowy murowany budynek Poczty Polskiej (B). Budynek frontowy wzniesiono po pożarze ok. 1932 r., a poczty po zniszczeniach drugiej wojny, w 1953 r.

Część A

Pierwsza wzmianka źródłowa o właścicielu działki pochodzi z 1637 r., kolejna pochodzi z 1653 r. i dokładnie precyzuje usytuowanie tzw. „domu Kozubkowskiego narożnego”.

Obecny dom oznaczony pod nr 22-23 został wzniesiony w części w l. 1932-1933. Pod północną częścią domu zachowały się piwnice. Składają się z trzech lokalności. Zarówno rozplanowanie piwnic jak elementy kamieniarki wskazują na ich pewną nierodnorodność. Najstarsza wydaje się prawie kwadratowa sklepiona kolebką piwnica, do której wejście pierwotnie wprost z rynku, opadającym w dół wąskim korytarzykiem o szerokości 1,5 m, również sklepionym kolebką. W trakcie badań archeologicznych odsłonięto schody prowadzące z poziomu rynku do poziomu wspomnianego korytarza, 0,5 m poniżej chodnika, 2 metry od ściany domu. Wejście portal na końcu korytarza portal z czerwonego piaskowca z XV w. Wewnątrz piwnicy zachowały się cztery wnęki ścienne na wysokości 1 m, ujęte

fazowanymi obramieniami kamiennymi z czerwonego piaskowca, w północnej ścianie znajduje się okienko, do którego prowadzi bardzo długa szyja (2,6 m). W ścianie południowej znajduje się wtórnie wybity otwór prowadzący do schodów wybudowanych w 1932 r.

We wspomnianym wyżej korytarzu piwnicznym w ścianie północnej w pobliżu narożnika północno-zachodniego znajduje się drugi portal, również zamurowany z białego piaskowca. Prowadzi od do kamiennej sklepionej kolebki piwnicy, wysuniętej ok. 5 m przed lico zabudowy. Istnienie drewnianych podcieni potwierdzają XIX w źródła archiwalne.

CZEŚĆ B

W 1825 r. właściciel działki Markus Spiro rozpoczął wraz z żoną Ewą budować dom murowany usytuowany w głębi działki wzdłuż ul. Małogoskiej. W 1960 r. dom jako mienie opuszczone przeszło na Skarb Państwa. Jest to dom nie przedstawia wartości zabytkowej.

Kamienica 24-26 (R. 1092 z 02.01.1991) tzw. Kamienica Fodydzińska Część A nr 25-26.

W 1637 r. wymieniono „kamienicę Fodydzińską” w rynku chęcińskim posadowioną między domem Samuela Kozubkowicza z jednej strony i Doroty Mularki z drugiej. Poprzednim właścicielem był nim Sebastian Fodyga, określenie kamienica Fodydzińska przetrwało do końca XVIII w. W 2 połowie XVIII w. posesja ta była w posiadaniu starostów- do 1808 hr Teofila Żaluskiego, a w l. 1808-1814 Leonarda Zacharzyńskiego. Zabudowania te okres określano jako „dom pański”, a w pocz. XIX niejaki Węgrzyn, który prowadził tu handel winem. W 1814 r. posesję nabył Lejzorg Zajac, kupiec i szynkarz i otworzył tu Dom zajezdny z wyszynkiem trunków krajowych i zagranicznych. Po 1850 r. nastąpił podział posesji pomiędzy licznych spadkobierców. Od 1917 r. do 1930 r. część oznaczona nr 25 posiadał rzeźnik Franciszek Kluz, który prowadził tu masarnię i sklep wędliniarski. Część domu pod nr 26 użytkował piekarz Szije Moszkowicz, który miał tu piekarnię z ogromnym piecem.

Frontową, południową część zajmuje dom postawiony na sklepionych piwnicach, które stanowią najstarszy element zabudowy. Prawdopodobnie w XV do połowy XVI w. na piwnicach stała drewniana zabudowa. W czasach gdy właścicielem działki był zapewne w l. 1600-1634 r. był Sebastian Fodyga nastąpiła rozbudowa zabudowy działki. W XVII w. pojawiło się drugie pasmo murowanej zabudowy wstawione we frontowa część dawnego przejazdu, była to sklepiona izba, która widnieje jeszcze na planie z 1848 r. Powstała w ten sposób wąska sień pośrodku, którą przesklepiiono a wlot jej zaznaczono kamiennym półkolistym portalem. Opis z 1848 r., opisuje mansardowy dach, który nakrywał również zabudowę działki na głębokości domu w paśmie południowym przykrywając jednocześnie dom stojący w głębi działki. Oba pasma przykryte zostały łamanym dachem o układzie szczytowym z drewnianym podcieniem od strony rynku

Cześć B nr 24

Pasma północne odbudowane po pożarze w 1932 r.

Zespół Zajazdu „Pod Srebrną Górą”, nr 27/28 (R. 1062 z 02.01.1991)

Położony w południowo – zachodnim narożu starego rynku. Na zachowanych piwnicach z XVIII/XIX w. Wzniesiony w 1817 r. przez kupca żydowskiego Zajac jako murowany, dwukondygnacyjny, dwutraktowy, w środku z sienią przejazdową, sklepioną koszową kolebką na gurtach. Elewacje o charakterze wczesno-klasycystycznym. Nad bramą tablica z godłem zajazdu. murowany 1819 – 1821, remontowany, obecnie po kapitalnym remoncie wraz z oficyną.

ULICE WYBIEGAJĄCE Z RYNKU

ULICA DŁUGA

Ulica ta wraz z Małogoską stanowiły główną oś komunikacyjną prowadzącą przez miasto ze wschodu na zachód, stanowiącą część traktu prowadzącego z Rusi na Śląsk. Nazwa jej zapisywana była jako: Żydowska (1638), Bożnicza, Chmielnicka (XIX w.) W okresie drugiej wojny światowej władze niemieckie utworzyły tu getto. Jesienią 1942 roku, kiedy było tu 7300 zgromadzonych Żydów, dokonano jego likwidacji. Część zachodnia zabudowy ulicy Długiej stanowiły domy i działki należące do wschodniego bloku pierzei rynkowej oraz wschodniej pierzei ulicy Łokietka. Do najciekawszych obiektów przy ul. Długiej oprócz synagogi należą domy nr 3, 4, 6, 16. Układ piwnic i fragmenty zachowanych parterów zdradzają swe wczesne XVII-wieczne pochodzenie. Są to relikty dawnych murowanych kamienic z zachowanymi sklepieniami i kamienniarką piwnic i parterów. Pod XX-wiecznym domem nr 17 zachowały się stare, sklepione kolebką piwnice z kamiennymi schodami i portalem z ciosów piaskowca, należące niegdyś do obszernej kamienicy.

*Dom nr 1

Był usytuowany na rogu Rynku i północnej pierzei ul. Długiej. Murowany, parterowy z poddaszem, częściowo podpiwniczony. Zejście do piwnicy umieszczone zostało w sieni jak również od strony Rynku przy pomocy drabiny przez otwór włazowy. Piwnice sklepiony kolebkowo.

Dom nr 3

Parterowy, murowany z kamienia. We wschodniej części budynku znajduje się nakryta sklepieniem kolebkowym z lunetami, sala o wymiarach 4 x 9 m. część zachodnia budynku znacznie późniejsza.

Dom nr 6 (R. 1065 z 29.08.1990)

Trzytraktowy, jednopasmowy, murowany z kamienia, w części piwnic (częściowo przebudowanych) i parteru kryje być może fragment kamienicy z przełomu XVI i XVII stulecia. Zasięg piwnic znacznie przekracza w kierunku wschodnim stojącego na nich domu⁴. Obok niego, po stronie wschodniej znajduje się zadrzewiony niewielki plac, na którym jeszcze w 1948 r. stał wąski dom, zaś pomiędzy nimi istniał szeroki na ok. 2,8 m wspólny przejazd, zapewne pozostałość dawnej sieni. Dom ten stał na działce o szerokości 14 m o pięknie sklepionym obszernym pomieszczeniu (4,5x8 m) na parterze i barokowym portalem okiennym od strony wąskiej uliczki gospodarczej. Według miejscowej tradycji mieściła się tu kaplica, co nie odpowiada prawdzie. Nadbudowa piętra miała miejsce około 1945.

Kamienica nr 9

Murowana z początku XX w., częściowo przebudowana.

Kamienica nr 14

Murowana XVI/ XVII w., gruntownie przebudowana XX w. Sklepienie kolebkowe z lunetami z kamiennymi odrzwiami renesansowymi.

Kamienica nr 16

Murowana XVII w., gruntownie przebudowana i rozbudowana XIX/XX w.(?) Pod domami 16 i 16a stoją dwa jednopiętrowe domy, które łączy wspólny przechód, pozostałością dawnej sieni rozdzielającej dwa pasma mieszkalne domu.

ZESPÓŁ BOŻNICY

SYNAGOGA (R. 495 z 12.04.1957 oraz 276 z 15.02.1967)

Istnienie w Chęcinach domu modlitw potwierdza treść przywileju króla Zygmunta III. Był to zapewne budynek drewniany, położony blisko kościoła parafialnego, i właśnie z tego powodu, w dniu 17 III 1638 r. król Władysław IV zezwolił w 1638 r. na budowę nowego, zakazując mieszczanom czynienia przeszkód w realizacji tego przedsięwzięcia. Wzniesiona została na placu zwanym Furgatowski, zakupionym od niejakiego Marcina, gdzie znajdował się również szpital żydowski. Chęcińska bożnica to budynek późnorenesansowy. Składa się z wysokiej sali głównej, zagłębionej w ziemię, poprzedzonej od strony południowej sienią z wydzieloną w narożniku południowo-wschodnim izbą oraz babińcem na piętrze, dostępnym zewnętrznymi schodami. Sala wraz z sienią i babińcem stanowiła zwartą, prostopadłościenną bryłę o grubych ścianach z miejscowego kamienia łamanego, wzmocnionych w trzech rogach szerokimi, płaskimi przyporami. Pierwotnego dachu nie znany, niewykluczone, że jak w pobliskim Pińczowie, był on pograżony, schowany za attyką. Po pożarze 1905 r. gruntownie restaurowana i rozbudowana od północy 1906 r. mocno uszkodzona 1939 - 1944 r. Odbudowana z adaptacją na kino 1957 - 1958, obecnie Dom kultury. Przybudówki nowsze: mała, zrujnowana przy sieni oraz wielka dla kobiet za salą, kryta płasko. Wnętrza przesklepione kolebką krzyżową i z lunetami. W sali nowa polichromia ze starszymi fragmentami(?). Skromny ołtarz na rodąły z czarnego marmuru, intarsjowany marmurem Chęcińskim, polichromowany, zwieńczony kartuszem z koroną, późnorenesansowy, częściowo zniszczony. Dwie kamienne skarbonki renesansowe. Portal z sieni do sali kamienny, o uszkowatym obramieniu wzbogaconym wolutami, rautami itp. wczesnobarokowy z 2 ćwierci XVII w. troje drzwi kamiennych, renesansowych. Elewacje części starszej wyodrębnione narożnymi szkarpami, ze swobodnie rozmieszczonymi różnej wielkości oknami w skromnych kamiennych obramieniach późnorenesansowych. Płaski dach czterospadowy.

OGRODZENIE Z BRAMKĄ

Murowane z kamienia w XIX w., przebudowane w XX w.

DOM RABINA ul. Długa nr 19

Murowany XIX/XX, na piwnicach z XVII w. (?). Obecnie dom mieszkalny.

Dom nr 20

Drewniany, około 1900.

Dom nr 23

Drewniany, około 1930 r.

ULICA JĘDRZEJOWSKA

Dawna nazwa Krakowska. Przebiegał tedy trakt z Kielc do Krakowa. Północną pierzeję ulicy stanowiły i stanowią do dzisiaj zabudowania pozostające na tyłach działek, których fronty zwrócone są do ul. Małogoskiej z wyjątkiem narożnej działki w bloku rynkowym zachodnim, na której wzdłuż granicy południowej w XIX w. już zbudowano dwa małe domy frontem do Jędrzejowskiej. Pierzeja południowa od 1826 r. zrównana w jednej linii z pierzeją południową rynku utworzyła zabudowa wąskich, parterowych murowanych domków.

Kamienica nr 1

Murowana pocz. XIX w., remontowany.

Kamienica nr 2 (R. 1062)

Murowana pocz. XIX w., przebudowana.

Kamienica nr 3 (R. 1088 z 09.11.1990)

Murowana pocz. XIX, przebudowana w 4 ćwierci XIX w.

Kamienica nr 4

Murowana 4 ćwierci XIX w.

Kamienica nr 7

Murowana XVII (?), gruntownie przebudowana w 1 połowy XIX w.

Dom nr 8

Murowano – drewniany z początku XX w.

Kamienica nr 9

Murowana XVIII/XIX, rozbudowa 4 ćwierci XIX i XX w.

Kamienica nr 11:

Murowana w 1 połowie XIX w., przebudowany.

Dom nr 13

Murowano – drewniany z 2 ćwierci XIX w., częściowo przebudowana.

Kamienica 15

Murowana w 2 połowie XIX w., przebudowana pocz. XX w. i 3 ćwierci XX w.

ULICA ŁOKIETKA

Była częścią traktu wiodącego z Kielec przez Chęciny do Krakwa. Zachodnia pierzeję ulicy wyznaczały boczne, wschodnie granice bloków Starego i Nowego Rynku. Zabudowa związana z ulicą, która zaczęła formować zachodnią jej pierzeję pojawiła się dopiero w XIX w. Wschodnią pierzeję ulicy formowała kamienice i domy na działkach wytyczonych prostopadle do linii ulicy a zebranych w dwóch blokach rozdzielonych ulicą poprzeczną, krzyżującą się ulicą Łokietka w połowie jej długości. granice dwóch bloków zabudowy przy wschodniej pierzei ulicy łokietka uległy znacznym przekształceniom, które widać na planie z 1820 r. Blok południowy posiadał głębokość od frontu ulicy do uliczki gospodarczej wynoszącą 48 m. długość bloku którego granicę południową stanowiła ulica Długa a północną ulica poprzeczna obecnie Bolechowska, wynosiła 90 m.

Kamienica nr 2/4 (R. 1087 z 09.11.1990)

Pozostałości kamienicy, murowanej, może XV/XVI w., zniszczonej pożarem około 1850, dobudowa oficyn do części południowej końcem XIX w., remontowana około 1985 r.

Kamienica nr 6

Murowana XIX w., zniszczony 1939-1945, odbudowana około 1950 r.

Kamienica nr 8

Murowany XVII w., nadbudowany i przebudowana XIX w.

Dom nr 10

Murowany XVII w., przebudowany końcem XIX w.

Dom nr 20

Murowany końcem XIX w.

Dom nr 22

Murowany końcem XIX w.

Zespół domu nr 30 (R. 1082 z 07.11.1990)

-Dom murowany przed 1822, rozbudowany początkiem XX w.

*Obora drewniana, początek XX

*Stodoła, murowana drewniana, z początku XX w.

ULICA MAŁOGOSKA

Poprzednie nazwy ulica Niemiecka, *Platea Almanica* (XVII i XVIII w.), Małogoska, Klasztorna (XIX XX), a na zachód od klasztoru Żwirki i Wigury w l. 30 XX w. Ulica ta jest fragment najstarszego traktu handlowego z kierunku wschód – zachód. Niestety cała północna pierzeja została ukształtowana w XIX w. a przez całe 150 lat znacznie przekształcona. Nie zachował się po tej stronie żaden dom mieszczański poza wiek XIX w.

Magazyn Narzędzi Ogniowych, ul. Małogoska

Murowany 1927 r., arch. Leon Ku szewski.

*Karczma (obecnie w tym miejscu Parking na Bugaju)

W XIX w. przy granicy zachodniej miasta na pustym dziś placu naprzeciwko klasztoru klarysek stała karczma starościńska zwana Bugaj, której plany z 1848 r. zachowały się, stanęła ona na miejscu istniejącej w XVII w. drewnianej, którą rozebrano w 1837 r.

Dom nr 1

Obecnie Poczta Polska, murowany z początkiem XX w.

Dom nr 7 tzw. Niemczówka (R. 2 z 15.03.1946, i z 24.05.1946 oraz 277 z 15.02.1967):

Jest to dom murowany renesansowy. Wzniesiony w 1570 r., w zabudowie szeregowej, kalenicowej z obszerną sienią przejazdową w środku; od strony południowej dobudowana została wielka izba. W izbie wielkiej sosręb z nie zachowanego stropu z datą 1634, z wyrytym nazwiskiem burmistrza chęcińskiego Walentego Soboniowskiego. (rozbudowany XIX i XX w., remontowany 1970 i 1988).

-Podwórze (R. 2)

*Oficyna klasztorna

Dom kapelana na dawnym folwarku klasztornym oraz gmach klasztoru połączony murami jednonawowego barokowego kościoła Marii Magdaleny.

Dom nr 8

Murowany końcem XIX w.

Dom nr 15

Obecnie dom mieszkalny, dawniej policja państwowa, murowany w 1923 r.

Dom nr 17/21 (R. 1090 z 09.11.1990)

Murowany początkiem XIX w., przebudowany w 4 ćwierci XIX w., 2 ćwierci XX w., i z dobudowa oficyny 1950 r.

Dom nr 23

Murowany – drewniany, około 1830, przebudowany około 1915 i 1923 roku.

Dom nr 30

Drewniany – murowany z końca XIX w., rozbudowany i remontowany około 1950 r.

Dom nr 46

Drewniany z początku XX w.

Dom nr 48 (R. 1081 z 07.10.1990)

Drewniany z 1745 r.

Dom nr 58 (R. 1086 z 09.11.1990)

Drewniany z 4 ćwierci XIX w., gruntownie remontowany po 1945 r.

ULICA STASZICA

Ulica Staszica jest ulicą wybiegającą z północno-zachodniego narożnika rynku biegnącą z południa na północ i dobiegającą do północnej granicy miasta, tj. ul. Zakapnej, późniejszej Świerczewskiego. Wnętrze ulicy tworzą boczne, zachodnie granice bloków obu rynków, które te boki nie posiadały korespondujących z ulicą zabudowy.

Kamienica nr 1

Murowana XVII–XVIII w. przebudowana około 1970 r., obecnie stoi tu dom nowy, posadowiony na części starych, sklepionych piwnic.

Kamienica nr 2

Murowana 1825, proj. Wilhelm Giersz, rozbudowana o przejazd końcem XIX w. odbudowana po zniszczeniach wojennych po 1945 r.

Kamienica nr 3 (R. 1080 z 07.10.1990)

Murowana XVI/XVII, przebudowany XIX/XX w, remontowany. Należał w l. 1837-1866 do Majera Oblęgarskiego. Murowany parterowy dom zachował układ typowej kamienicy checińskiej, ze sklepioną izbą frontową, szeroka zabudowaną wtórnie sienią i silnie przekształconą izbą. Kamienica ta posiadała całkowita podpiwniczenie w części frontowej. Zachowały się do dziś praktycznie nie przebadane, zbudowane z łomu kamiennego, sklepione kolebką, w sposób wtórny połączone między sobą. Do piwnicy po stronie północnej prawdopodobnie starszej, zejście prowadziło z sieni, usytuowane było w odległości ok. 10 m od ściany frontowej. Dalej wiodły kamienne schody prowadzące w dół do wejścia obramionego kamiennym portalem.

Kamienica nr 4/10

Murowany przed 1848, przebudowany w 4 ćwierci XIX w, częściowo rozebrany.

Kamienica nr 7

Murowany XVII ?, przebudowany pocz. XX w.

Kamienica nr 11

Murowana może z XVII wiekiem, przebudowana gruntownie w XIX i w 3 ćwierci XX w. pod budynkiem zachowane obszerne, tynkowane piwnice, w który w l. 70. XX w. umieszczono kawiarnię.

Kamienica nr 13

Murowana w XVII w., rozbudowana początkiem XX w.

Kamienica nr 14

Murowany na przełomie XVII/XVIII w., przebudowana z początkiem XX w.

Kamienica nr 20

Pod obecnie istniejącym, nowym domem znajdują się sklepione piwnice wsparte na jednym filarze, może z XVII w.

ULICA RADKOWSKA**Dom nr 12**

Drewniany około 1900 r.

Dom nr 24

Drewniany końca XIX w.

Dom nr 52

Dom drewniany, zachował się akt notarialny nabycia domu z 1856 r. przez Teklę i Franciszka Wilczyńskich od Pawła Sameckiego.

DOLNY RYNEK

obecnie Plac Stefana Żeromskiego

Dawne nazwy placu: Nowy Rynek, dawne to: Mały, Dolny, Katolicki. Data jego wytyczenia nie jest znana. Jest on położony ok. 10 m, niżej górnego i ma wymiary 25 x 100 m. Na wtórne pochodzenie tego placu wskazuje układ okalających go bloków, oprócz południowego wszystkie pozostałe są przyulicznymi, których tylko fragmenty sąsiadują z jego terenem. Prawdopodobnie został ukształtowany poprzez wydzielenie go z części północnego bloku miejskiego w końcu XVI w.

W 1860 r. spłonęła zabudowa mieszkalna i gospodarcza na pięciu działkach tego bloku w rok później odbudowane zostały domy frontowe, a stajnie i stodoły utworzyły ulicę stodołą zachowaną do dziś. Zgodnie z przepisami porządkowymi nowa zabudowa, w tym nawet drewniane domy od frontu musiały posiadać murowane elewacje. Stąd konstrukcja obecnych budynków, na ogół posiadające frontową ścianę i tylną murowane, a boczne i działowe drewniane, tynkowane (nr 1,2 3 5). Domy te w części frontowej złożone są z szerokich parterowych, krytych dwuspadowymi dachami budynków, typowe domy miasteczkowe, o schematycznych rzutach składających się z usytuowanej centralnie sieni przejazdowej lub przechodniej i 4 izby po bokach. Izby zwykle były szersze w trakcie frontowym do wszystkich izb wchodziło się z sieni. Dwa kominy usytuowano przy ścianach sieni spięte w poziomie poddasza arkada i tworzyły typowy komin butłowy. Identyczny układ miały drewniane i murowane, w końcu XIX i pocz. XX następowała rozbudowa w głąb działki. Dostawiono drewniane i murowane oficyny, których większość jest nie zachowana.

Kamienica nr 1

Murowana w XVIII w., przebudowa na przełomie XIX i XX w.

Kamienica nr 2

Murowana w XVIII w., przebudowana w XIX w.

Kamienica nr 3

Murowana XVIII w, przebudowana.

Kamienica nr 4

Murowana około 1860 r., następnie przebudowana.

Dom nr 5

Murowany w 1 połowy XIX w.

Spichlerz nr 8 (R. 1084 z 07.11.1990)

Obecnie jest to budynek mieszkalno-gospodarczy. Murowany przed 1826 r., przebudowany na zajazd 1847 r.

Dawny Zajazd nr 9 (R. 1083 z 07.11.1990)

Ostatnio był tu umieszczony Ośrodek Zdrowia. Był murowany w murowany w 1826, przebudowany w 4 ćwierci XIX i w XX w.

*Zagroda nr 10

-Dom drewniany końca XIX w.

-Obora drewniana, około 1922 r.

Stodoła murowana drewniana, połowy XIX w.

Kamienica nr 13

Murowana z XVII, przebudowany pocz. XX w.

ULICA BOLECHOWICKA

Dom nr 3

Drewniany z 2 połowy XIX w.

ULICA FLORIAŃSKA

Dom nr 4

Drewniany z 2 połowy XIX w.

Dom nr 6

Drewniany z 2 połowy XIX w.

ULICA KIELECKA

Kamienica nr 1

Murowana początkiem XX w.

Dom nr 4

Drewniany około 1930 r.

ULICA KRZYWA

Dom nr 3

Drewniany z 1 ćwierci XX w.

ULICA OGRODOWA

Dom nr 1

Drewniany z początku XX w.

Dom nr 25

Drewniany z 3 ćwierci XIX w.

Kościół szpitalny p.w. św. Ducha, nr 31 (R. 1067 z 19.09.1990 i 630 z 28.10.1971)

Jest to dawny kościół szpitalny p.w. św. Ducha. Murowany w XVII w.(?) przebudowany w XVIII w., ok. 1820 r. na Sąd Policji Poprawczej i w 1847-49 przerobiony na szpital wojskowy, od 1861 r. dom mieszkalny, remontowany m.in. 1960 r. Prostokątny, z ryzalitami pierwotnie zawierał na parterze 10 lub 11 pomieszczeń. Nakryty jest czterospadowym dachem. Nie jest podpiwniczony, ale rozległa głęboka piwnica sklepiona kolebkowo znajduje się pod sąsiednim, nowym budynkiem. Wokół tegoż domu znajdował się cmentarz ubogich.

ULICA STRAŻACKA

Dom nr 3

Drewniany z 1 połowy XIX w., przebudowany początkiem XX w.

Dom nr 6

Drewniany z 2 połowy XIX w.

Jatki (R. 1098 z 28.02.1991)

Murowane około 1860, przebudowane w 1885 r. Miasto na mapie 1820 r. Potockiego miało murowane jatki w rynku. Zapewne w związku z akcją uporządkowanie wyglądu rynku i jego niwelacja stare XVIII w. jatki rozebrano. W 1833 r. opracowano przez Wilhelma Giersza projekt budynku nowych jatek, który miał pomieścić pięć dostępnych z podcieni sklepików. Niedawno gruntownie odnowiony na pizzerię, obecnie funkcjonuje w niej sklep.

ULICA 14 STYCZNIA

Dom nr 2

Murowany XIX w., przebudowany początkiem XX w.

Dom nr 6

Murowany XVIII, przebudowany początkiem XX w.

Dom nr 22

Drewniany, z około 1920 r.

*Dom nr 25

Drewniany, końca XVZIII, przebudowany. Dom w części frontowej jest szalowany, w dalszym przebiegu ściany są omurowane. W izbie północnej sieni zachowana belka stropowa z data 1768 r. i inskrypcją *Chryzostom Majeronowski AD ihs Die 21 maj Julia Majeronowska*

ULICA SZKOLNA

Kamienica nr 2 (R. 1085 z 07.11.1990)

Domniemany kościół p.w. św. Mikołaja. Budynek wzniesiony został poza granicami lokacyjnego miasta, która przebiegała wzdłuż ulicy Szkolnej. Stoi na zbiegu Ulic Krzywej, Radkowskiej i Szkolnej, przy istniejącym w l. 60. XX w. placu, a od strony północnej znajdowało się podwórko i o strony północnej stały dwie chałupy. Spisy ogniowe z połowy XIX w. określają dom ten jako stodołę niejakiego Sulikowskiego. Umieszczono w niej karczmę, dom schronienia dla Żydów.

Kamienica nr 14

Drewniany z 1 ćwierci XX w.

Dom nr 20:

Drewniany, wzniesiony około 1910 r.

MYKWA

Niedawno jeszcze młyn elektryczny, obecnie dom mieszkalny. Została murowana w 1835 r., przebudowana ok. 1946 r.

ULICA PRZEDBORSKA

Dom nr 11

Stoi na wcześniejszych fundamentach i piwnicy ma istotne znaczenie urbanistyczne. Jego wysunięcie w ulicę powoduje załamanie się na nim linii pierzei ulicy.

GMINA CHECINY

***BARANEK**

***Młyn wodny zbożowy.** Na nowym korycie Bobrzy. Data budowy obecnego mlyna nie jest wiadoma.

Młyn wodny zbożowy. Na nowym korycie Bobrzy. Obecnie jest to budynek murowany z kamienia łamanego o dwóch kondygnacjach, nakryty dachem dwuspadowym, kryty papą. Jas spiętrzający wodę posiada przyczółki murowane z kamienia. Upust roboczy i jałowy wspólny. Napęd dawniej na koło nasiębiernie, obecnie turbinę, komora turbinowa i pogródki murowane z kamienia. Przemiał na dwie pary wałców. Nieczynny.

BOLMIN

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO (R. 64 z 3.11.1947 oraz 271 z 15.02.1967)

Kościół p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny (R. 271).

Dawny pod wezwaniem Narodzenia N. M. Panny (czy też kaplica p.w. Świętej Trójcy?), jako drewniany wzniesiony w 1474 r.; zapewne kolejny zbudowano w 1567 r. przez Stanisława Brzeskiego herbu Ciołek, dziedzica Bolmina, konsekrowany w 1574 r. przez arcybiskupa Jakuba Uchańskiego, na innym niż obecnie miejscu. Obecny fundowany w 1602 r. na wzgórzu Wrzosówka staraniem ks. Jakuba Bieda Chrostkowica, przez Jana Brzeskiego. 9 X 1602 r. przekazał na ks. Samuela Wolskiego proboszcza małogoskiego i jego następców. prawo prezenty dziedzic Bolmina. Nowy kościół zbudowany został w 1604 r, konsekrowany został 30 VI 1617 r. przez biskupa krakowskiego Tomasza Oborskiego, sufragana krakowskiego, rozbudowany w XVIII w, oraz 1908-10 r. odnowiony w 1971 r., prace konserwatorskie przeprowadzono w kościele w 1972 r.

Późnorenesansowy, orientowany, murowany, tynkowany; zbudowany został na miejscu bagiennym, co powodowało szybkie jego niszczenie. Prezbiterium jest jednoprzęsłowe, przy nim od strony północnej znajduje się zakrystia. Nawa szersza, zbudowana na rzucie kwadratu, nieco przedłużona w XVIII w. ku zachodowi, przy niej od zachodu węższa część zapewne z XIX w. z nadbudowaną w 1908 - 1910 niską wieżą od strony północnej przy nawie płytka dostawiono kaplicę z początku XVII w.; od południa i zachodu kruchty z l. 1908-1910. W prezbiterium sklepienie kolebkowo - krzyżowe ze stiukowymi żebrami i zwornikiem w formie późnorenesansowego kartusza z herbem i literami Jakuba Chrostkowskiego, proboszcza bolmińskiego. Zakrystia sklepiona kolebkowo. Nawa przykryta kopułą za żagielkach, oddzieloną skromnym gzymsem; część zachodnia przesklepiona szeroką, kolebkową arkadą. Nad profilową arkadą tęczy data 1604 r., na żagielkach stiukowe, późnorenesansowe kartusze z herbami i literami h. Ciołek IB, DB Jelita: AB, DP i h. Bogoria. W kaplicy otwartej do nawy arkadą płaska kolebka krzyżowa, wsparta na wydatnie profilowanym gzymsem. Na zewnątrz naroża nawy, prezbiterium i zakrystii oszkarpowane.

Dachy dwuspadowe, nad nawą kryjący wewnętrzną kopułę, z drewnianą wieżyczką na sygnaturkę o charakterze barokowym.

Wyposażenie

W ołtarzu głównym umieszczony został obraz Matki Boskiej Pocieszenia otoczony szczególnym kultem. W czasie renowacji obrazu w 1967 r. odkryto i rekonstruowano starszy wizerunek pochodzący z XV w. Dwa ołtarze boczne zapewne z 1 poł. XIX w. W kaplicy dawny ołtarz główny z początku XVII w. Dwie chrzcielnice kamienne – w typie gotyckim i barokowa z 1 poł. XVIII w. Ławki kolatorskie rokokowe z emblematami franciszkańskimi, z klasztoru franciszkanów w Chęcinach. Krucyfiks barokowy. Monstrancja barokowa z 1774. Dwa kielichy barokowe z 1769 i Kielich barokowy, złoty kielich, kapituła humanistyczna, wotywna. Dwa lichtarze brązowe barokowe z XVII w. Misa miedziana barokowa z XVIII w. Ornat z kolumną haftowaną z 2 poł. XVII w. lub 1 poł. XVIII w. Ornat z tkaniny z ok. 1840.

Pomniki

Tablica sentencjonalna, z piaskowca, kapituła humanistyczna, z 1604 r.:

*Audi Domine orationem quam
Servi tui coram te orant Hod-
ie ut Sint oculi tui Aperti et Aur-
Es tuae intentae sup(e) domum ista(a)
Die Ac Nocte procul Deniq(ue) AB
Ea Nequitiam et adversi-
Tatem avere anno
Domini CICIC CHII.*

Tablica sentencjonalno-wotywna, z piaskowca, kapituła humanistyczna, 1604:

*Tibi tua et de Tuis offerimus servi
Tui jesususcipe misericorditer et con(n)serva nos regera(que) n(ostr)rum et regn(um) ipsius
In cath(ologica) rom(ana) fide dei matre et virg(ine)
Ac s(anctuarium) o(mn)ibus intercefe(n)tibus iacob(us) c
-hrostk(ovius) pleb(anus) bolm(inensis) Ioan
-nes Brzeski heres in Bolmin*

Tablica nagrobkowa z marmuru 98 x 194 cm, kapituła humanistyczna Baltazara i Jędrzeja Zmijewskich z herbem Tępa Podkowa zm. 1633? z 1628 r.:

*Tu leży zacnie uro-
dzony Bułdyz(a)r Zmil-
ewski z ynem swoim Jędrzeiem ktori w na-
widziny w wojewodz-
twa Nowogrodz(kiego) prziac(h)-
awszy umarli (tu) w ro-
ku MDCX(X)CHII d(n)i(a)
XXX kwietnia pocho-
Wany od brata rodzo-
Nego Andrzeia dzie-
Dzica na Bolminie*

Z literami AS PB i nieznanym herbem Krzyż i Róża z 1636 r.

Marcina Zaborskiego, tablica marmurowa 54 x 100, kapituła humanistyczna, z herbem Kopaszyna zm. 1660

*Deo Opitimo Maximo
Tu leży Marcin Zabor-
ski Syn Jakuba Z Zaborza Zaborskiego Przeżył
Lat IX Umarł(E) w roku 1660 Dnia 1 lutego*

Eufrozyny z Zaranków i Anastazego Jarońskich zm. 1816

Bogusława Czaplickiego z herbem Lubicz, Strzemię i Nowina zm. 1830 r.

Franciszka Garnickiego zm. 1834

Elżbiety z Borkowskich i voto Wincentowej Chwalibogowej; 2 voto Bogusławowej Czaplickiej zm. 1835

Sylweryny z Czaplickich i Jana Dąbskich z herbami Lubicz i Godzimba zm. 1837

Izabeli Chwalibóg z herbem Strzemię zm. 1842

Ludwika i Anny Bogusz z herbami Półkozie i Habdank zm. 1845 i 1846

Kilka płyt barokowych nieczytelnych

Tablica poświęceniowa, piaskowiec, 42 x 62 cm, kapituła humanistyczna konsekuracyjna z 1617 r.

*A(nno) D(omini) 1617 die 30 Iunii
ego DomacOborski D9ei) G9ratia) episcopus Laodicen(sis)
sufraga(neus) Cracov(tensts) E(X) adm(issio)ne illu(strissimi) D(omini) D(omini)
archiep(iscopi)
gn(e)sn(ensi) loci ord(inari) eccl(esi)am hanc altareq(ve)mai(us)
ad laudem D(ei) O(ptimi) et honore(m) ac titulum na-
tivitatis b(eathae) Maria(e) se(m)per v(irginis) consecravi et
reliquias s(ancto)r(um) Casix(t)i Papa(e) Corneli: Ze-
nis: et socio(rum) Martyr(um) in Aliari inclus(i) visita(n)tibus eam an(n)iversaria die
dedicationis
(qui) prima D(omi)nica post octav(am) s(ancto)r(um) ap(osto)lorum
petri et Peuli c(ele)brabiter de vera indul-
gentia XL diec concedens*

IAN MARYANNA CZAPLICCY A(NNO) D(OMINI) 1774

Organy:

Opis kościoła w 1798 r. wymienia pozytyw w dobrym stanie, malowany z dekoracją sycerską. Znajdował się on na drewnianym malowanym na niebiesko chórze, usytuowanym na zachodniej ścianie kościoła. Według inwentarza z 1821 r. był to instrument 6 głosowy o 2 miechach. z inicjatywt ówczesnego proboszcza instrument wyremontowano. Inwentarze z 1875, 1882, 1885 w2ymieniaja instrument o 1 miechu. W 1893 r. wymagały znów generalnego remontu. W 1896 r. z kościoła seminaryjnego pw. Sw. Trójcy w Kielcach zakupiono za 150 rubli. Przy jego instalowaniu pracował organomistrz Kazimierz Kiszczak, do nowego instrumentu dodano miech ze starego instrumentu.

Dzwonnica (R. 64 z 3.11.1947 oraz 271 z 15.02.1967).

Z pocz. XVIII w., drewniana konstrukcji słupowej, szalowana, czworoboczna o dwóch niskich kondygnacjach, okna zamknięte arkadowo. Dach nowszy. Ostatnio przerabiana.

Ogrodzenie z bramką, murowane 1910 r. ?

Cmentarz przykościelny (R. 64)

Cmentarz parafialny (pocz. XIX w.)

Zespół dworski (R: 223 z 2.10.1956 oraz 290 z 08.05.1971)

Na północ od szosy małogoskiej wiodzie środkiem wsi droga ku niewielkiemu wzniesieniu, na którym wznosi się murowany kościół. Dalej droga skręca ku Grząbom Bolmińskim, gdzie wśród resztek bolmińskiego parku, stoi ruina piętrowego, późnorenesansowego dworu, pochodzące z czasów przebudowy dziedzica Stanisława Brzeskiego. Położone są one na południowym stoku wzgórza, w dolinie rzeki Lososiny,

pomiędzy Górą Bocheńską a Grzębami Bolmińskim. Mury wznoszą się około 7 metrów ponad poziom drogi od strony południowej, a od strony północnej wciskają się w stok wzgórza do wysokości okien pierwszego piętra, dlatego właśnie parter od południa ma oświetlenie dzienne, a od północy tylko przez wąskie okienka piwniczne.

Dwór datowany jest na koniec XVI lub początek XVII w., (przebudowany w XVIII/XIX w. oraz pocz. XX w.). Według niepewnych przesłanek źródłowych w Bolminie znajdować się miało założenie obronne datowane na XIV w. Pomiędzy dawną ekonomią a dworem, na polu ornym, znajduje się zniwelowany pagórek z relikami budynku, wg. tradycji mieszczącego kaplicę ariańską. Hipotetycznie można by tu właśnie poszukiwać relikwii średniowiecznego założenia.

Dwór pierwotnie zwrócony był zapewne frontem ku północy, w chwili obecnej frontem na południe. Zbudowany został na planie czworokąta, ze środka frontowej ściany wysunięta została wieża – ryzalit na obszernym tarasie, skąd roztacza się rozległy widok na dolinę Wiernej Rzeki. Zachowane piwnice sklepione kolebkowo pod południową częścią budynku i pod omurowanym tarasem przed elewacją południową wyznaczają zapewne pierwotny zarys dworu. Jego trakt północy z wąskim parterowym pomieszczeniem na szerokość budynku, zagłębionym jest w stok wzgórza, oraz ryzalit dobudowano zapewne w 2 poł. XVII w. Północna ściana jest równocześnie murem oporowym górnego dziedzińca. Według A. Króla od zachodu do ściany dworu przylegały relikty nieco później wybudowanej kuchni. Niedaleko tarasu, w południowo-zachodnim narożniku znajdowała się studnia, po przeciwnej stronie ruina piwnic nieznanego budowlę. Pomieszczenia parteru z dużą izbą od zachodu sklepione kolebkowo – krzyżowo i z lunetami, wewnątrz piętra są zrujnowane.

Zbudowany z miejscowego kamienia, otwory okienne i drzwiowe wyrobiono w cegle; kamienne węgary pochodzą z renesansowej przebudowy części dworu. Na zewnętrznych ścianach widoczny tynk, wewnątrz resztki malowań. Zachowane elementy wystroju barokowego i klasycystycznego. Elewacje boczne oraz południowe z częściowo zachowanymi ciosowymi obramieniami, późnorenesansowymi z XVI – XVII wieku oraz barokowymi z 2 poł. XVII w. Północna elewacja piętra budynku klasycystyczna, z ceglany portalem wejściowym, ujęty w półkolumny dźwigające trójkątny szczyt. W piwnicy szereg fragmentów kamiennych między innymi szczątkami nadokiennych z sentencjami łacińskimi z w. XVI-XVII. Wnioskując z planu założenia po przebudowie oraz nadpalonej kamieniarki sądzić można, iż dwór istniał i był przebudowywany w XVI w., po pożarze gruntownie przebudowany w 2 poł. XVII w., również w pocz. XIX w. D. Jakimowicz, datuje na pocz. XVII. Po rozebranej części frontowej budynku pozostały sklepienia piwnic, na których założono obszerny taras. Reprezentacyjna fasada południowa, mająca w przyziemiu 6 okien i drzwi w ryzalicie, a na piętrze 7 okien, została całkowicie przebudowana. Nadpalone węgary okien usunięto, nadbudowując partie nadwątłych ścian budynku cegłą. Pozostawiono tylko na piętrze kamienne gzymsy nadokiennie, bardzo zniszczone. Podobnie przerobiono elewację zachodnią i północną. W końcu XVII w. dokonano gruntowej przebudowy. Z końcem wieku XVIII w. lub w początku XIX w. Dwór całkowicie przebudowano. Wówczas od północy zbudowano drugie wejście z wystawą na dwóch kolumnach i schodami. Dawną barokową klatkę schodową w wieży – ryzalicie zamieniono na dwa okrągłe pokoje z niszami na piece. Dwór o wymiarach 18,75 x 19,30 m, usytuowano południkowo. Jego wysokość do gzymsu wynosi około 10 m, zaś od północy około 6,5 m. wejście do wnętrza umieszczono w wieży, stanowiącej ryzalit frontowej elewacji. Wnętrze parteru zachowało dawny podział – trzy izby znajdowały się we wschodniej części dworu, dalej wielka izba o wymiarach 7 x 11,5 m od zachodu, łączy się bezpośrednio z dawną sienią o sklepieniu krzyżowym i pochodzący z XVII w. oknie oraz dwoma izbami, większą o wymiarach 4,5 x 6,5 m, posiadającą kamienne odrzwia, zaciemnioną przez dobudowanie ryzalitu wieży i mniejszą od południa o wymiarach 3,50 x 6,5 m również nakrytą beczkowym

sklepieniem, oświetloną od południa jednym oknem. Wielka izba łączy się od północy z trzema piwnicami parteru we wkopie, nakrytymi sklepieniem z lunetami, pod częścią zachodnią parteru zachowane są relikty trzech innych sklepionych piwnic. W pierwszej fazie funkcjonowania – koniec XVI w. dwór był zapewne większy od obecnego, nie miał wież-ryzalitu i tarasu. Jego istnienie potwierdza fakt wtórnie użyte renesansowe detale, jak również artykulacja fasad przez symetryczny podział otworów okiennych, duże wymiary okien przyziemia i piętra, fragmenty gzymsów nadokiennych i kamiennych tablic, resztki między lunetowych wsporników sklepień na parterze, zawartość i przejrzystość planu założenia świadczą, że dwór ten budowany był w duchu renesansu w końcu XVI w. jest on zapewne przykładem działalności muratorów z kręgu włoskiego środowiska artystycznego. Po spaleniu w końcu XVII w. budynek został skrócony o powierzchnię późniejszego tarasu, natomiast od północy powiększono go poprzez wkopanie w zbocze. Następnie dobudowano od południa wieżę - ryzalit i umieszczono w nim klatkę schodową z głównym wejściem. Taras posadowiono na sklepionych piwnicach części frontowej pierwotnego budynku. Wszystkie piwnice A. Król uznał jako pochodzące z pierwszej fazy budowy. Wysokość ich wynosi w kluczu dochodzi 4 m, a w piwnicach do 2,7 m. Z końcem XVIII w. miała miejsce kolejna przebudowa - od strony północnej zbudowano drugie wejście z wystawą na dwóch kolumnach ze schodami. Dawną barokową klatkę schodową zamieniono na dwa okrągłe pokoje z niszami na piece.

Bolmin – Papiernia

Cmentarz wojenny 1914-15 r.

Cmentarz znajduje się po lewej stronie polnej drogi Papierni, osady młyńskiej nad Nidą, około 150 m od rozwalonego młyna, usytuowany jest w lesie sosnowym na polanie nad strumieniem. Od strony drogi i gęstego pasu lasu wygradzony żerdziami przybitymi do drzew. Przy strumyku kwatery ziemna 2,7 x 30 m. Kwatery wygradzona płytkim rowkiem, od strony strumyka słabo widoczny wał. Przed kwaterą niewielkie pagórki ziemne, może ślady mogił. Na kwaterze i okolicy wałujące się kamienie. W otoczeniu dwie olbrzymie sosny. Spoczywają tu 102 żołnierzy armii niemieckiej min. z 7 i 72 Pułku Piechoty Landwery, poległych głównie w grudniu 1914. Pierwotnie założony w polu cmentarza obejmował kilka mogił, w 1926 r. został ogrodzony żerdziami na słupach oraz zaopatrzony w duży drewniany krzyż, do którego przymocowano wykaz poległych.

Figura przydrożna

Barokowa z I poł. XVIII w., murowana, tynkowana, niska toskańska kolumna na podwójnym gzymsowanym cokole, podtrzymująca pseudo latarnię z czterema arkadowymi wnękami.

Figura kamienna

Murowana z kamienia, jako czworoboczny słup z wnęką i resztką zniszczonych gzymsowych barokowych z XVIII w.

CHARĘŻÓW

*Młyn wodny

Cmentarz wojenny 1914-15 r.

Cmentarz nie zachowany, założony w polach, obejmował kilka mogił z drewnianymi krzyżami. W połowie lat 20. XX w. krzyże te odnowiono, ustawiono duży drewniany krzyż z wykazem poległych zaorano. Pochowano tu 51 Żołnierzy armii rosyjskiej, głównie z 10 i 11 Pułku Grenadierów, poległych do maja 1915 r.

KORZECKO

Kuźnia (R. 914 z 06 08 1976 r.)

Budynek drewniany z XIX w. w zagrodzie nr 81.

*Dom nr 13

Drewniany z 1893 r., remontowany.

*Stodoła w zagrodzie nr 56

Murowana – drewniana, 1879 r.

LUKOWA

ZESPÓŁ PARAFIALNEGO p.w. NMP Królowej Polski

Ze źródeł wynika, że stary kościół drewniany parafialny był zlokalizowany na południowy-zachód od obecnego murowanego kościoła. Pierwotny kościół drewniany ufundował w 1408 r. dziedzic Lukowej Klemens, kasztelan sieciechowski wraz z żoną i dziećmi. Parafia wydzielona z parafii w Chomentowie. W 2 połowie XVI w. i w początkach XVII w. kościół był w rękach kalwinów, odzyskany przez katolików ok. 1620 r. W 1753 r. wzniesiona została nowa świątynia p.w. Pocieszenia Matki Boskiej, z fundacji Anny z Ossolińskich Szaniawskiej, podstoliny koronnej.

Wyposażenie: w ołtarzy głównym obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem typu *Maggiore* z XVII w., w bogato zdobionej sukience z ok. 1700 r.; powyżej św. Roch flankowany figurami św. Piotra i Pawła. Na zasuwie Pan Jezus. Po lewej ołtarz z figurą Serca Jezusowego, na zasuwie obraz Przemienienia Pańskiego, po jego bokach rzeźby św. Jacka i Dominika. Po prawej stronie figury św. Magdaleny i Kunegundy, wysoko św. Elżbieta. W prezbiterium wiszą dużych rozmiarów obrazy wyobrażające spotkanie Pana Jezusa podczas Drogi Krzyżowej; drugi to scena Ukrzyżowania z św. Marią i św. Janem, Marią Magdaleną. Kaplica p.w. św. Kazimierza ołtarz rokokowy z dawnego ołtarza głównego z rzeźbami świętych i obrazami św. Antoniego, na zasuwie obraz Matki Boskiej Różańcowej. Obraz św. Kazimierza malowany przez J. Pawłowskiego w 1901 r. Na tle desek obrazy św. Joachima i Anny z XVIII w.

Pomnik z napisem:

*Józef Wyrstek
Proboszcz Lukowski
Żył lat 62
Umarł dnia 10 lutego
W r. 1861
Prosi o westchnienie do Boga
Przyjaciół M. Lipiński.*

Zakrystia po stronie lewej kościoła. Znajduje się relikwiarz św. Agnieszki oraz kielich gotycki z napisem "Ofiara dla kościoła w Lukowej z prośbą o zdrowie dla dzieci i literami EO. Stara pieczęć kościelna z herbem zbliżonym do Szeligi.

Dzwonnica

Dzwon z napisem

*Ad laudem solius Jehovae reperata 1606
Veni cito o D. Jezu*

z herbem Jelita Nemeszów Lukowskich między literami M. L. P. A. L., P. L., B. L.

Organy rokokowe uzupełniane.

Chrzcielnica późnorenesansowa z XVII w. z herbami Pilawa, Jastrzębiec, Strykoń, Lis ora literami: SS, DK. Dalej dwa feretrony rokokowe z obrazami z XVIII w. św. Jana Nepomucena, oraz Madonny z Dzieciątkiem, św. Róży Limańskiej Kielich wczesnobarokowy z 2 ćw. XVIII w. z herbem Ostoja pod infułą biskupią.

Kaplica grobowa Dewitzów

Obecnie kaplica cmentarna, murowana 1879 r.

MALIK UROCZYSKO – JASKINIA RAJ (stanowisko archeologiczne (R. 482)

MIEDZIANKA

Dom nr 14

Drewniany z około 1890 r.

Dom nr 23:

Drewniany z około 1890 r.

MILECHOWY

ZESPÓŁ DOMÓW KOLONIA WIERNA RZEKA (R. 1037 z 08 11 1985 r.)

„Średni Domek”

Drewniany z I ćwierci XX w., przeniesiony z Jaworzni 1933, rozbudowany o ganek i część gospodarczą.

Dom:

Drewniany z I ćwierci XX w. przeniesiony z Chmielnika, 1935 r.

„Duży Dom”

Murowany-drewniany, arch. Tadeusz Rudzki, przebudowa ganku 1 połowa 50. I 70. XX w.

CMENTARZ WOJENNY 1914-15 r.

Cmentarz po lewej stronie drogi prowadzącej nad zalew do Małogoszcza, w lesie sosnowym. Równoległe do drogi dwie kwatery, jedna około 4,5 x 2 m, porośnięte trawą i jałowcem. Część cmentarza od strony drogi zajęta przez wysypisko gruzu. Spoczywa tu 13 żołnierzy armii niemieckiej. Pierwotnie cmentarz i obejmował trzy kwatery, które w 1926 r. ogrodzono żerdziami na słupach. Między kwaterami ustawiono duży drewniany krzyż z wykazem poległych.

OSTRÓW

ZESPÓŁ DWORSKI

Dwór

Pozostałości dworu położone są na gruncie p. A. Gibasa. Położone są w dolinie rzeki ok. 50 m. od jej zabudowy, na niewielkim nasypie. Według mapy sztabowej z 1941 r. dwór znajdował się na lewym brzegu Białej Nidy, na zachód od zabudowy wsi, na wyspie. Pozostałości dworu datowane są wstępnie na XVI – XVII w. Zachowane są fragmenty piwnic i relikty przyziemia. Z relacji miejscowej ludności wynika, iż były tam relikty malowideł ściennych oraz detali architektonicznych. Badania weryfikacyjne przyniosły w efekcie ułamki ceramiki średniowiecznej, nowożytnej, kafli piecowych glazurowanych, spatynowanego szkła.

MLYN WODNY

Założony na Czarnej Nidzie, wzmiankowany w 1540 r. we wsi będącej własnością szlacheckich Piotra i Jana ostrowskich. Data obecnego nie znana. Jest to budynek murowany o grubych murach z kamienia łamanego, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty gontem ściana od strony rzeki drewniana w jazie spiętrzającym wodę upust roboczy i jałowy. W górze rzeki kamienne tamy przelewowe. Napęd na turbinę. Komora turbinę drewniana, przemiała na dwie pary wały. Czynnny. Stan zachowania dobry. Obok młynicy zachowana była stara turbina z dawnego urządzenia.

MLYN WODNY

Murowany-drewniany z XIX w.

PAPIERNIA

Młyn i tartak na rzece Lososinie. Data budowy niewiadoma. Budynek murowany z kamienia łamanego z górną częścią drewnianą, dach dwuspadowy, kryty papą. Drewniana szopa dostawiona do młyna od strony północnej. W jazie spiętrzającym wodę upust roboczy i jałowy. Przyczółki jazu murowane kamienne. Napęd na turbinę. Komora turbinowa murowana z kamienia. Przemiał na dwie pary walców. Trak na sześć pił. Stan zachowania dobry.

PODPOLICHNO**MLYN WODNY**

Murowany XIX?, przebudowany około 1930 r. na rzece Hutka. Data wystawienia nieznana, przebudowany w 1930 r. Budynek murowany z kamienia łamanego dach dwuspadowy kryty gontem. Do młynicy przylega dom mieszkalny z cegły. Woda spiętrzona w stawku obwałowanym groblami ziemnymi. Upust roboczy i jałowy wspólny, murowany z kamienia łamanego. Zastawki drewniane. Napęd dawniej na 2 koła nasiębiejne, przed 1927 r. na jedno koło, później na turbinę. Komora turbinowa murowana z kamienia. Przemiał dawniej na dwa złożenia kamieni młyńskie obecnie na jedno złożenie i parę walców. Czynny, stan zachowania dobry.

*Młyn wodny:

Usytuowany ok. 300 m. W górę rzeki zachowały się ślady grobli ziemnej dawnego stawu wygiętej półkoleście.

CMENTARZ WOJENNY 1914-15 r.

Cmentarz w pobliżu rozwidlenia drogi idącej przez wieś za domem nr 10, w lesie przy ścieżce. Założony na planie prostokąta, 18 x 12 m, obejmuje 20 kwater różnej wielkości. Kwatery w siedmiu rzędach, porośnięte trawą i jałowcem i sosnami, słabo widoczne w terenie, na dwóch wysypany żwir. Spoczywa tu 121 żołnierzy armii rosyjskiej, min. z 184 Pułku Piechoty poległych głównie z 1915 r.

Pierwotnie cmentarz posiadał około 30 m, które w 1927 r. zaopatrzone w duży drewniany krzyż z wykazem poległych oraz ogrodzono żerdziami na słupach.

POLICHNO**KAPLICA p.w. św. Michała**

W 1851 r. kaplicę drewnianą wybudował Michał Lis. W jej miejscu wzniesiono kaplicę murowaną w 1882 r. (czy 1848) r.?). Od 1965 r. istniał przy niej rektorat, parafie wydzielono z parafii chęcińskiej, jej erekcja miała miejsce w 1985 r. biskup Stanisław Szymecki. W 1981 r. zbudowano murowany kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Anielskiej, konsekrowany w 1995 r. przez biskupa Jana Burdę. W kościele znajduje się obraz przedstawiający męczeństwo 3 franciszkanów w Chęcińskim klasztorze w I IV 1657 r. przez wojska Kozackie.

*Huta miedzi i ołowiu

Zbudowana była na rzece Hutce. W 1478 r. mieszczanin i żupnik chęciński Jan Karaś otrzymał przywilej od króla Kazimierza Jagiellończyka zezwalający na wybudowanie huty miedzi poruszanej jednym kołem. W 1487 r. wzmiankowana officyna alias utha przerabiająca miedź z Miedzianki. Zachowały się zarys stawu, część grobli ziemnej przy drodze Miedzianka-Chęciny oraz ślady żużla miedzi i ołowiu.

PODZAMCZE CHĘCIŃSKIE

ZESPÓŁ DWORSKI DWÓR STAROŚCIŃSKI (R. 7 z 20 VII 1946 r.)

Zespół był zlokalizowany po stronie południowej drogi o przebiegu diagonalnym, obsadzonej drzewami. Na południu droga ta łączyła się ze starą trasą z zamku w Chęcinach połączone, biegły w stronę wsi Tokarni. Na północy przecinała strumień, krzyżując się z innymi drogami, łączyła się z oznaczonym grubszą linią traktem z Chęcina do Brzeziny. Przez obszar zespołu biegła prawie środkiem wewnętrzna droga w stronę położonej na południowy-wschód wsi Starochęciny. Na południe od drogi oznaczony ogród kwaterowy? Na planie prostokąta, za nim na wschód budynki gospodarcze zgrupowane wokół wewnętrznego, też prostokątnego podwórza. Obok nich biegła droga na południowy - zachód w kierunku rzeki Nidy. Słabo czytelne są zabudowania dworskie usytuowane po stronie północnej drogi, do Starochęcina. Wydaje się, że był tam staw. Drugi staw był

Na strumieniu, w pewnej odległości od zespołu, po stronie północnej drogi z Tokarni do traktu Chęciny - Brzeziny. Na trakcie do Tokarni stała w 1789 r. - karczma „wjezdna, dobra”. Na Podzamczu był także browar stary, „w którym gorzałki pałą, piwo robią...”. W I poł. XIX w. według Dyrekcji Ubezpieczeń w Podzamczu był dwór z suteryną, młyn, kuźnia, gorzelnia, browar, karczma i dom mieszkalny a także zabudowania gospodarcze (stajnie, spichlerz, stodoły, drwalnia, holendernia). Z dawnego zespołu przetrwał dawny dwór z oficyną (znacznie przebudowane), resztki - niegdyś szerokiej fosy - w postaci stawu. Z założenia parkowego zachowała się tylko główna aleja z kamienną bramą i druga (część obsadzonej drzewami drogi wjazdowej do Podzamcza). Na miejscu zabudowań folwarcznych stoją współczesne budynki szkolne. Podobny przebieg zachowała droga z zespołu do wsi Starochęciny.

ZESPÓŁ DWORU STAROŚCIŃSKIEGO (R. 297 Z 15 VI 1967):

Zespół dworski położony jest na nieznacznej terasie, której południowe stoki opadają łagodnie w kierunku południowym dawnego ogrodu założonego w formie czworoboku. Dojazd do zespołu prowadził od traktu krakowskiego. Zbudowany na niewielkiej skale, otoczony fosą powstałą poprzez wykorzystanie wąwozu, zasilanej przez niewielki strumień prowadzący wody ze stoków Góry Zamkowej. Oddalony ok. 3 km. od zamku. Zespół znajduje się w zakolu strumyka Jawionek, płynącego ze Starochęcina.

Dwór

Do 1607 r. zamek chęciński spełnił militarne i urzędowe zadania w nim pokładane. Po zniszczeniu zamku przez rokoszan Zebrzydowskiego, a przed 1613 rokiem na koszt podjęto akcję budowlaną, obejmującą zapewne nie tylko zamek, ale i gospodarcze zaplecze. Głównym budynkiem na terenie dawnego folwarku stał się wtedy nowy parterowy dwór alkierzowy, któremu towarzyszył drugi drewniany budynek gospodarski, tożsamy zapewne z opisanym w lustracji 1602 r. Nieopodal stał podpiwniczony kurnik, nieco dalej wielka stajnia i obora, całość zespołu była oparkamiona. Teren zespołu został podzielony na dwie części teren wiejskiej siedziby pańskiej zgromadzony wokół niewielkiego paradnego dziedzińca, oraz zespół folwarczny, zlokalizowany od strony wschodniej wokół podwórka gospodarczego.

Po zniszczeniu szwedzkich przystąpiono do odbudowy rezydencji. W zniszczonym piętrowym dworze na skale: pokój zaczęto malowany do wierzchu”. Do dworu wejście prowadziło do sieni, z której wchodziło się do pokoju oświetlonego dwoma oknami, z kominem „z kamienia dziaństwowego”. Przy tym pokoju stała już „komnata nowa”. Z niej drzwi prowadziły do izby stołowej z piecem i kominem, a przy niej komnatka. Wyszedszy z izby stołowej w prawo znajdowała się komnata z izbą, zaś idąc na wprost na boku była komnata, do której „przejdzie do sadzawki”. Nieopodal znajdowały się dwa pokoje, z których jeden z piecem. Dalej idąc ku podwórzu, nad sadzawką znajdował się pokój „z kamienia dziaństwowego i ciosanego, o trzech wielkich oknach weneckich”, a nad sadzawkami ganek, w którym przy pokoju narożnym znajdowała się kapliczka domowa. Całość przykryta była

czterospadowym wielkim dachem krytym gontem z czterema lukarnami, co oznaczać może, iż poddasze było użytkowane na cele mieszkaniowe.

Budynek folwarczny zapewne drewniany, miał o wiele skromniejszy program. Centralnie położona sieni połączona była z kuchnią, dzieląc budynek na dwie części. Pierwsza przeznaczona była dla podstarościego, który rezydował w apartamencie złożonym z czterech lokalności- dużej izby o trzech oknach z komorą, z murowanym kominem i kaflowym piecem połączonej z komnatą o dwóch oknach z komorą, z której wychodziło się na powrót do sieni.

Po drugiej stronie sieni znajdowała się część czeladna-piekarnia o trzech oknach z piecem piekarskim. Obok folwarku znajdowało się gumno z okołami dla bydła, obok zaś stała wielka, nowa stajnia, w której „na górze murowany sklep, drzwi żelazne, okien 2 żelaznych, a nad tym sklepem sala, obok tego sklepu, na dole dwie piwnice, obok stała obora na 9 krów.

Według KZSP z 1957 r. stan zachowania zabytku był następujący. Zespół złożony był z dwóch podobnych oddzielnie stojących, murowanych budynków prostopadłych do siebie i połączonych w XX w. nadwieszonym przejściem korytarzowym. Budynek południowo – zachodni pierwotnie zapewne większy, zwrócony frontem ku północy. Piętrowy, na planie wydłużonego prostokąta, z dwoma narożnymi alkierzami. Układ wnętrza jednotraktowy, na osi duża sieni sklepiona kolebką z lunetami, po jej bokach po jednym dużym pomieszczeniu o sklepieniach kolebkowo – krzyżowych oraz małe niesklepione izdebki w alkierzach. Piętro przekształcone. Dach nowy, nadwieszony między alkierzami. Na piętrze obramienia okienne oraz od tyłu w przyziemiu portal, analogiczne, marmurowe uszkowate z herbem Gryf Braniczki, wczesnobarokowe. Wewnątrz podobny portal kamienny i ślady zniszczonych kominków. Z podobnego mniejszego budynku północno – wschodniego, całkowicie odbudowanego w XX w. zachowane 2 pierwotne piętrowe alkierze, ujmujące elewację wschodnią z kamiennymi obramieniami okien z poł. XVII w.

Według ZAiBWP z dawnego założenia zachowały się:

-Dwór dwukondygnacyjny, podpiwniczony, murowany z kamienia, przekształcony w 1924 r.

-Korytarz kryty łączący oba obiekty zbudowany ok. 1924 r.;

-Zabudowania folwarczne: budynek mieszkalno-administracyjny dat. 1939-1944; murowany czworak ok. 1924; obora murowana z 1 ówiera XX w.; magazyn murowany z tegoż okresu;

Wg. akt Dyrekcji Ubezpieczeń z 1846 r. znajdowały się na terenie Podzamcza: młyn wodny, karczma ze stacją, domek ogrodnika murowany z kamienia, dom owczarza z drewna, gorzelnia murowana, mieszkanie murowane z drwalnią, skład murowany, browar drewniany, dwór murowany z dwoma alkierzami i dwoma pawilonami, owczarnia, 4 stodoły, młynek wodny, holendernia, chlewy, dom czeladzi murowany.

Los majątku i zabudowań podworskich w XX w. był następujący:

1918 r. majątność odebrana została rodzinie Kominerów.

1920 r. na zlecenie Okręgowego Urzędu Ziemskiego w Kielcach geodeta A. Deryng dokonał pomiaru gruntów folwarku Podzamcza, na podstawie którego 18 V 1921 r. Okręgowa Komisja Ziemska zatwierdziła projekt parcelacji majątku państwowego.

1923 r. dwór przeznaczono na spichlerz, a w budynku sąsiednim umieszczono Szkołę Rolniczą, brama w złym stanie, a mur Podzamcza był zrujnowany.

1925 r. projekt remontu dworu L. Kluszewskiego, obok budynków dworskich widoczne jest podwórze z nielicznymi zabudowaniami gospodarczymi, stawy, kanał z dwoma mostkami, wzdłuż którego rosły drzewa, na prawo którego rozpościerał się park ograniczony aleją z bramą wjazdową, wschodnią część założenia zajmował sad, a dalej warzywnik (WAP w Kielcach, Projekt remontu „Zameczku” w Podzamczu Chęcińskim, pow. kielecki, 1925 r.

1928 –1930 r. rozbudowa zespołu, w którym mieściła się szkoła, według Projektu Sicińskiego dobudowano jedną kondygnację oraz dalsza parcelacja gruntów Podzamcze.

1934 r. Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Publicznych wystąpiło do Ministerstwa Sztuki i Kultury z propozycją przejęcia reszty majątku z Podzamczu na ochronę dla artystów, tymczasem Wydział Rolnictwa i Reform Rolnych Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach czynił starania o uruchomienie tu Szkoły Rolniczej Żeńskiej.

1935 r. wygasła umowa o dzierżawę między Teodozją i Stanisławem Stodółkiewiczami, a Skarbem Państwa reprezentowany przez Zarząd Dóbr Państwowych w Radomiu, nastąpiła eksmisja dotychczasowych użytkowników.

1936 r. trwają zabiegi konserwatora o odzyskanie obrazów z dawnego dworu- min. Króla Jana III Sobieskiego, pozostających u Lipy i Henocha Kominerów, których pradziad Rottenberg był dzierżawcą majoratu Podzamcze Chęcińskie, a ich rodzina gospodarowała majątkiem przez 80 lat.

1 IX 1939 r. oficjalnym użytkownikiem folwarku był Wydział powiatowy w Kielcach, w czasie okupacji funkcjonował tu zakład doświadczalny Izby Rolniczej, w 1944 r. utworzono tu Zakłady Przemysłu Rolnego z gorzelnią i cukrownią? 23

1945 r. na mocy dekretu PKWN majątek został przejęty na cele reformy rolnej i oddany w zarząd Mieczysławowi Żakowi, dotychczasowym administratorem był Stefan Bąkowski. Opisano grunty orne, łąki, pastwiska, sad, ogród warzywny, podwórze, zabudowania, drogi, stawy rybne, nieużytki; dalej budynki znajdujące się na tym terenie- szkołę, internat, mieszkanie administratora, mieszkanie służby, drwalki, kurniki, garaże, stajnie, oborę, szopę na pojazdy, stodołę, wozownię, kuźnię, stelmarnię, spichlerz, cieplarnię. Majątek przekazano Wydziałowi Oświaty Rolnej Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach na warunkach bezpłatnego użytkowania.

1948 –1951 r. akta dotyczące resztówki w Podzamczu za użytkownika przedstawiają Oddział Szkolenia Kadr Rolniczych. W 1950 r. sporządzony szkic przedstawiając nie istniejące wówczas budynki i informacje dotyczące sposobu zagospodarowania poszczególnych części. Istniało jeszcze wtedy murowane ogrodzenie.

Lata 50. XX w. i 60 XX w. wybudowano kilka budynków we wschodnio południowej części założenia na potrzeby Technikum Rolniczego, powstał budynek nowej szkoły oraz dom nauczycieli.

Oficyna

Północno – wschodnia, murowana 1630-57, odbudowa z ruiny rozbudowa i połączona z dworem krytym przejściem około 1924 r. arch. Leon Kuszewski, przebudowa 1939 – 1944 r.

Brama parkowa (R. 278 z 15 VI 1967 r.)

Brama wjazdowa wzniesiona w poł. XVII w., barokowa, murowana, tynkowana, detale z ciosu. Na tle filarów ujmujących profilowaną arkadę wjazdową, pary kolumn korynckich na niskich cokółkach, wspierające przelamane belkowanie, nad którym boki przerwanego przyczółka i pośrodku wysokie zwieńczenie z niszą ujętą w kolumny na konsolach, dźwigające przerwany szczyt. Gzymsy bogato profilowane, cokoly, im posty i konsole pokryte dekoracją roślinną. Elewacja północna gładka, wsparta wydatnymi szkarpami. 1970-1973 r. konserwacja bramy, w związku z przeprowadzeniem w bezpośrednim sąsiedztwie zespołu obwodnicę szosy E – 77.

Park (R. 633 z 17 12 1957 r.)

W XVIII w. ogród opisany został w następujący sposób: *„Za murem Podzamczu ku stronie południowej jest ogród włoski o kilkunastu kwaterach, odchowanymi szpalerami i bramą, z ciosowego kamienia wspaniale wystawioną, ozdobny, od której idzie ulica lipami sadzona, dwojgiem staj, wiekiem dochowana, a na końcu tej ulicy altana murowana, piękna, w samym ogrodzie. Od zachodu jest także ulica z drzew bardzo wielkich, nadto drzewiny ogrodowej niemało, z której w niektórych latach znaczny może być pożytek. Cały ogród i ulica długa murem obwiedziona. Brama kosztowna, w kapitelach, już zaczyna się psuć. Z tego ogrodu żadnej do prowentu nie wzięło się intraty, która by być mogła, ale jako to jest*

ozdobna własność Rzeczypospolitej i nie małym kosztem dawnych starostów zrobiona, wiekiem pielęgnowana, tak zalecamy zwierzchności na tym miejscu najwyższej, aby murów poprawiać i wszystko utrzymywać nie zaniedbywała sub responsione w sądzie komisji skarbowej koronnej.

Fosa ziemna z XVII w.

Przekształcona XX w.

Zabudowania gospodarcze:

-Budynek mieszkalno – administracyjny:

Murowany 1939 – 1944 r.

-Czworak obecnie dom nr 39

Murowany około 1924 r. arch. Leon Kuszewski ?

-Obora

Murowana z 1 ćwierci XX w., remontowana 1965 r.

-Magazyn

Murowany z 1 ćwierci XX w.

-Ruina stodoły

Murowanej z 1 ćwierci XX w.

Szkola

Obecnie nie użytkowana, drewniana 1939 – 1945 r.

*Stacja poczty:

Stacja pocztowa stała na gruncie wsi Podzanicze. Przy dawnym trakcie do Krakowa stał murowany budynek, dawna stacja pocztowa, gdzie nocować miał cesarz Mikołaj I. W 1887 r. pocztę zniesiono, widoczny na mapie, i planach DU. nocować miał cesarz Mikołaj I. W 1887 r. pocztę zniesiono, widoczny na mapie i planach DU.

PRZYMIARKI

*Zagroda nr 17:

-Dom: drewniany z 1 ćwierci XX w.

-Budynek gospodarczy murowano – drewniany z 1 ćwierci XX w.

Dom nr 15:

Murowany 1903 r.

RADKOWICE

KAPLICZKA

Murowana w 1878 r.

MLYN WODNY

Na rzece Bobrzy, zbudowany w drugiej połowie XIX w. ok. 1870 r. z napędem na trzy koła pościębierne. Przebudowany w okresie pierwszej wojny światowej. Budynek dreniawny, konstrukcji zrębowej, ze ścianą murowaną z kamienia od strony podwórza, dwukondygnacyjny. Dach naczółkowy, kryty gontem. W jazie spiętrzającym wodę w korycie kamienny upust roboczy i jałowy. Napęd na koło podściębierne, średnica 8 m szerokość 2,6

umieszczone w szopie drewnianej. Transmisja za pomocą kół żelaznych o zębach drewnianych. Stan zachowania dość dobry.

ZAGRODA nr 17:

-Dom drewniano – murowany 1916 r.

-Obora murowana 1903 r.

ZAGRODA nr 42:

-Dom drewniany 1878 r.

-Obora murowana – drewniana z 20. XX w.

DOM nr 3:

Drewniany 1925 r.

DOM nr 22:

Drewniany 1922 r.

DOM nr 61:

Drewniany z 1922 r.

DOM nr 64:

Drewniany z 4 ćwierci ZXIX w.

DOM nr 103:

Drewniany 1911 r.

DOM nr 134:

Drewniany końca XIX w.

SIEDLCE

KAPLICZKA:

Murowana około 1930 r.

DWÓR

Obecnie szkoła podstawowa, murowana z początkiem XX w. Wydaje się, że w okolicach obecnej szkoły mógł być niegdyś dwór lub folwark, przy ówczesnej drodze w kierunku wsi Ostrów. We wsi znajduje się dwór z pocz. XX w., który może być zlokalizowany na miejscu starszego.

Dom nr 57

Drewniany z l. 20. XX w.

Dom nr 75

Drewniany 1918 r.

*Stodola w zagrodzie nr 81

Z l. 20. XX w.

Stodola w zagrodzie nr 118

Murowana-drewniana z około 1930 r.

STAROCHECINY

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA ŚW. STANISŁAWA (R. 280 337 z 4 12 1956, 352 z 29 12 1956 oraz 280 z 15 02 1967 r.)

Kościół p.w. św. Stanisława

Pierwotny kościół drewniany parafialny ufundowany został przez dziedzica wsi *Hancin* Mikołaja Siecieszłowicza herbu Odrowąż około 1280 r. Zbudowany w stylu barokowym na planie krzyża greckiego o czterech krótkich jednoprzęsłowych ramionach. Nad częścią centralną kwadratowa kopuła z latarnią na ośmiobocznym bębnie na żagielkach. Bogata dekoracja stiukowa wykonana w XVII w. nad arkadą tęczową anioły podtrzymują tarcze z herbem Janina Stefana Bidzińskiego. Do wystroju weszły wówczas trzy ołtarze barokowe, obok kościoła równocześnie z nim wzniesiono dwie dzwonnice.

Kościół jest murowany zachowany po dzień dzisiejszy został ufundowany przez Stanisława Bidzińskiego starostę checińskiego a od 1685 r. kasztelana sandomierskiego. Fundacja kościoła z zamiarem może uczynienia z niej kaplicy grobowej fundatora, miała miejsce w latach 1680 - 1690, ostatecznie ukończono kościół w 1718 r. Projekt budowli - na podstawie formalnych analogii - przypisuje się Tylmanowi z Gameren. Remontowana 1844 i 1908 r.

Kościół od 1500 r. wcielony jako filialny po parafii miejskiej w Chęcinach. Obecny zbudowany z fundacji Stefana Bidzińskiego starosty checińskiego, ok. 1680-90 r., możliwe iż wg. Projektu Tylmana z Gameren, wykończony przed 1718 r. Został odnowiony w 1844 i 1908 r. Wzniesiony w stylu barokowym, orientowany. Położony pośrodku regularnego, ośmiobocznego cmentarza, obwiedzionego starym murem z wejściem na osi i dwiema dzwonicami ustawionymi symetrycznie po bokach kościoła. Murowany, tynkowany. Centralny na planie krzyża greckiego o czterech krótkich, jednoprzęsłowych ramionach. Pomiędzy prezbiterium z ramionami transeptu dobudowana od południa późniejsza zakrystia, a od północy skarbczyk. Nad częścią centralną, na ośmiobocznym bębnie wspartym na żagielkach i przesklepionych wielkich arkad otwierających się do ramion krzyża. Są one sklepione kolebkowo z lunetami. Filary narożne części centralnej oraz narożniki ramion opilastrowane z gzymsem obiegającym wewnątrz. W ramionach transeptu i prezbiterium oraz w bębnie kopuły okna przesklepione odcinkowo.

Wyposażenie: bogata barokowa dekoracja stiukowa z końca XVII w.; w kopule kartusze w obramieniach laurowo - akantowych, chmurki z główkami aniołków i girlandy kwiatowe; w ślepych ścianach bębna cztery rzeźbione popiersia męskie w obramieniach z liści akantu, wokół okien girlandy z uskrzydłonymi główkami aniołków. W jednym dwóch żagielkach kartusze w obramieniach z kwiatów i draperii - w jednym z nich zapewne przedstawienie św. Hieronima, w drugim zniszczonym zapewne Adoracja Dzieciątka, nad trzema archiwoltami arkad muszle i girlandy, nad arkadą tęczową anioły podtrzymujące tarczę herbową z herbem Janina Stefana Bidzińskiego. Trzy ołtarze barokowe z końca XVII w. w prawym barokowy obraz Adoracji Matki Boskiej z Dzieciątkiem przez biskupów i królów dynastii Wazów z 2 poł. XVII w. z herbem Szeliga i literami VM. G. W lewym ołtarzu obraz św. Antoniego z XVIII w. Chrzcielnica metalowa, empirowa na trójnogu. Dwa ludowe feretrony malowane z 1 poł. XIX w., oraz kilka ludowych obrazków litograficznych i kolorowanych z 1 poł. XIX w. Fragment nagrobka z rzeźbą kobiety, barokowy z XVII w.. W zakrystii przechowywane kanony drukowane z początku XIX w.

Zewnątrz ściany z lizenami przy narożach, szczytowe elewacje ramion krzyża zwieńczone trójkątnymi przyczółkami. Kopuła z ciosową latarnią o arkadowych oknach, nad ramionami dachy dwuspadowe. Skromny portal główny, marmurowy, barokowy.

W 1789 r. świątynia był w złym stanie prawie zrujnowana opis z 1789 r. w aktach checińskich jest wzmianka że w 1787 r./ dano pozwolenie na zburzenie zrujnowanego kościoła i wykorzystanie materiału na budowę szpitala i szkoły. W 1844 r. kościół podniósł

się z ruiny Storożenko. W 1969 r. kościół ten stał się świątynią rektoralną, ksiądz rektor, który spełnia funkcje duszpasterskie dla mieszkańców Starochęcin, Lipowicy, Przymiarek i Podzamcza Chęcińskiego.

DWIE DZWONNICE (R. 280)

Murowane około 1680 – 1690, arch. Tylman z Gameren?, remontowane 1844 i 1908 r., wzniesione współcześnie z kościołem, murowane tynkowane, na planie kwadratu, dwukondygnacyjne z lizenami przy narożach, nakryte dachami namiotowymi. W drugiej kondygnacji z każdej strony smukłe otwory arkadowe. W jednej z nich dzwon z XVIII w.

Kapliczka

Od strony południowej w murze cmentarnym od strony południowej, barokowa figura w postaci czworobocznego słupa z prostokątną wnęką w barokowym obramieniu, nakryta gontowym daszkiem dwuspadowym.

ZAGRODA NR 42:

-Dom

Drewniany z 2 połowy XIX w.

-obora: murowana z lat 30. XX w.

-stodola: murowana – drewniana z 2 połowy XIX w.

DOM nr 5:

Drewniany z 1919 r.

DOM nr 11, z 1 ćwierci XX w.

TOKARNIA

ZESPÓŁ KARCZMY własność RSP, w ruinie:

-karczma murowana z 1 ćwierci XIX w. w ruinie od około 1970 r.

-dwie oficyny obecnie nie użytkowane, murowane z 1 ćwierci XIX w.

-ogrodzenie z bramą murowane XIX w.

DOM nr 30, murowano – drewniany 1917 r.

DOM nr 33, drewniany z 1930 r.

DOM nr 99, drewniany z 4 ćwierci XIX w.

DOM nr 102, drewniany 1917.

DOM nr 131, drewniany z pocz. XX w.

DOM nr 214, drewniany 1931 r.

DOM nr 240, drewniano – murowany.

GORZELNIA

Obecnie dom nr 153, murowany z 1 ćwierci XIX, przebudowany.

PARK ETNOGRAFICZNY (R. A-1187 z 17.07.1995 r.)

ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO z 1883-1885 (A-1193/1-3 z 10 12 1998 r.)

- Dworzec kolejowy, murowany 1903, rozbudowany w 3 ćwierci XX w.
- Wodociągowa wieża ciśnień drewniana z pocz. XX w.

Dom mieszkalny ul. Szkolna 31

Zespół domów pracowników kolei:

-Dom nr 163:

Drewniano – murowany, z pocz. XX w. rozbudowany około 1970

-Dom nr 166, murowany z pocz. XX w., dobudowa przedsiionka ok. 1970 r.

-Dom nr 170, drewniano – murowany z pocz. XX, rozbudowany około 1970 r.

-Piwnica murowana z pocz. XX w.

Remiza strażacka

Obecnie magazyn GS murowany 1928 r.

Dom nr 144:

Murowany pocz. XX w.

ZESPÓŁ WILLI NR 262, d. Ośrodek Rolniczego Kursowego, w ruinie:

-willa murowana 1910, przebudowana 1930 i około 1970 r.

-pozostałości ogrodu 1926 r.

Dom nr 124:

Drewniano – murowany z pocz. XX w., rozbudowany około 1920 r.

Dom nr 160

Dawniej Szkolne Schronisko Młodzieżowe, murowany 1929 r.

Dom nr 263

Obecnie Technikum Rolnicze, murowany około 1910 r.

MLYN WODNY

Na rzece Czarnej Nidzie, wystawiony po 1900 r. budynek murowany z kamienia łamanego, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty papą. W jazie spiętrzającym wodę w rzece upust roboczy i jałowy. Napęd na turbinę wodną, czynny, stan zachowania dobry.

TARTAK

Obecnie magazyny, murowany 1923 r.

ZESPÓŁ WAPIENNIKÓW, w ruinie.

Zakład wapienniczy do 1945 r. własność prywatna. Pierwotny piec wapienniczy usytuowany był na południowy wschód od zakładu. Po jego likwidacji w 1896 r. powstał na obecnym miejscu pierwszy piec szybowy. Obok niego w 1914 r. dobudowane zostały dwa dalsze piece. Na południe od nich obecnie za torem kolejowym powstały dwa piece kręgowy, a w latach następnych piec szybowy obecnie w rozbiórce. Piece zbudowane były z cegły i opięte żelaznymi obręczami wewnątrz wyłożone były cegłą szamotową. Obudowy pieców z kamienia łamanego Kopalnie kamienia na miejscu. Czynny, stan zachowania dobry.

- Piec wapiennicze, murowane XIX / XX, częściowo rozebrane 1988 r.
- Kruszarka do kamienia, obecnie w częściowej ruinie, murowane XIX/XX
- Budynek administracyjny murowany około 1920 r.
- Magazyn murowany z pocz. XX w.
- Stacja transformatorowa obecnie w częściowej ruinie murowana około 1930
- Dwa domy robotnicze nr 268 i nr 269, murowane w latach 20. XX w.

UWAGI KOŃCOWE

IV. Opieka nad zabytkami jest sprawowana przez właścicieli i podlega w szczególności na zapewnieniu warunków do:

- naukowego badania i dokumentowania zabytków
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i remontowych przy zabytkach
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w najlepszym z możliwych stanie
- korzystanie z obiektu zabytkowego w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości
- popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz ich znaczeniu dla historii i kultury.

V Władze Gminy Chęciny wspierać będą działania właścicieli, a także będą samodzielnie podejmować swoje działania, mające na celu:

- zahamowania procesu degradacji zabytków i poprawy ich stanu technicznego
- ekspozycji zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego
- zapewnienia warunków uatrakcyjnienia zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych
- wspierania wszelkich inicjatyw sprzyjających pozyskiwaniu środków finansowych na opiekę nad zabytkami jak również ich promocji
- realizacji wszelkich przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

ANEKS I

Spis ewidencyjny zabytków w Gminie Chęciny

Bolmin

- kościół par. p.w. Narodzenia NMP, 1604, XVIII, nr rej.: 64 z 3.11.1947 oraz 271 z 15.02.1967
- dzwonnica, drewn., XVIII, nr rej.: j.w.
- ruina dworu, k. XVI, k. XVII, nr rej.: 223 z 2.10.1956 oraz 290 z 8.05.1971

Chęciny

- układ urbanistyczno-krajobrazowy, nr rej.: 13 z 9.01.1947 oraz 264 z 15.02.1967
- strefa ochronna (przedpole układu urbanistycznego), dec. z 18.01.2007
- kościół par. p.w. św. Bartłomieja, 1325, pocz. XVII, 1830-40 z kaplica Fodygów, 1614, nr rej.: 69 z 5.11.1947 oraz 273 z 15.02.1967
- zespół klasztorny franciszkanów, nr rej.: 97 z 24.02.1962 oraz 275 z 15.02.1967
- kościół p.w. Wniebowzięcia NMP, k. XIV, XIX, XX, z kaplica Branickiego
- klasztor, XIV/XV, XIX, XX
- budynek bramny, I poł. XVII
- budynek administracyjny, I poł. XIX
- budynek gospodarczy, I poł. XVII
- zespół klasztorny klarysek ob. bernardynek, XVII, nr rej.: 70 z 5.11.1947 oraz 274 z 15.02.1967
- kościół p.w. św. Marii Magdaleny, XVII, XIX
- klasztor, k. XVII, XIX, po 1930
- synagoga, ob. kino i biblioteka, 1638, XX, nr rej.: 495 z 12.04.1957 oraz 276 z 15.02.1967
- cmentarz komunalny, nr rej.: 1176 z 21.06.1993
- cmentarz żydowski, nr rej.: 1095 z 2.03.1991
- ruina zamku, XIII/XIV, XVI, nr rej.: 265 z 15.02.1967
- ratusz, pl. 2 Czerwiec 4, ok. 1837, nr rej.: 1079 z 4.10.1990
- d. jatki, ob. magazyn, ul. Strażacka, 1885, nr rej.: 1098 z 28.02.1991
- dom, pl. 2 Czerwiec 1, 1825, nr rej.: 1076 z 4.10.1990
- dom, pl. 2 Czerwiec 2, 1866, nr rej.: 1077 z 4.10.1990
- dom, pl. 2 Czerwiec 5, pocz. XIX, 1924, nr rej.: 852 z 15.05.1975
- dom, pl. 2 Czerwiec 6, XVII, XIX i XX nr rej.: 1059 z 10.07.1990
- dom, pl. 2 Czerwiec 7, XVII, 1922, nr rej.: 1060 z 10.07.1990
- dom, pl. 2 Czerwiec 9-10 / Długa 2, pocz. IX, XX, nr rej.: 1061 z 9.08.1990
- dom, pl. 2 Czerwiec 14-17, XVI/XVII, XIX, 1959, nr rej.: 1089 z 9.11.1990
- dom, pl. 2 Czerwiec 18, XVI/XVII, XIX, nr rej.: 1063 z 9.08.1990
- dom, pl. 2 Czerwiec 19, XVI/XVII, XIX, nr rej.: 1099 z 28.02.1991
- dom, pl. 2 Czerwiec 20, XVI, XVII-XVIII, nr rej.: 1078 z 4.10.1990
- dom, pl. 2 Czerwiec 21, XVI, XVII, 4 ćw. XIX, nr rej.: 1066 z 19.09.1990
- dom, pl. 2 Czerwiec 24-26, XVI, 3 ćw. XIX, 1935, nr rej.: 1092 z 2.01.1991
- dom zajezdny, pl. 2 Czerwiec 27/28, 1819-21, nr rej.: 1062 z 2.01.1991
- oficyna, ul. Jędrzejowska 2, pocz. XIX, nr rej.: j.w.
- dom, ul. Długa 3, XVI/XVII, po 1946, nr rej.: 1091 z 2.01.1991
- dom, ul. Długa 6, XVI, XIX, XX, nr rej.: 1065 z 29.08.1990
- dom, ul. Jędrzejowska 3, XIX, nr rej.: 1088 z 9.11.1990
- dom, ul. Łokietka 2-4, XVI/XVII, k. XIX, nr rej.: 1087 z 9.11.1990
- dom, ul. Łokietka 30, 1822, pocz. XX, nr rej.: 1082 z 7.11.1990
- dom „Niemczowska”, ul. Małogoska 7 (d. 9/11), 1570, 1634, XIX, nr rej.: 2 z 15.03.1946, 1 z 24.05.1946 oraz 277 z 15.02.1967
- dom, ul. Małogoska 17-21, XIX, 1950, nr rej.: 1090 z 9.11.1990
- chałupa, ul. Małogoska 48, drewn., pocz. XX, nr rej.: 1081 z 7.10.1990
- chałupa, ul. Małogoska 58, drewn., 4 ćw. XIX, nr rej.: 1086 z 9.11.1990
- d. kościół i przytułek Świętego Ducha, ob. dom, ul. Ogrodowa 31, XVIII, poł. XIX, nr rej.: 817 z 26.01.1959, 630 z 28.10.1971 oraz 1067 z 19.09.1990
- dom, ul. Staszica 3, XVI/XVII, XIX/XX, nr rej.: 1080 z 7.10.1990
- dom, ul. Szkolna 2, XVI, XIX, XX, nr rej.: 1085 z 7.11.1990
- dom, ul. Żeromskiego 8, XIX, nr rej.: 1084 z 7.11.1990

- zajazd, ul. Żeromskiego 9, 1826, XX, nr rej.: 1083 z 7.11.1990

Korzecko

- kuźnia (nr 60), drewn., XIX, nr rej.: 914 z 6.08.1976

Milechowy

- zespół 3 domów mieszkalnych „Kolonія Wierna Rzeka”, drewn., 1933-38, nr rej.: 1037 z 8.11.1985

Podzamecze Chęcińskie

- zespół dworski, nr rej.: 7 z 20.07.1946:

- dwór „starościński”, 1630-57, 1924, nr rej.: 297 z 15.06.1967

- brama, k. XVII, nr rej.: 278 z 15.06.1967

- park, XVII, XIX-XX, nr rej.: 633 z 17.12.1957

Starochećiny

- kościół fil. p.w. św. Stanisława, 1680-90, nr rej.: 337 z 4.12.1956, 352 z 29.12.1956, 280 z 15.02.1967

- 2 dzwonnice, XVI/XVII, nr rej.: j.w.

Tokarnia

- teren parku etnograficznego, nr rej.: A-1187 z 17.07.1995

Wolica

- zespół dworca kolejowego, 1883-1885, nr rej.: A-1193/1-3 z 10.12.1998:

- dworzec kolejowy

- dom mieszk., ul. Szkolna 31

ANEKS II

PROJEKTOWANY PARK KULTUROWY CHĘCINY

Walory zabytkowego krajobrazu i wynikający z nich zasięg proponowanego rezerwatu kulturowego.

Średniowieczne miasto królewskie Chęciny z ruinami zamku na szczycie góry, będącymi jednym z głównych węzłowych punktów identyfikacji krajobrazowej województwa świętokrzyskiego jest doskonale widoczne w szerokim otoczeniu, szczególnie z pobliskiej międzynarodowej drogi E-77. Wybitne wartości krajobrazowe i zachowanych zabytków, oraz różnorakie zagrożenia jakie niesie tam współczesna cywilizacja predestynują miasto z zamkiem do objęcia ich ochroną w formie proponowanego rezerwatu kulturowego.

Zasięg rezerwatu wyznaczają historyczne granice zespołu zamkowo- miejskiego:

Od południa- południowe przedpole Góry Zamkowej,

Od zachodu - wzdłuż odcinka starego traktu do Podzamecza (od parkingu do naroża zachodniego działki klasztoru klarysek, wzdłuż zachodniej granicy działki w/klasztoru do ul. Ogrodowej, ul. Ogrodową do ul. Małogoskiej, odcinek ul. Małogoskiej z zabudową do al. Partyzantów, Al. Partyzantów do ul. Armii Krajowej.

Od północy- Ul. Armii Krajowej do ul. Szkolnej, z zabudową,

Od wschodu- wzdłuż ul. Szkolnej z zabudową i fragmentem zabudowanym ul. Radkowskiej, oraz wzdłuż linii energetycznej w kierunku południowym na grzbiet Góry Zamkowej i do jej południowego przedpola.

Powyzsza granica rezerwatu kulturowego obejmuje proponowany obszar do ścisłej ochrony, w ramach szerszych stref ochrony ekspozycji „E” zamku i miasta:

-od południowego wschodu od trasy E-77 Warszawa-Kraków z Podzamecza,

-od północy i zachodu z obwodnicy małogoskiej z przedłużeniem do węzła drogowego wielopoziomowego i odcinka trasy E-77

-od wschodu- z trasy E-77 od Góry Zelejowej do Starohecin

a także strefy ochrony krajobrazowej „K” od Sitkówki do Tokarni.

Charakterystyka krajobrazu kulturowego.

Chęciny leżą na północnym stoku szerokiego wzgórza, poniżej skalistego szczytu Góry Zamkowej z ruinami średniowiecznego zamku królewskiego.

Góra Zamkowa i oddzielona od niej od zachodu przełęczką starej drogi krakowskiej Góra Rzepka stanowią Pasma Chęcińskie, łagodnie zanikające w Radkowicach od wschodu a od południa przechodzące w niższe i nieregularne Wzgórza Korzeckowskie.

Na północ od Pasma Chęcińskiego, w odległości 2 km, rozciąga się poza łagodną Doliną Chęcińską - pasmo Góry Zelejowej i Góry Wiśniowej, o zbliżonej wysokości, porośnięte lasami, a dalej w kierunku Kielec następuje Pasma Bolechowickie, nieco niższe z górami Okraglicą, Miejską (prawdopodobnie m. Chęciny), Czerwoną i Górą Malik (ze słynną Jaskinią Raj u pn. podnóża (rezerwat przyrodniczy geologiczny i stanowiska człowieka neandertalskiego).

Poprzecznie do tych wszystkich pasm zalesionych i rolniczych dolin między nimi (a także przemysłowych -kopalni i przemysłu cementowo- wapienniczego w Nowinach, na pn-wschód, 2 km od miasta) - przebiega międzynarodowa droga E-77 Warszawa - Kraków w kierunku z pn- wschodu na pd.-zachód, około 1 km na wschód od Chęcin.

Z tej drogi, jak na pochyłej tacy zbiega widać od północy zabytkowe miasto z nakładającymi się dachami zabudowy mieszkalnej, 2 klasztorów i subdominantą bryły kościoła parafialnego na tle dominującej nad wszystkim góry ze ruinami trójwieżowego zamku na szczycie. Ten widok należy do najpiękniejszych w regionie i budzi zachwyt przejezdnych. Od strony południowo - wschodniej miasto jest niewidoczne, natomiast góra z ruinami zamku dominuje nad okolicą w promieniu kilkunastu kilometrów. Stosunkowo

otwarta ekspozycja zamku z trasy wymaga konsekwentnej ochrony, dawniej skutecznej, ostatnio naruszanej pojedynczymi lokalizacjami nowej zabudowy. Z tarasu zamkowego i z jego wieży widokowej jest wspaniały wgląd w szeroki krajobraz i na dachy zabytkowego miasta.

Charakterystyka archeologiczna.

W spisie zabytków archeologicznych Chęcín występuje jedynie zamek królewski. Ma on tam numery stanowisk 2/8 i powierzchnię 4,08 ha, pierwszy wpis do rejestru archeologicznego pod numerem 100 z 1932 r., aktualne nr to 264/81 i 265/67, a w Archeologicznym Zdjęciu Polski (AZP) nr 87-61).

Zarys dziejów miasta

Najstarsza wzmianka o Chęcínach, ważnym mieście królewskim i siedzibie starostwa powiatowego od XIV w. do 1795r- jest w dokumencie Bolesława Wstydliviego z 1257r, ale dotyczy Starochęcín, obecnej małej wsi 1,5 km na południowy-wschód od miasta- wówczas osady targowej na prawie niemieckim. Obok góry musiały już wtedy istnieć załązki właściwego miasta z funkcją targową na szlaku między Małogoszczem i Wiślicą.

Jako centrum włości książęcych dawniejszej kasztelanii małogoskiej, złożonych z 11 okolicznych wsi z tutejszym zamkiem, skoro w 1306r książę Władysław Łokietek przekazał go biskupowi Janowi Muskacie w użytkowanie. Przypuszczenia niektórych badaczy, jakoby zamek w Chęcínach wybudował król Waclaw II Czeski wydają się nieprawdopodobne, biorąc pod uwagę zbyt krótki czas na jego budowę (od 1300- 1306r).

Chęciny jako miasto w obecnym miejscu występują w dokumentach z czasów Władysława Łokietka, wiadomo z nich, że w 1318 r., przed jego koronacją w 1320r przeniósł on na zamek chęciński skarby z kościoła archikatedralnego w Gnieźnie, podobnie jak insygnia i skarby koronne stamtąd do Krakowa. Z 1325 r istnieje dokument Łokietka, w którym mówi się o mieście Chęciny. Stąd przyjmuje się, że lokacja miasta nastąpiła za jego zgodą, na prawie magdeburskim, przed 1325 rokiem.

Władysław Łokietek zwołał w obliczu zagrożenia państwa przez Zakon Krzyżacki w 1331 r. na dzień Św. Trójcy zjazd przedstawicieli wszystkich ziem wielkopolskich i małopolskich (województwie, kasztelanowie i rycerstwo) na zamek w Chęcínach, gdzie oprócz rozpatrzenia spraw wojennych uchwalono na jego wniosek ustanowienie wielkorządcą Wielkopolski jego syna, królewicza Kazimierza. Jak podają, posłowie z tego zjazdu wprost z obrad wsiadli na koń i udali się w pochód na wojnę (bitwa pod Płowcami).

Głównym budowniczym miasta był król Kazimierz Wielki, który oprócz rozbudowy zamku i kościoła parafialnego pod wezwaniem św. Bartłomieja sprzed 1325 r ufundował klasztor franciszkanów z kościołem, oba w 1368 roku, a także ratusz na rynku.

O murach miejskich brak jakichkolwiek danych, prawdopodobnie nigdy ich wokół Chęcín nie było, być może uznano, że silna forteca przy mieście jest dostatecznym schronieniem dla ludności na wypadek zagrożenia.

Od roku 1360 starostwo chęcińskie przeznaczono na uposażenie wdów królewskich. Zamek w Chęcínach pełnił także rolę więzienia stanu od końca XIV wieku, a później siedziby starostwa, sądu grodzkiego i kancelarii, w czasach kiedy nie było dogodnych warunków w ratuszu.

Głównym zajęciem mieszczan w Chęcínach od XIV w. do końca XVI wieku było górnictwo, stale wydobywano tu marmury, zarówno z Góry Zamkowej, jak i Rzepki, a później na Miejskiej i sąsiedniej. Ponadto eksploatowano ze szpar górniczych żyły kruszcowe miedzi i srebra (Góra Miedzianka, Gałęzioc, Skiby, Góra Zelejowa, Jaworznia), a także ołowiu, metali ważnych gospodarczo. Kamieniołomy podupadły w XVII wieku, jakkolwiek produkcja drobnych wyrobów rzeźbiarskich trwała w mieście do końca XIX w, a górnictwo ołowiu rozkwitło pod koniec XVIII w. na Górze Karczówce.

Rozwijało się rzemiosło, zorganizowane w cechach, dające znacznej liczbie mieszczan utrzymanie. Lustracje miasta z XVI wieku (1512r,1513,1564,1569) wykazują, że w Chęcinach było: rzeźników od 12-20, szewców od 20-30, piekarzy 21-30, prasolów 14-18, łaźiebników –1, gorzelników 21, słodowników 0-21, postrzygaczy 1.

Ponadto w mieście były warsztaty folusznicze i tkackie, cech krawiecki oraz browarny i młynarski. Miasto miało ponadto grunty rolne w najbliższej okolicy (130 ról z tego 20 w Polichnie), a więc rolnictwo do połowy XX w. było także źródłem utrzymania dużej części mieszkańców.

Handel towarzyszący produkcji sięgał odległych miast, korzystając w wielu z nich ze zwolnień celnych, zewnętrzny zaś był obłożony nimi. Targi cotygodniowe uzupełniane były jarmarkami na Zielone Świątki, Św. Barbarę i Św. Jadwigę, w XVII w. po zniszczeniach miasta przez Szwedów i Jerzego II Rakoczego, dodatkowo uzupełnione i z wieloletnimi ulgami z opłat tzw. wolniznami. Od XVI wieku zaczęli się osiedlać w mieście Żydzi, początkowo 2 rodziny, znacznie nasiliło się to w XVII i XVIII wieku, kiedy wydzielono dla nich we wschodniej części miasta kwartały pod zabudowę wokół bożnicy. Przejmowali oni stopniowo znaczną część handlu i rzemiosł z rąk polskich.

Zabudowa miejska rozwijała się wokół rynku, i wzdłuż dróg z Małogoszcza do Wiślicy przez Morawicę w kierunku wschód - zachód, przeważnie drewniana, choć z nielicznymi okazalszymi domami murowanymi. Wybudowano nowe kościoły:

Św. Józefa w XV w. i gruntownie go przebudowując w 1643 r. i po 1673 r., z klasztorem klarysek od końca XVII w, kościół szpitalny Św. Ducha w XVII w. (oba te zespoły od zachodniej strony rynku), bożnicę żydowską w XVI w i od 1638, kościół Św. Mikołaja (po wschodniej stronie rynku). Rozbudowywano klasztor franciszkanów (kaplica renesansowa) i klarysek. Na osi zamek- Rynek Górny powstał w XVI w. Dolny Rynek, położony na północy, poniżej głównego, z przeznaczeniem na targi końskie, z zabudową wokół, przedłużoną przy drodze wylotowej do Kielc. W 1583 r. król Stefan Batory wydał przywilej na prowadzenie szkoły i utrzymanie nauczyciela. Jej budowę w pobliżu kościoła św. Bartłomieja ukończono w 1590 r.

W XVI wieku nastąpiły znaczne zmiany społeczne i w mentalności mieszczan i szlachty- z jednej strony ogólny wzrost zamożności proporcjonalny do siły rozległego państwa ekspandującego na wschód za czasów Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta, a także Batorego, rozwój kultury, dzięki upowszechnieniu się druku z polskim językiem literackim (M. Rey z Nagłowic, Jan Kochanowski, Andrzej Frycz Modrzewski), rozkwitem szkolnictwa- oraz równoległa w czasie reformacja religijna (kalwinizm i arianie), możliwa tutaj w kraju tolerancyjnym i praworządnym. Reformacja w Chęcinach miała wielu zwolenników, skoro kościoły Św. Bartłomieja, Św. Józefa i Św. Mikołaja zostały przejęte na ich zbory (katolicy pozostali przy kościele Św. Ducha) w latach 1555-1586, i przywrócone katolikom i restaurowane dopiero w następnym stuleciu, dzięki staraniom starostów Branickiego w 1605 r. - 1628 i Bidzińskiego w 1685 r. po zniszczeniach szwedzkich (kościół klasztorny franciszkanów) z przebudową i rozbudową kościoła Św. Magdaleny przy klasztorze klarysek w latach 1673-1683 r.

Rzemiosła i górnictwo przyciągały do Chęcin wielu cudzoziemców - Włochów (np. ród Fodygów, spolszczonych i zasłużonych dla miasta górników i artystów, Prosper Prowanna, w XVI w, w XVIII Dominik Schianta, Leonardo Galli i Edward Gigli), Szkotów i Niemców, techników górniczych, oraz Żydów, trudniących się przeważnie handlem i szynkarstwem. Ich liczba początkowo ograniczana zakazami budowy własnych domów w XVI w., znacznie wzrosła po klęsce „potopu szwedzkiego”, kiedy to uchwała sejmowa z 1677r. dozwoliła osiedlać się i budować w zrujnowanym mieście „ludziom wszelkiego narodu w kraju znajdującym się” i dając im wolność do wszelkiego zatrudnienia, oraz po dekreście Rady Nieustającej (rządu) z 1777 r. o prawie osiedlania się tu starozakonnych. Mniejszość

żydowska w Chęcinach pod koniec XVIII w. zrównała się liczebnie z Polakami aby w 1860r na ogólną liczbę mieszkańców 4428, zamieszkałych w 352 domach wynieść 3320.

Liczba budynków mieszkalnych zwiększała się znacznie, z coraz większym udziałem murowanych. W 1650r w Chęcinach zamieszkiwało około 2600 ludzi w 341 domach.

W czasie najazdu szwedzkiego wojska Rakoczego spalili miasto w dniu 1 kwietnia 1657 r.

Ocalało jedynie 48 budynków i odbudowa Chęcin do stanu poprzedniego trwała mimo ulg podatkowych prawie stulecie. Szwedzkie wojska Karola XII pojawiły się w Chęcinach w 1707 roku, dokonując ponownych zniszczeń na zamku, który od tych czasów był użytkowany sporadycznie i zaczął popadać w ruinę, z częściową rozbiórką w 1798 roku.

Schylek I Rzeczypospolitej i III rozbiór w 1795r z utratą niepodległości zmniejszyły rozwój miasta. W 1796 roku Chęciny utraciły status starostwa powiatowego na rzecz Kielce, które po sekularyzacji dóbr kościelnych ustawą sejmową z 1789r zostały miastem rządowym (Skarbu Państwa) a od 1796 siedzibą powiatu w Monarchii Austriackiej. Austriacy władali miastem do 1809 roku, w latach 1809-1814r Chęciny należały do Księstwa Warszawskiego, a od 1815 do 1914 do Królestwa Polskiego w zaborze rosyjskim.

Początek XIX w. zaznaczył się w Chęcinach zainteresowaniem Austriaków do tutejszych kopalń kruszców miedzianych, rok 1818 w nowym zaborze to kasata klasztorów i zamiana klasztoru franciszkanów ciężkie na więzienie, funkcjonujące do 1927r a później do 1939r zamienione na szkołę.

W 1820 r. geometra Marian Potocki wykonał plan regulacji miasta, porządkujący głównie jego ulice obrzebne i niektóre bloki zabudowy, nie ma na nim ratusza na Rynku Górnym (wybudowano nowy w jego południowej pierzei w 1837 r).

Miasto w XIX w. przebudowywało się zgodnie z w/wym planem, w Rynku Górnym pierzeje zyskały przeważającą zabudowę piętrową, choć obrzeża nadal miały dużo budynków parterowych, w tym drewnianych, krytych gontem. Ulice i całą nawierzchnię rynków wybrukowano „kocimi łbami” z marmuru (na Rynku Górnym zachowane do 1973r), co nadawało im niepowtarzalny i zabytkowy charakter. Handel chęciński w XIX w. całkowicie opanowany przez Żydów obsługiwał także Kielce, z codziennymi karawanami furmanek z towarami, kursującymi intensywnie do 1860 r, a nawet do lat 20- tych XX w. na trasie Chęciny- Kielce i z powrotem.

Po odzyskaniu niepodległości życie miasta niewiele się zmieniło, poza przyrostem ludności do 5500 ludzi w latach trzydziestych. II Wojna Światowa w dziejach miasta to wywózki przez hitlerowców ludności pochodzenia żydowskiego do obozów zagłady. Powojenne przekształcenia miasta to budowa dużego kompleksu szkolnego w narożniku północno- wschodnim historycznego układu, obwodnicy północnej drogi do Małogoszcza w latach 70. wraz z budową dużego węzła obwodnicy Kielce na trasie E-77, oraz budowa zespołu szkół zawodowych z internatem na wydzielonych nowych terenach miejskich w obrębie drogi do Małogoszczy w 1973 r., topornych w formie i o zbyt dużej skali brył, a także budowa osiedla wielorodzinnego w zachodnim sąsiedztwie starego układu, o skali i formie budynków wielokopłytowych 3 kondygnacyjnych dewastującej krajobraz, ale nie na przedpolu widokowym starego miasta. W latach 80. wybudowano obok zespołu szkół zawodowych osiedle domków jednorodzinnych „Północ” o znacznej ekspozycji ze wzgórza zamkowego i przeskalowane wysokościami.

Charakterystyka zabudowy

Historyczny układ urbanistyczny

Oś symetrycznego układu urbanistycznego Chęcin jest oparta na grzbiecie Góry Zamkowej i wychodzi ze środkowej wieży zamku królewskiego w kierunku północnym z niewielkim odchyleniem na wschód, dostosowana do ukształtowania terenu (po linii spadku zbocza północnego stoku). Na niej leży środek obu rynków: Górnego pierwotnego z XIII w. i

Dolnego z XVI w. Historyczna droga z Małogoszcza do Wiślicy wchodzi do Górnego Rynku w jego północno-zachodnim narożniku i wychodzi w południowo-wschodnim, natomiast droga Kraków - Kielce wzdłuż zachodniej pierzei obu rynków. Bloki zabudowy miejskiej wynikają z podziału ulicami głównymi równoległymi do pierzei południowej i poprzecznymi, skorygowanymi widokowo na wzgórze zamkowe, lekko promieniście (szczególnie skrajne, zachodnia, trafiająca na oś zachodniej wieży zamku dolnego z XV w. i wschodnia na osi dawnego „mostu zwodzonego” wjazdu na zamek górny). Świadczy to dobrze o sztuce mierniczych średniowiecznych i geometry Mariana Potockiego, który wykonał w 1821 roku plan regulacyjny zabudowy, porządkujący układ średniowieczny, głównie obrzeży miasta. Na osi wybudowano ratusz w Rynku Górnym a na styku z nią ulokowano kościół parafialny w XIV/XV wieku i nowy ratusz z 1837r w południowej pierzei. Klasztory lokowano na obrzeżach zachodnich miasta.

Zabudowa mieszczańska istniejąca współcześnie pochodzi przeważnie z XIX i początków XX w., często nadbudowywana po licznych w mieście pożarach na starych piwnicach lub murach fundamentowych, jakkolwiek zachowało się wiele domów nawet z XVI i XVII wieku, także przebudowywanych, głównie przy Rynku Górnym, ulicy Małogoskiej, Jędrzejowskiej i Długiej.

Charakterystyczne są tradycyjne układy zabudowy działek z oficynami gospodarczymi wzdłuż nich w podwórkach, dostępnych bramami przejazdowymi w domach mieszkalnych od głównych ulic, z zamknięciami na „zatyłkach” stodołami lub innymi gospodarczymi, także bramy o podobnej formie w murach ogrodzeniowych pomiędzy niektórymi nie stykającymi się domami.

XX wieczna rozbudowa miasta to osiedle wielorodzinne „Zachód” z topornych bloków 3 kondygnacyjnych w tej części klina obwodnicy małogoskiej i zespół szkół zawodowych z internatem oraz osiedle jednorodzinne „Północ” z lat 80. na przeciwstoku przy obwodnicy, oddzielone od historycznego miasta lokalnym ciekim w dolince i łąkami. Układ współczesny wniósł dysonans: blokowisko rani krajobraz a zabudowa jednorodzinna powinna być parterowa i z większym ujednoceniem formalnym i kolorystycznym dachów, aby z oglądu z Góry Zamkowej bardziej harmonizować ze starym miastem.

Niezwykle ważne jest zachowanie otwarcie widokowych na stare miasto z najbliższych dróg zewnętrznych, to jest z obwodnicy małogoskiej oraz z trasy międzynarodowej E-77, w pierwszym wypadku- drogą nie przekraczania wysokości parterowej zabudowy z dachami i skrajnej linii zabudowy od obwodnicy równej około 100m, w drugim- rezygnacja z dalszego inwestowania na wschodnim obrzeżu miasta poza ulicą Szkolną i wzdłuż Radkowskiej.

Dla krajobrazowej sanacji dysonansów należy wprowadzić przesłony z zadrzewień pomiędzy zabytkową częścią miasta i zespołem szkolnym i wzdłuż ciek w dolince, oraz na obrzeżach i między osiedlem wielorodzinnym a obwodnicą i na jego wschodnim skraju.

Zabudowa zabytkowa

Ruiny zamku królewskiego

Zamek pochodzący z przełomu XIII i XIV wieku, przebudowywany był w połowie XIV w. przez Kazimierza Wielkiego, zniszczony pożarem w 1465 roku, po czym remontowany z dobudową wieży zachodniej i fragmentu murów zamku dolnego. W 1607 roku ponownie uległ pożarowi. Został odbudowany z równoczesną dobudową bramy wschodniej z mostem i budynku mieszkalnego od strony północnej około 1610 roku. Zabudowa zamkowa była niszczona dwukrotnie przez Szwedów: w 1657r przez wojska Karola Gustawa i Jerzego II Rakocznego, oraz w 1707 przez wojska Karola XII, po pierwszym z nich odbudowany, po 1707r tylko częściowo. Po III rozbiórce Polski w 1795r nastąpiła fragmentaryczna rozbiorcza zamku, który od tego czasu nie był użytkowany. Ponowne zniszczenia zachowanych wież spowodował ostrzał artyleryjski w 1914 roku. W niepodległej Polsce naprawiono ubytki murów i przeprowadzono pierwsze badania archeologiczne. Ciekawą próbę rysunkowej

rekonstrukcji dawnego wyglądu zamku w XVI w. wykonał architekt Adolf Szyszko-Bohusz w latach 30-XX w.

Do współczesności zachowały się dolne partie murów kurtynowych i „domu wielkiego” i kaplicy zamkowej oraz bramy i trzy wieże.

Ruiny zamku były restaurowane w latach 1946-48 i od 1986 r., z urzędzeniem w latach 90-tych XX w. punktu widokowego na wieży wschodniej. W 1999 r. wycięto las na północnym zboczu Góry Zamkowej od strony miasta na szerokości zachowanych murów zamkowych, co poprawiło jego ekspozycję od strony północnej i otworzyło swobodny widok z murów w panoramę miasta.

Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Bartłomieja.

-Kościół położony w sąsiedztwie południowego bloku przyrynkowego, murowany, wybudowany został przed 1325 rokiem w stylu gotyckim i przebudowany z fundacji króla Kazimierza Wielkiego po 1368 r. i w XV wieku. Ma układ halowy trójnawowy, orientowany. W latach 1568-1603 był zamieniony na kościół kalwiński, po czym został przywrócony katolikom przez Stanisława Branickiego z poparciem królewskim i wyremontowany.

Przebudowa po pożarze w 1582 r. i późniejsze z lat 1830-40, kiedy to wybudowano na nim nową wieżę i obniżono dach- zniekształciły gotycki charakter jego bryły.

W 1614 r. kamieniarz włoski Kacper Fodyga, wójt chęciński ufundował i wybudował przy nim kaplicę grobową kopułową p.w. Trzech Króli z manierystycznym marmurowym ołtarzem. W prezbiterium- ołtarz główny renesansowy. Usytuowanie kościoła u stóp stromego zbocza Góry Zamkowej, powyżej zabudowy miejskiej czyni z niego ważny krajobrazowo element subdominanty, w pewnym sensie symboliczny układu ważności elementów treści miasta: zamek, kościół i zabudowa mieszczańska.

b) Szkoła parafialna o początkach prawdopodobnie w 1477 r. i z 1590 r., wielokrotnie przebudowywana i remontowana po pożarze w 1994 r.

-Plebania z końca XIX w.

Zespół klasztorny franciszkanów.

Zespół klasztorny franciszkanów, pierwotnie gotycki, ufundowany przez Kazimierza Wielkiego w 1368 r., przebudowany ze zmianą funkcji w latach 1966-1972, zwrócony zakonowi w latach 90-tych XX w.:

-Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP, z końca XIV w. W latach 1581-1603 zajęty był przez arian. Po odzyskaniu przez katolików został odnowiony. Zdeprawowany w 1657 r., restaurowany w 3 ćw. XVII w., adaptowany na więzienie po 1818 r., częściowo restaurowany w 1946-1948, adaptowany na restaurację w 1966-1972 r. i przywrócony franciszkanom w 1991 r. Kościół jest gotycki, murowany z kamienia, sklepienia ma kolebkowo-krzyżowe z XVII w. Na osi fasady zachowany portal gotycki z XVI w. Pierwotnie jednonawowy, orientowany, oszkarpowany, z ostrołukowymi oknami i częścią polichromii gotyckiej we wnętrzu. Do niego przylega czworobok zabudowań klasztornych.

-Klasztor – murowany w XIV/XV w., przebudowany w XV w. i po 1605 r., zdeprawowany 1657, odbudowany po 1668, przebudowany na więzienie po 1818 r., częściowo restaurowany 1946 r., adaptowany na hotel 1966-1972 r. Od 1991 r. ponownie franciszkański. Klasztor pierwotnie gotycki, został przekształcony i rozbudowany w 1. poł. XVII w. czteroskrzydłowy z wirydarzem otoczonym krążgankami. Z nich wejście do kaplicy św. Leonarda.

-Kaplica p.w. św. Leonarda, murowana, z XVI w., późnorenesansowa fundacji Jana Branickiego. Przebudowana w 1641 r., adaptowana na bar 1966-1972.

Zabudowania gospodarcze barokowe z 1637 i 1668 r., oraz klasycystyczne po 1817 r.:

-Budynek administracyjny – murowany, 1. poł. XIX w. (z wykorzystaniem muru ogrodzeniowego), przebudowany.

-Budynek gospodarczy – murowany, 1. poł. XVII w.

-Budynek bramny – murowany, 1. poł. XVII w., przebudowany.

-Ogrodzenie – murowane, XVII w., przebudowane w I. poł. XIX, rozbudowane w XX wieku. W 1991 r. obiekt zwrócono franciszkanom. Obecnie w kościele wystrój współczesny, w pomieszczeniach gospodarczych – Ośrodek Caritas dla dzieci i młodzieży

Zespół klasztorny klarysek

-Kościół p.w. Marii Magdaleny i św. Józefa, murowany, wczesnobarokowy (manierystyczno-barokowy) z XVI w. Kościół orientowany, na rzucie prostokąta z prezbiterium. Wyposażenie kościoła barokowe. Nawa dwuprzęsłowa. Ołtarz główny i trzy boczne barokowe z ok. 1670-1680 r. Ambona późnobarokowa. Krata do klauzury kuta w XVII w. Gruntownie przebudowany i rozbudowany 1643 i po 1673 r. Remontowany ok. 1980 r.

-Klasztor – murowany, pierwotnie barokowy z k. XVII w., piętrowy, zniszczony pożarami 1700 i 1731 r., odbudowany i przebudowany w I. poł. XIX w. Opuszczony i zrujnowany po 1864 r. Gruntownie odremontowany w latach 30-tych XX w. w związku z przejściem go w 1930 r. przez siostry bernardynki. Następne remonty od 1980 r.

-Ogrodzenie z bramą – murowane, z XVII – XIX w., remontowane w XX wieku.

Bożnica

Budynek z 1638 roku, spalona w 1657 r., 1700, oraz w 1905r, zawsze odbudowywana a po 1905r rozbudowana od strony północnej. W czasie drugiej wojny światowej częściowo zniszczona. W latach 1957-1958 odbudowana i adaptowana na kino. Obiekt w dobrym stanie zachowania, z pięknym mansardowym dachem polskim, kryty gontem.

Ratusz

Usytuowany w południowej pierzei Rynku (ob. Plac 2- czerwca) z 1837 r. klasycystyczny, gruntownie przebudowany w 1856 r. i rozbudowany w latach 80- XX w.

Zabudowa mieszczkańska

W rejestrze zabytków jest 27 domów mieszkalnych z Chęcina, niektóre bardzo znane i zwiedzane przez turystów, jak tzw. Niemczówka przy ul. Małogoskiej z 1570 roku, rozbudowany o izbę wielką w 1634 r. w XIX i XX, wieku, oraz kilkanaście przy Rynku Górnym (obecnie Plac 2 Czerwca), pochodzących głównie z pierwszej połowy XIX wieku, (np. zajazd „Pod Srebrną Górą nr 2 z 1819) lecz pobudowanych na starych piwnicach nawet z XVI w., oprócz starszych z XVI w -jak dom nr 5,14-19, 26-30, później nadbudowane i przebudowywane. Kamienica Fodydzińska nr 24/26 z XVI w., odbudowana w 1932 r., oraz domy przy ulicy Długiej (d. Bożniczej) nr 2,3,6 z XVI-XVII wieku, przy ulicy Jędrzejowskiej nr nr 3,2/4 z XVI-XIX w., przy ul. Małogoskiej nr 7,17/21, a także drewniany z 1795 r o nr 48 i drugi z 3 ów. XIX pod nr 58. Przy ul. Staszica dom nr 3 z XVI/XVII wieku, oraz dom przy ul. Szkolnej nr2, wybudowany na reliktach dawnego kościoła Św. Mikołaja z XVI w, przebudowany w XIX i rozbudowany w XX w. Ponadto charakterystyczne domy XIX/XX wieczne przy Dolnym Rynku (obecnie Pl. Zeromskiego) np. dawny zajazd z 1826r pod nr 9, czy dawny spichlerz i późniejszy zajazd sprzed 1826r, przeważnie parterowe, w kalenicowym układzie dachów.

Wnioski konserwatorsko-planistyczne, dotyczące ochrony i kształtowania proponowanego rezerwatu kulturowego Chęciny:

A) Miasto

1. W celu ochrony zespołu urbanistycznego należy:

-Zachować historyczne linie zabudowy

-Zachować zmienny charakter zabudowy- zabudowa zwarta współistnieje z wolnostojącą, połączoną w pierzei murami z bramą i przejazdowymi

-Dostosować się do dawnych podziałów, zróżnicować harmonijnie gabaryty (optymalna 1-2 kondygnacje + dach) i uskoki wynikające tu ze spadków terenu

-Zachować zabytkową sieć uliczną i tradycyjne wnętrza dodatkowe- placyki, zaułki, uliczki poprzeczne i przejścia piesze decydujące o malowniczości miasta

-Nie likwidować podziału na parcele we wnętrzach kwartałów zabudowy, zachować w miarę możliwości oficyny

-Unikać dziwacznych, niespójnych z krajobrazem miasta brył i form architektonicznych w rodzaju domu przy ul. Małogoskiej 16, lub zunifikowanych rozwiązań jak np. przy ul. Szkolnej 1,

-Wymienić po dekapitalizacji błędnie zaprojektowaną zabudowę w obrębie starego miasta

-Dokonać korekty elewacji błędnie przekształconych w obiektach historycznych w celu zachowania nastroju i klimatu małomiasteczkowej historycznej zabudowy.

2. W celu ochrony panoram miasta i krajobrazu kulturowego należy:

-Chronić dominanty i subdominanty (zamek, kościół parafialny, kościół i klasztor franciszkanów, kościół i klasztor klarysek, dawny kościół Św. Ducha, dawną bożnicę i ratusz), unikać ich przesłaniania i dodatkowych dysharmonijnych elementów

-Chronić widoki i panoramy. Nie należy wznosić na poboczu szosy kielecko- krakowskiej elementów zakłócających odbiór widoku. Wprowadzić zakaz zmiany dotychczasowego charakteru użytkowania terenu w strefie chronionego krajobrazu rozciągniętej na całą Kotlinę Chęcińską (obszar od Góry Zamkowej do Góry Rzepki aż do Góry Zelejowej oraz Czerwoną Górę, Górę Sosnowką i Pasma Zgórskie. Pozostawić różnicowane uprawy pól i przebieg dróg oraz szlaki turystyczne. Decyzję (wyjątkowo!) wznoszenia zabudowy na tym terenie uzależnić każdorazowo od zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Zachować sady i stare drzewa oraz obszary leśne. Rozważyć jednakże należy odsłonięcie ruin zamku przez przereźnięcie zalesienia północnych stoków Góry Zamkowej, dość pochopnie zrealizowanego w latach 70. XX w, niezgodnie z parusetletnią tradycją miejsca.

-Utrzymać dystans starego miasta do dzielnicy domów jednorodzinnych (Osiedle Północ) i osiedla wielorodzinnego. Nie dopuścić do dalszego rozrastania się miasta, w szczególności do budowy szeregówki i blokowisk. Ograniczyć pojemność starego miasta. Prostokątny zarys starego miasta oddzielić zielenią. Utrzymać przenikanie krajobrazu naturalnego do miasta.

-Zlikwidować chaos tzw. „5-tej elewacji”- dążyć do uporządkowania materiałowego i kolorystycznego (nie koniecznie do ujednoczenia) pokrycia dachów. Obecnie panuje tu zbyt duża różnorodność- blacha, dachówka, papa, eternit- w różnych kolorach niekiedy na jednym dachu.

-Przysłonić zielenią rażące, niefortunnie zaprojektowane gmachy zespołu szkół z internatem- wielkie bryły przytłaczające zabudowę miejską.

-Doprowadzić do ukrycia w zieleni osiedla „Północ”, które mimo stosunkowo niskiej zabudowy stało się obcą strukturą przygniatającą historyczne miasto i zubożającą jego otoczenie.

-Doprowadzić do stopniowej likwidacji obiektów dysharmonijnych w miarę dekapitalizacji (m. inn. Osiedle „Zachód”)

3. W celu ochrony wnętrza urbanistycznych należy:

-Zachować oryginalny ich charakter poprzez uporządkowanie nawierzchni jezdni i chodników- kostka kamienna lub kostka chodnikowa jednobarwna na miejsce nawierzchni bitumicznych, trylinki, płyt betonowych itp. z Rynku Górnego usunąć zieleni lub ograniczyć ją we wnętrzu do form niskich. Przywrócić zabytkową nawierzchnię rynku.

-Chronić i eksponować domy zabytkowe, unikać wprowadzania nowych niespójnych z tradycją przebudów. Rozważyć usunięcie wtórnych tynków z kamieniczek początkowo nieotynkowanych (np. ul. Łokietka 4)- po przeprowadzeniu badań.

-Przy projektowaniu niezbędnych plomb w zabudowie zwartej zachować regionalny charakter elewacji (materiał, kolorystyka). Niedopuszczalne są m. in. cokoly z glazury, okładziny z boazerii plastikowej, malowanie elewacji w „fale” lub inne obce wzory.

Zachować tradycje bramy przejazdowej, kalenicowego układu dachów lub dachów czterospadowych, schodków wychodzących na chodniki. Niedopuszczalne są dachy płaskie! Urozmaicić bryły, detal, światłocien w nowych elewacjach, zindywidualizowane formy harmonizować jednakże z zabudową zabytkową przy kompleksowym widzeniu wnętrza.

-Zadbać o stan małej architektury: kioski, wiaty, przystanki, budki handlowe- opracować wg indywidualnego miejscowego wzorca. Przywrócić i zachować mały wystrój urbanistyczny: wywieszki, studnie, sadzawki, lampy, kapliczki, figurki itp.

-Uporządkować wnętrza kwartałów zabudowy wg indywidualnych projektów, z zachowaniem podziału na działki i z ochroną charakterystycznej zabudowy (podłużne oficyny), z propozycją zieleni wewnątrz blokowej.

4. Wnioski szczegółowe:

-Udostępnić sklepione pomieszczenia w parterach lub piwnicach do celów gastronomicznych, wystawienniczych lub handlu,

-Chronić i restaurować obiekty szczególne: m. in. Budynek jatek (ob. Remiza), dawny kościół Św. Mikołaja, ul. Szkolna 2, domy północnej pierzei Dolnego Rynku

-Przeprowadzić badania archeologiczne wnętrza Rynku, w celu ewent. Odkrycia piwnic ratusza. Ewentualnie zasygnalizować ratusz w posadzce lub zagospodarować podziemie. Nie wydaje się wskazana odbudowa ratusza- brak danych uniemożliwia rekonstrukcję. Wieloletnia tradycja pustego rynku usprawiedliwia takie stanowisko.

Ruiny zamku królewskiego z otoczeniem krajobrazowym.

1. Kontynuacja prac konserwatorskich ruin zamku (wypełnianie ubytków w wieżach i murach, szczególnie w rejonie bramy), możliwe odtworzenie wnętrza i dachu dawnej kaplicy zamkowej, z przeznaczeniem dla obsługi turystycznej,

2. Ochrona przedpoła południowego zamku przed jakimkolwiek inwestowaniem kubaturowym, istniejące kioski gastronomiczne i z pamiątkami turystycznymi na skraju lasu i skarpy ul. Jędrzejowskiej- przebudować w dotychczasowym miejscu na formy tradycyjne, regionalne, o małej skali brył, z dachami czterospadowymi. Całkowity zakaz ustawiania reklam tablicowych przy nich i w rejonie parkingu.

3. W celu ochrony ekspozycji zamku od strony południowej z drogi międzynarodowej Warszawa- Kraków- utrzymać zakaz zabudowy, przewidziany w dawnych planach zagospodarowania przestrzennego gminy po stronie północno- zachodniej tej drogi na odcinku od Wrzosów- Radkowiec do skrzyżowania ze starym odcinkiem szosy krakowskiej z Chęcini.

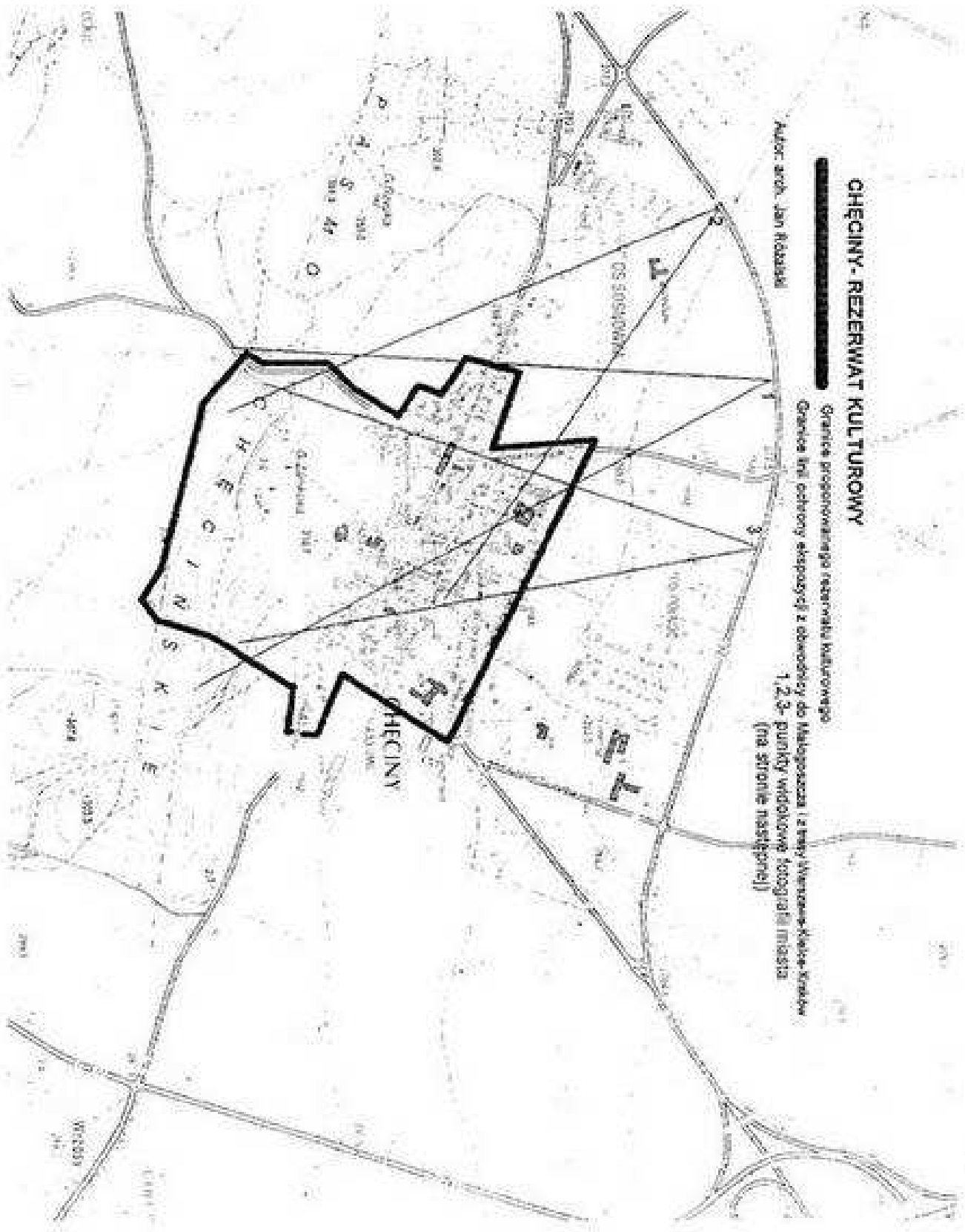
CHĘCINY - REZERWAT KULTUROWY

Granice proponowanego rezerwatu kulturowego

Granice terytorii ochrony ekspozycji z obwodnicy do Malogospozza i z wsiy Wierzanow-Kulow-Szadów

1, 2, 3- punkty widokowe fotografacji miasta
(na stronie następniej)

Autor: arch. Jan Kozłowski

ANEKS III

ŚWIĘTOKRZYSKI WOJEWÓDZKI KONSERWATOR ZABYTKÓW W KIELCACH

L.dz. WUOZ Ki - 4401/1111/06

DECYZJA

w sprawie wpisania do rejestru zabytków

Na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 1b); art. 7 pkt 1; art. 9 ust. 1 i 2 oraz art. 91 ust. 4 pkt 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, ze zmianami: Dz.U.04.96.959 Dz.U.04.238.2390) oraz art. 104 Kpa (tekst jednolity w Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 ze zmianami: Dz.U.01.49.509, Dz.U.02.113.984, Dz.U.02.169.1387, Dz.U.03.130.1188, Dz.U.03.170.1660, Dz.U.02.153.1271, Dz.U.04.162.1692, Dz.U.05.78.682, Dz.U.05.181.1524, Dz.U.05.64.565), z urzędu

orzekam :

wpisać do rejestru zabytków nieruchomości woj. świętokrzyskiego

**otoczenie zabytku - teren południowego przedpola historycznego
układu urbanistyczno-krajobrazowego Chęciny z ruinami średniowiecznego zamku .**

Jest to obszar wyznaczony liniami:

- a) od północy – południowy odcinek strefy ochrony konserwatorskiej układu urbanistyczno-krajobrazowego miasta Chęciny, wpisanego do rejestru zabytków nieruchomości pod nr 264, decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach, z dn. 15.02.1967 r.
- b) od wschodu – droga lokalna (działka nr ewid. 49),
- c) od południowo-wschodu – droga krajowa nr 7 (działka nr ewid. 136/4), na odcinku A-B – w załączniku,
- d) od południa i południowego zachodu – granice działek lub użytków oraz drogi wewnętrzne (działki nr ewid. 45/145, 45/144, 45/149),
- e) od zachodu – historyczny trakt Chęciny – Jędrzejów (działka nr ewid. 20), na odcinku C-D – w załączniku.

Na cały teren objęty wpisem składają się działki: obręb Starochęciny, ark. nr 1 – o nr ewid.: 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45/4, 45/5, 45/6, 45/7, 45/8, 45/9, 45/10, 45/11, 45/12, 45/13, 45/14, 45/15, 45/16, 45/17, 45/18, 45/19, 45/20, 45/21, 45/22, 45/23, 45/24, 45/25, 45/26, 45/27, 45/28, 45/29, 45/30, 45/31, 45/32, 45/33, 45/34, 45/35, 45/36, 45/37, 45/38, 45/39, 45/40, 45/41, 45/42, 45/43, 45/44, 45/45, 45/46, 45/47, 45/48, 45/49, 45/50, 45/51, 45/52, 45/53, 45/54, 45/55, 45/56, 45/57, 45/58, 45/59, 45/60, 45/61, 45/62, 45/63, 45/95, 45/96, 45/97, 45/98, 45/99, 45/100, 45/101, 45/132, 45/133, 45/134, 45/135, 45/136, 45/137, 45/138, 45/144, 45/145, część północna 45/146, część północna 45/148, część północna 45/149, 48, 51, 52, 53, 81, część północna 95 (granica między użytkow „Ps” i „R”), część północna 96/8 (granica między użytkow „Ps” i „S”), część północna 97/2 (wyznaczona linią łączącą granicę między w/w użytkowami działki 96/8 ze stykiem działki 99/4 i 98), 98, 99/4, część północna 100/4 (wyznaczona linią łączącą północną granicę działek 100/1 i 100/3), 101/3, 101/12 (granica między użytkowami „N”, „Ps” i „L”), 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108/1, 108/2 i 638 zgodnie z załącznikiem, wykonanym na mapie ewidencji gruntów, wydanej przez Starostwo Powiatowe w Kielcach - Powiatowy Ośrodek Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej dnia 17 marca 2006 r.,

który jest integralną częścią niniejszej decyzji. Na załączniku podmiotowy teren obwiedziony jest linią czerwoną; kolorem zielonym zaznaczono kierunki pasów widokowych na zamek.

UZASADNIENIE

Objęcie ochroną południowego przedpola Góry Zamkowej z ruinami zamku stanowi kontynuację dotychczasowych działań na rzecz ochrony miasta Chęciny i jego zabytków. Układ urbanistyczno-krajobrazowy miasta Chęciny, położonego po stronie przeciwległej - północnej stronie wspomnianej góry - „w cieniu zamku” - z budowlami o wielkiej wartości historycznej i artystycznej, został wpisany do rejestru zabytków pod nr 264, decyzją z dnia 15.02.1967 r. Zamek o metryce z XIII w., o którym pisano, że jest „najwspanialszym starożytności polskich zabytkiem” eksponowany jako trwała ruina, objęty został ochroną prawną przez wpis do rejestru zabytków pod nr 265, decyzją z 15.02.1967 r.

Obszar południowego przedpola Góry Zamkowej - dotychczas nie objęty ochroną przez wpis do rejestru zabytków - ma cechy krajobrazu zabytkowego. Zajmują go grunty orne, łąki, pastwiska i nieazytki, porośnięte kępami drzew i krzewów, nad którymi góruje malowniczy maszyn Góry Zamkowej, zwieńczony murami i basztami zamku. Obrzeżem zachodnim tego obszaru biegnie droga - stary trakt krakowski. Krajobraz ten, dotychczas nie oszpecony współczesną zabudową, harmonijnie zespala się z monumentalną ruiną zamkową - obrazem działania czasu. Dominująca w nim szata zieleni tworzy naturalną izolację historycznego zespołu zabudowy Chęciny (z zamkiem) i zapewnia łagodne przejście od architektury zabytkowej do współczesnej.

Krajobraz południowego zbocza i przedpola Góry Zamkowej jest jednym z symboli - historycznym znakiem tożsamości regionu świętokrzyskiego. Widok na niego należy do najpiękniejszych w Małopolsce. Jego ochrona leży w interesie społecznym.

Zamek chęciński wraz z otaczającym go otwartym krajobrazem zielonym, jest widoczny z dróg lokalnych i drogi krajowej nr 7, będącej częścią międzynarodowej trasy Rzym-Gdańsk. Walory tego krajobrazu nie mogą ulec zdeprecjonowaniu w wyniku niekontrolowanego jego zurbanizowania. Istniejący układ dróg i warunki terenowe pozwalają kontemplerować widok na zamek od strony północnej i południowej. Obszar od strony północnej jest historycznie zurbanizowany, natomiast od południa zamek dominuje nad otwartym „zielonym” otoczeniem. Rozproszona zabudowa występuje jedynie wzdłuż drogi przysiółka Podzamecze - w bliskim sąsiedztwie obszaru objętego niniejszą decyzją.

Granice obszaru objętego niniejszym wpisem ustalono na podstawie materiału dowodowego, z częściowym uwzględnieniem interesów stron. Podstawę do wytyczenia granic stanowiła, włączona do akt postępowania, opinia dr Urszuli Forezek-Brataniec, konsultowana przez prof. Zbigniewa Myczkowskiego. Różnice między przebiegiem granic ochrony, określonych niniejszą decyzją, a wytyczonymi przez dr Forezek-Brataniec, wynikają z uwzględnienia niektórych postulatów stron i interesu społecznego.

Zebrany w sprawie materiał dowodowy, a zwłaszcza przeprowadzone z udziałem stron oględziny w terenie, pozwoliły na sprecyzowanie granic „otoczenia zabytku”, obszaru w sąsiedztwie Góry Zamkowej, który bezwzględnie musi być objęty ochroną przez wpis do rejestru zabytków. W granicach tych znajdują się partie terenu szczególnie wyeksponowane (oznaczone na załączniku kolorem zielonym), które powinny być użytkowane w sposób zgodny z dotychczasowym - rolniczo, bez wprowadzania zabudowy.

Na mniej eksponowanych - możliwe będą działania inwestycyjne, po uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Kielcach.

W trakcie postępowania do organu prowadzącego postępowanie wpłynęły następujące wnioski:

1. od właściciela działki nr 18 i 30 w Starochęcinach - wniosek o wyłączenie w/w działek z terenu wpisowego do rejestru zabytków (pismo z 20.03.06 r. - data wpływu 20.03.06 r. - zarejestrowane pod nr 612).
2. od koordynatora projektu „Osada Podzamecze Park” - wniosek o umorzenie postępowania WKZ w Kielcach w sprawie objęcia wpisem do rejestru zabytków terenu wynikającego z podziału geodezyjnego działek nr 45/1 i 45/2 w Starochęcinach (pismo z 19.03.06 r. - data wpływu 21.03.06 r. - zarejestrowane pod nr 627).

3. od właściciela działki nr 108/1 w Starochęcinach - sprzeciw wobec ukazania się przedmiotowego zawiadomienia obejmującego jego działkę pismo z dnia 15.03.06 r. - data wpływu 21.03.06 r. - zarejestrowane pod nr 628).
4. od pełnomocnika koordynatora projektu „Osada Podzamcze Park”, potwierdzone również przez samą stronę wnioski dowodowe:
  - a) o dopuszczenie dowodu z oględzin miejsc widokowych położonych w Chęcinach z pasa drogi krajowej E 7 na wysokości działki nr 188, 638, 102-103, 133 i 499 znajdujących się w obrębie geodezyjnym Starochęciny, utrwalonych w protokole z załączoną dokumentacją ikonograficzną z miejsc objętych czynnościami z oględzin;
  - b) wniosku o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego z zakresu prawa publicznego, specjalizującego się w dziedzinie prawa ochrony zabytków, na okoliczność ustalenia dopuszczalnego normatywnego zakresu ochrony konserwatorskiej w odniesieniu do otoczenia zabytków;
  - c) biegłego z zakresu architektury i urbanistyki na okoliczność ustalenia, czy pomiędzy położeniem przedmiotowych działek, a usytuowaniem wzgórza zamkowego z zamkiem w Chęcinach zachodzi relacja tego rodzaju, iż zagospodarowanie tych działek stanowiłoby zagrożenie dla walorów perspektywy tych działek i zagrożenie dla walorów otwarcia widokowego na kompozycje przestrzenną zamku w Chęcinach;
  - d) wniosku o przeprowadzenie opinii biegłego z zakresu historii sztuki i architektury na okoliczność ustalenia, czy zachowanie pustego przedpoła zamku w Chęcinach, w granicach objętych przedmiotem postępowania przedstawia dla dziedzictwa kulturowego kraju wartość tego rodzaju, że uzasadnia to nałożenie na właścicieli przedmiotowych nieruchomości ciężarów i ograniczeń publicznoprawnych; oraz wniosku o przeprowadzenie rozprawy z przesłuchaniem stron i biegłych - po sporządzeniu przez nich wyżej opisanych opinii.

W zakresie wniosków dotyczących umorzenia wszczętego postępowania organ orzekający nie znalazł podstaw do umorzenia postępowania. Wszczęcie postępowania nastąpiło z uwagi na konieczność ochrony ważnego interesu społecznego, jakim jest ochrona wyjątkowych walorów obszaru wskazanego w niniejszej decyzji. Wobec przedłużającego się braku uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, który mógłby być formą ochrony, zaistniała konieczność podjęcia innych przewidzianych przez prawo działań zmierzających do zabezpieczenia interesu społecznego. Obowiązujące uprzednio zapisy planu zagospodarowania przestrzennego dla Gminy Chęciny nie dopuszczały nowej zabudowy na omawianym obszarze.

W zakresie wniosków i sprzeciwów dotyczących objęcia granicami wpisu działek stron wnioskujących o ich wyłączenie z obszaru wpisywanego, to organ orzekający przeprowadził wszystkie czynności wyjaśniające w tym zakresie, których efektem są ustalenia zawarte w rozstrzygnięciu niniejszej decyzji.

W zakresie wniosków dowodowych złożonych przez stronę wskazaną w pkt. 1 i jej pełnomocnika wskazanego w pkt. 4:

Organ orzekający przeprowadził oględziny całego obszaru, którego dotyczy niniejsza decyzja. O terminie oględzin strony zostały powiadomione obwieszczeniem z dnia 22 marca 2006 roku, oraz poprzez ogłoszenie prasowe z dnia 28 marca 2006. Organ orzekający uznał za bezcelowe ograniczanie oględzin jedynie do kilku punktów wskazanych przez stronę we wniosku dowodowym, szczególnie, że wartość chronionego obszaru wynika przede wszystkim z widoku na panoramę zamku i wzgórza zamkowego, (o czym szczegółowo mowa w opinii znajdującej się w aktach sprawy), a nie statycznej obserwacji ze wskazanych przez stronę punktów.

Organ orzekający nie uwzględnił pozostałych wniosków dowodowych, to jest:

-W zakresie wnioskowanej opinii biegłego z zakresu prawa publicznego, specjalizującego się w dziedzinie prawa ochrony zabytków, na okoliczność ustalenia dopuszczalnego normatywnego zakresu ochrony konserwatorskiej w odniesieniu do otoczenia zabytków. Nie dopuszczenie takiego dowodu wynika z faktu, że - po pierwsze - dowód z opinii biegłego przeprowadza się, zgodnie z art. 84 § 1 Kodeksu postępowania administracyjnego wówczas, gdy w sprawie wymagane są wiadomości specjalne. Wiedza z zakresu prawa ochrony zabytków we wnioskowanym zakresie nie może być za taką uznana. Po drugie „normatywny zakres ochrony konserwatorskiej w odniesieniu do otoczenia zabytku” wynika wprost z powołanej wyżej ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

- W zakresie biegłego z zakresu architektury i urbanistyki na okoliczność ustalenia, czy w pomiędzy położeniem przedmiotowych działek, a usytuowaniem wzgórza zamkowego z zamkiem w Chęcinach zachodzi relacja tego rodzaju, iż zagospodarowanie tych działek stanowiłoby zagrożenie dla walorów perspektywy tych działek, stanowiłoby zagrożenie dla walorów otwarcia widokowego na kompozycje przestrzenną zamku w Chęcinach, oraz wniosku o przeprowadzenie opinii biegłego z zakresu historii sztuki i architektury na okoliczność ustalenia, czy zachowanie pustego przedpola zamku Chęciny, w granicach objętych przedmiotem postępowania przedstawia dla dziedzictwa kulturowego kraju wartość tego rodzaju, że uzasadnia to nałożenie na właścicieli przedmiotowych nieruchomości ciężarów i ograniczeń publicznoprawnych; oraz wniosku o przeprowadzenie rozprawy z przesłuchaniem stron i biegłych – po sporządzeniu przez nich wyżej opisanych opinii.

W aktach postępowania znajduje się przeprowadzony przez organ orzekający dowód, w postaci opinii autorstwa dr inż. arch. Urszuli Foczek-Brataniec, w konsultacji z prof. Politechniki Krakowskiej dr hab. inż. arch. Zbigniewem Myczkowskim, który z uwagi na posiadaną wiedzę i szczególnie autorytet naukowy jest jednocześnie rzeczoznawcą Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków - w zakresie ochrony i rewaloryzacji krajobrazu kulturowego. Przedmiotem niniejszej opinii było wyznaczenie zasięgu widokowego i określenie roli ekspozycyjnej południowego przedpola ruin zamku w Chęcinach, jako otoczenia zespołu urbanistycznego. Niniejsza opinia w sposób jednoznaczny wskazuje na konieczność ochrony będącego ewenementem w skali Kraju, obszaru objętego niniejszym postępowaniem, co leży w ogólnym interesie społecznym. Opinia wskazuje na zasady tej ochrony, postulując z uwagi na wartość chronionego dobra określenie tych zasad w sposób bardzo rygorystyczny. W treści opinii znajduje się szczegółowe uzasadnienie stanowiska wyrażonego przez biegłych, poparte dokumentacją fotograficzną, uwzględniającą widoki z ciągów komunikacyjnych, zdjęcia lotnicze. Uzasadnienie wyjaśnia kwestie objęte nieuwzględnionymi przez organ wnioskami dowodowymi. Ponadto bez konieczności posiadania wiedzy specjalnej, o której mowa w art. 84 § 1 kpa, należy stwierdzić, że forma rolnicza przedmiotowego terenu wynika z pierwotnej funkcji obronnej średniowiecznej warowni, która ze strategicznego charakteru wymagała otwartego, niezabudowanego terenu eksponującego zarówno twierdzę jak i jej przedpole. Strony miały możliwość zapoznania się z tą opinią, o czym zostały powiadomione przez organ prowadzący postępowanie. Żadna ze stron, w tym strona, która złożyła w/w i nie uwzględnione wnioski dowodowe, nie zgłosiła żadnych merytorycznych zastrzeżeń do wskazanej opinii.

W związku z powyższym, ponieważ wnioski dowodowe dotyczyły okoliczności stwierdzonych innym dowodem, organ orzekający, mając na uwadze wyjaśnienie wszystkich istotnych okoliczności sprawy przez opisaną wyżej opinią i brak zastrzeżeń merytorycznych do niej, nie uwzględnił w/w wniosków dowodowych strony, złożonych po ogłoszeniu wezwania do wypowiedzenia się co do zebranego w toku postępowania materiału dowodowego.

W zakresie wniosku „o przeprowadzenie rozprawy z przesłuchaniem stron i biegłych – po sporządzeniu przez nich wyżej opisanych opinii” - organ nie uwzględnił wniosku, po pierwsze z uwagi na fakt, że wobec nie uwzględnienia wniosków o opinie biegłych, przeprowadzenie rozprawy „po sporządzeniu przez nich wyżej opisanych opinii” stało się bezprzedmiotowe. Po drugie strona wnioskująca o przeprowadzenie rozprawy nie wskazała żadnych uwag w zakresie zgromadzonego materiału dowodowego, w szczególności nie zgłosiła żadnych zastrzeżeń do znajdującej się w aktach sprawy w/w opinii, co wymagałoby wyjaśnienia zgłoszonych wątpliwości. Nadto organ orzekający zwraca uwagę na fakt, że w trakcie oględzin przeprowadzonych w dniu 4 kwietnia 2006 r. strony miały możliwość przedstawienia swoich stanowisk, co zostało utrwalone w protokole z oględzin. W oględzinach, pomimo powiadomienia, nie wzięła udziału strona, której wnioski dowodowe są omawiane w niniejszej decyzji.

Odnosząc się do stanowiska stron wyrażonego w trakcie oględzin, to należy stwierdzić, co znajduje potwierdzenie w podpisanym protokole, że żaden z uczestników nie kwestionował potrzeby objęcia przedmiotowego terenu ochroną konserwatorską, a wnioski stron dotyczyły jedynie jej zakresu.

Odnosząc się do zarzutu zmiany stanowiska urzędu (zawartego w piśmie strony z dnia 19 marca 2006 r.) w stosunku do stanowiska urzędu znajdującego odzwierciedlenie w studium opracowanego dla terenu objętego niniejszą decyzją, to należy stwierdzić, że zarzut taki jest nieprawdziwy. Skutkiem działań organu orzekającego są zapisy studium, które ustalają zasady ochrony dla opisywanego obszaru. Ustalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Chęciny w kierunkach ochrony środowiska kulturowego ustalają, że „ochronę obszarów historycznie ukształtowanego krajobrazu kulturowego miejscowości Chęciny wychodzących poza granice administracyjne miasta, będące fragmentem krajobrazu kulturowego gminy; w perspektywie utraty mocy prawnej miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Chęciny (ustalenia planu podmiotowego terenu określały go jako: jednostkę „R - Tereny upraw polowych i ogrodniczych, tereny użytków zielonych”) zasadniczym zadaniem w zakresie skutecznej ochrony wartości kulturowych w gminie jest wyznaczenie stref w dokumencie „Studium”. W tym celu wyznaczono w nim strefy ochrony konserwatorskiej (mapa nr 3 studium). „E ochrony ekspozycji, która obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie eksponowania wybitnych walorów sylwetowych Wzgórza Zamkowego, głównie poprzez wyznaczenie terenów wyłączonych spod zabudowy lub określenia jej nieprzekraczalnych gabarytów” oraz „K ochrony krajobrazu kulturowego i zurbanizowanego, która obejmuje obszar krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym, znajdującego się w jego otoczeniu: w ramach tej strefy wszelkie przekształcenia krajobrazu muszą być podporządkowane ochronie unikalnych wartości zabytkowych, krajobrazowych.”(str.100 studium).

W związku z powyższym orzeczono jak w sentencji decyzji.

Od decyzji niniejszej przysługuje stronom odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowe w Warszawie, za pośrednictwem Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach w terminie 14 dni od jej ogłoszenia.

Załączniki:

1. Mapa z naniesioną granicą wpisu do rejestru zabytków - zaznaczoną linią czerwoną; kolorem zielonym zaznaczono kierunki pasów widokowych na zamek.
2. Pouczenie o skutkach wpisu do rejestru zabytków.

Otrzymują:

1. Strony poprzez obwieszczenie i ogłoszenie prasowe.
2. Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Kielcach - a/a.

Do wiadomości:

1. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, ul. Szwoleżerów 9, 00-461 Warszawa.
2. Starosta Powiatu Kieleckiego.
3. Sąd Rejonowy - Wydział Ksiąg Wieczystych, ul. Warszawska 44, 25-312 Kielce.

Pouczenie o skutkach wpisu do rejestru zabytków

Na dzień wydania decyzji o wpisie zabytku do rejestru obowiązuje ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568); pouczenia poniższe wynikają z treści tej ustawy:

Art. 3. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 6) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 12.1. Starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, że zabytek ten podlega ochronie.

Art. 25.1. Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza:

- 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku;
- 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;
- 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

Art. 26.1. W umowie sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, przy określaniu sposobu korzystania z tego zabytku należy nałożyć, jeśli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy zabytku.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do decyzji o oddaniu w trwały zarząd zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru.

Art. 28. Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Art. 30.1. Właściciel lub posiadacz zabytku nieruchomego bądź nieruchomości o cechach zabytku jest obowiązany udostępnić ten zabytek bądź nieruchomość wykonawcy badań w celu ich przeprowadzenia.

2. W przypadku odmowy udostępnienia zabytku nieruchomego bądź nieruchomości, o których mowa w ust. 1 wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję nakazującą właścicielowi lub posiadaczowi udostępnienie tego zabytku bądź nieruchomości, na czas niezbędny do przeprowadzenia badań, jednak nie dłuższy niż 3 miesiące od dnia, w którym decyzja stała się ostateczna.

Art. 32.1. Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

- 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta, (burmistrza, prezydenta miasta).
2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie (ust. 1 pkt 3).

Art. 36.1. Pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 2) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
  - 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
  - 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
  - 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
  - 5) prowadzenie badań archeologicznych;
  - 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
  - 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
  - 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
  - 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
  - 11) podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;
4. Wojewódzki konserwator zabytków może uzależnić wydanie pozwolenia na podejmowanie działań, o których mowa w ust. 1 pkt 6, 9 i 11, od przeprowadzenia, na koszt wnioskodawcy, niezbędnych badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych. Egzemplarz dokumentacji badań jest przekazywany nieodpłatnie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.
5. Pozwolenia, o których mowa w ust. 1, wydaje się na wniosek osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do korzystania z zabytku wpisanego do rejestru, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego.

- Art. 38.1. konserwator zabytków lub działający z jego upoważnienia pracownicy wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków prowadzą kontrolę przestrzegania i stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
- Art. 40.1. Na podstawie ustaleń wynikających z kontroli wojewódzki konserwator zabytków może wydać zalecenia pokontrolne kontrolowanej osobie fizycznej lub kierownikowi kontrolowanej jednostki organizacyjnej.
- Art. 43. Wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję o wstrzymaniu wykonywanych bez jego pozwolenia lub w sposób odbiegający od zakresu i warunków określonych w pozwoleniu:
- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich, badań konserwatorskich lub architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru;
  - 2) robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub w jego otoczeniu;
  - 3) badań archeologicznych;
  - 4) innych działań, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 6-8 i 10-12.
- Art. 45.1. W przypadku gdy bez wymaganego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków lub w sposób odbiegający od zakresu i warunków określonych w pozwoleniu, wykonano przy zabytku wpisanym do rejestru prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne lub podjęto inne działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 6-8 i 10-12, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:
- 1) nakazującą przywrócenie zabytku do poprzedniego stanu lub uporządkowania terenu, określając termin wykonania tych czynności albo
  - 2) zobowiązującą do doprowadzenia zabytku do jak najlepszego stanu we wskazany sposób i w określonym terminie.
- Art. 49.1. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję nakazującą osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do korzystania z zabytku wpisanego do rejestru, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego, przeprowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku, jeżeli ich wykonanie jest niezbędne ze względu na zagrożenie zniszczeniem lub istotnym uszkodzeniem tego zabytku.
2. Wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami Prawa Budowlanego.
- Art. 50.3. W przypadku wystąpienia zagrożenia dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia. Przepisy o gospodarce nieruchomościami stosuje się odpowiednio.
4. Jeśli nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, o którym mowa w ust. ... 3:
- 2) zabytek nieruchomy może być na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków wywłaszczony przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy właściwej ze względu na miejsce położenia tego zabytku, w trybie i na zasadach przewidzianych w przepisach o gospodarce nieruchomościami.
- Art. 108.1. Kto niszczy lub uszkadza zabytek, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.
2. Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.
- Art. 110.1. Kto będąc właścicielem lub posiadaczem zabytku nie zabezpieczył go w należyty sposób przed uszkodzeniem, zniszczeniem, ... , podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

Art. 113.1. Kto będąc właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków nie powiadomi wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzenia, zniszczeniu, ... , zabytku niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
  - 3) zagrożeniu dla zabytku niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
  - 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości
- podlega karze grzywny.

Art. 114. Kto uniemożliwia lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze grzywny.

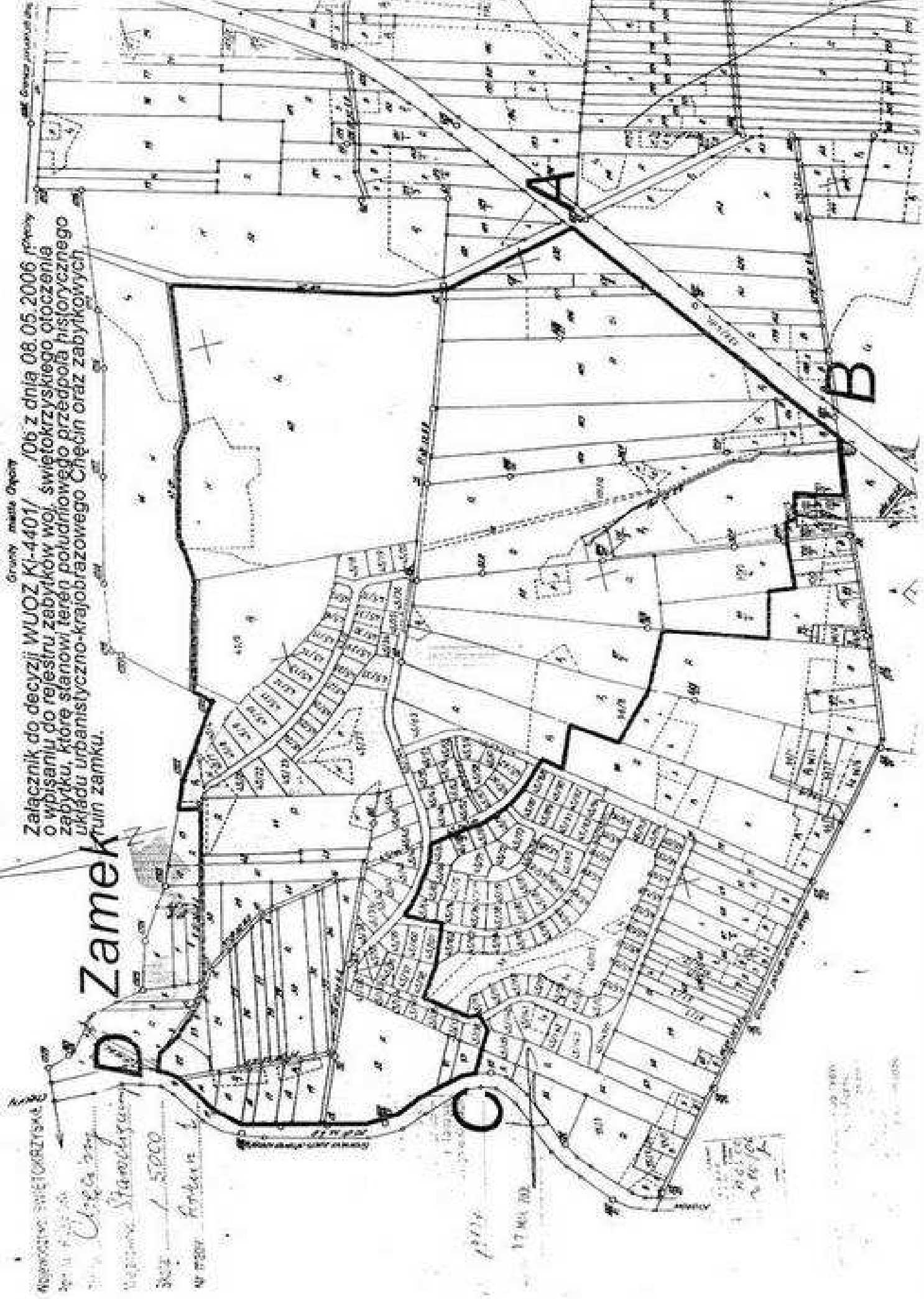
Art. 117. Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia prowadzi prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru lub roboty budowlane w jego otoczeniu albo badania archeologiczne, podlega karze grzywny.

Art. 118. Kto bez pozwolenia umieszcza na zabytku wpisanym do rejestru urządzenia techniczne, tablice, reklamy oraz napisy, podlega karze grzywny.

Art. 119. Kto nie wykonuje zaleceń pokontrolnych, o których mowa w art. 40 ust. 1, podlega karze grzywny.

Natomiast przepisy dotyczące zasad finansowania opieki nad zabytkami są zawarte w rozdziale 7 (art. 71 - 83) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Zebrał i opracował: Dariusz Kalina

Grunty miasta Opoczyn
 Załącznik do decyzji WUOZ KJ-4401/06 z dnia 08.05.2006 r. dotyczący
 o wpisaniu do rejestru zabytków woj. świętokrzyskiego otoczenia
 zabytku, które stanowią teren południowego przedpola historycznego
 układu urbanistyczno-krajobrazowego Chęcin oraz zabytkowych
 ruin zamku.

Zamek

Nazwa miejscowości: ŚWIĘTOKRZYSKA
 Data: 17.05.06
 Skala: 1:5000
 Wzrost: 100000

17.05.06
 1:5000
 100000